

~~અસ્વીકરણઃ સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહીં. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.~~
અસ્વીકરણઃ સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

પ્રણીત કે. અને અન્ય.

વિ.

યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન (યુજીસી) અને અન્ય
(રિટ અરજી (સિવિલ) ક્રમાંક ૭૨૪ ઓફ ૨૦૨૦)

ઓગસ્ટ ૨૮, ૨૦૨૦

[અશોક ભૂષણ, આર. સુભાષ રેડ્ડી અને

એમ. આર. શાહ, ન્યાય મુર્તિશ્રીઓ અધીશશ્રી.]

શિક્ષણ/શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ:

યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન (—યુ.જી.સી.—) દ્વારા જારી કરાયેલ તા.
૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની માર્ગદર્શિકાઓ—__—__યુનિવર્સિટીઓ/—__કોલેજોને

૩૦.૯.૨૦૨૦ સુધી ટર્મિનલ સેમેસ્ટર/ અંતિમ વર્ષીય પરીક્ષાઓ પૂર્ણ કરવા નિર્દેશ આપતાં – માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલયે તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ના કાર્યાલય સ્મારક દ્વારા યુ.જી.સી. માર્ગદર્શિકાઓ મુજબ પરીક્ષાઓ યોજવા માટે માનક કાર્યપદ્ધતિ ઘડી, જેને આરોગ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ મંત્રાલયે મંજૂરી આપેલી – ગૃહ મંત્રાલય દ્વારા પરીક્ષા યોજવાની મંજૂરી આપવામાં આવેલી – મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય તેમજ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકારએ, કોવિડ-૧૯ મહામારીને કારણે સર્જાયેલી પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને, અંતિમ વર્ષના અભ્યાસક્રમોની પરીક્ષા ન લેવાનો અને વિદ્યાર્થીઓના અગાઉના પ્રદર્શન તથા આંતરિક મૂલ્યાંકનના આધારે તેમને બઢતી આપવાનો નિર્ણય કર્યો – યુ.જી.સી. માર્ગદર્શિકાઓ અને મંત્રાલયોના આદેશો બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૨૧ની મર્યાદા બહારના હોવાનું જણાવી પડકારતી રિટ અરજી – મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકારના આદેશોને પણ પડકારવામાં આવ્યા – ઠરાવ્યું: **યુ.જી.સી.** માર્ગદર્શિકાઓ કાનૂની બળ ધરાવતી છે, કારણ કે તે યુ.જી.સી. અધિનિયમની કલમ ૧૨ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને જારી કરવામાં આવી છે – ઉચ્ચ શિક્ષણની સંસ્થાઓમાં શિક્ષણના ધોરણોના સંકલન અને નિર્ધારણ સાથે સંબંધિત હોવાથી, તે યુ.જી.સી.ના કાર્યક્ષેત્રની બહાર નથી – આ માર્ગદર્શિકાઓ યુ.જી.સી. અધિનિયમની કલમ ૧૨ને અનુરૂપ છે – તે ન તો અયોગ્ય છે અને ન તો મનસ્વી છે, અને તેથી અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરતી નથી – પરીક્ષાઓ યોજવા માટેની માનક કાર્યપદ્ધતિ દર્શાવે છે કે યુ.જી.સી. અને મંત્રાલયો તમામ હિતધારકોના આરોગ્ય અંગે સંપૂર્ણપણે ચિંતિત છે અને તેથી માર્ગદર્શિકાઓ અનુચ્છેદ ૨૧નું ઉલ્લંઘન કરતી નથી – યુ.જી.સી. માર્ગદર્શિકાઓ યુ.જી.સી. અધિનિયમ, ૧૯૫૬ સાથે સંબંધિત હોવાથી, જે ૭મી અનુસૂચિની યાદી ૧ની નોંધ ૬૬ના સંદર્ભમાં ઘડવામાં આવ્યો હતો, રાજ્ય દ્વારા લેવાયેલા કોઈપણ નિર્ણયની સરખામણીએ તેને અગ્રતા પ્રાપ્ત થશે – તેથી, રાજ્ય અને આપત્તિ વ્યવસ્થાપન સમિતિનો

અંતિમ વર્ષ/ ટર્મિનલ સેમેસ્ટરની પરીક્ષા વિના બઢતી આપવાનો નિર્ણય, આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમના કાર્યક્ષેત્રમાં ન આવતો તથા કેન્દ્રીય અધિનિયમ હેઠળ જારી કરાયેલ માર્ગદર્શિકાઓને વિરોધાભાસી હોવાથી, યથાવત્ રાખી શકાય તેમ નથી – જોકે, પરીક્ષા યોજવાની મંજૂરી આપતા કેન્દ્રીય સરકારના કાર્યાલય સ્મારક અને પત્રથી મહામારીને કાબૂમાં લેવા માટે યોગ્ય પગલાં લેવા બાબતે રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકારની સત્તા અવરોધિત થશે નહીં – તેથી, જ્યાં સુધી યુ.જી.સી. માર્ગદર્શિકાઓ ૩૦.૦૯.૨૦૨૦ સુધી પરીક્ષા યોજવાનો નિર્દેશ આપે છે, ત્યાં સુધી તે આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ હેઠળ લેવાયેલા કોઈપણ વિરુદ્ધ નિર્ણયથી અતિક્રમિત થશે – રાજ્યને ૩૦.૦૯.૨૦૨૦ની અંતિમ મુદતના વિસ્તરણની માંગ કરવાની સ્વતંત્રતા છે – ભારતનું બંધારણ – અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૨૧, ૭મી અનુસૂચિ, યાદી ૧, નોંધ ૬૬; યાદી ૨, નોંધ ૨૫ – યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન અધિનિયમ, ૧૯૫૬ – કલમ ૧૨ – આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫.

યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન અધિનિયમ, ૧૯૫૬:

ધારા ૧૨ – ના અર્થઘટન અંગે – કલમના પ્રારંભિક ભાગમાં વપરાયેલ ‘અન્ય સંસ્થાઓ’ શબ્દપ્રયોગમાં રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણ અથવા આરોગ્ય નિષ્ણાતોનો સમાવેશ થતો નથી – સર્વ કેસોમાં યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન માટે યુનિવર્સિટીઓ અથવા સંબંધિત અન્ય સંસ્થાઓ સાથે પરામર્શ કરવો ફરજિયાત કર્તવ્ય નથી – “યુનિવર્સિટીઓ અથવા સંબંધિત અન્ય સંસ્થાઓ સાથે પરામર્શ કરીને” આ શબ્દપ્રયોગનો અર્થ એવો વાંચવાનો કે જ્યાં પરામર્શ આવશ્યક હોય ત્યાં જ.

મામલાઓનો નિકાલ કરતાં, અદાલતે

_____નિર્ણીત: ૧.૧. શિક્ષણ, જેમાં વિશ્વવિદ્યાલય શિક્ષણનો પણ સમાવેશ થાય છે, એક સમવર્તી વિષય છે, જેમાં રાજ્ય વિધાનમંડળ તેમજ સંસદ બંનેને વિધાન કરવાની સક્ષમતા છે. ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની યાદી ૨ની પ્રવેશ ૧૧, જેમ તે બંધારણ (બેતાલીસમો સુધારો) અધિનિયમ, ૧૯૭૬ પહેલાં અસ્તિત્વમાં હતી, તેમજ યાદી ૩ની પ્રવેશ ૨૫, યાદી ૧ની પ્રવેશ ૬૬ની જોગવાઈઓને આધીન છે, અને એ જ ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિ દ્વારા નિર્ધારિત બંધારણીય યોજના છે. [ફરો ૪૯][૯૫૩-સી-ડી]

ગુજરાત યુનિવર્સિટી અને અન્ય વિ. શ્રી કૃષ્ણ રંગનાથ મુધોળકર અને અન્ય એ.આઈ.આર. ૧૯૬૩ એસ.સી. ૭૦૩ : [૧૯૬૩] સપ્લ.

એસસીઆર ૧૧૨; ડૉ. પ્રીતિ શ્રીવાસ્તવ અને અન્ય વિ. મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય

_____અને અન્યગણ. (૧૯૯૯) ૭ એસસીસી ૧૨૦; ડૉ. સાધના દેવી અને _____અન્યગણ.

વિ. ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય (૧૯૯૭) ૩ એસીસી ૯૦ : [૧૯૯૭] ૨
એસીસીઆર ૧૮૬ – અનુસરવામાં આવ્યું.

પ્રોફેસર યશપાલ અને અન્ય વિ. છત્તીસગઢ રાજ્ય અને અન્ય. (૨૦૦૫) ૫
એસ.સી.સી. ૪૨૦ : [૨૦૦૫] ૨ એસ.સી.આર. ૨૩; મા વૈષ્ણો દેવી મહિલા
મહાવિદ્યાલય વિ. ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય. (૨૦૧૩) ૨ એસ.સી.સી.
૬૧૭ : [૨૦૧૨] ૧૩ એસ.સી.આર. ૮૧૦– આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૧.—૨ યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૧૨ માં યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશનના કાર્યોનું ઉલ્લેખન કરવામાં આવ્યું છે અને એ જોગવાઈ કરે છે કે યુનિવર્સિટીઓ અથવા અન્ય સંબંધિત સંસ્થાઓ સાથે પરામર્શ કરીને, યુનિવર્સિટી શિક્ષણના પ્રોત્સાહન અને સંકલન માટે તથા યુનિવર્સિટીઓમાં અધ્યાપન, પરીક્ષા અને સંશોધનના ધોરણોના નિર્ધારણ અને જાળવણી માટે, કમિશન યોગ્ય માને તેવા તમામ પગલાં લેવાં તેની સામાન્ય ફરજ રહેશે. કલમ ૧૨ માં જ “પરીક્ષા” શબ્દપ્રયોગનો ઉપયોગ થવાથી સ્પષ્ટ થાય છે કે કલમ ૧૨ હેઠળ યુ.જી.સી. દ્વારા લેવામાં આવેલા પગલાં “પરીક્ષા અંગે પણ” સંબંધિત હોઈ શકે છે. કોઈ સંસ્થામાં શિક્ષણના ધોરણો વિવિધ પરિબલો પર નિર્ભર હોય છે, જેમાંથી એકમાં “પ્રશ્નપત્રો કેવી રીતે તૈયાર કરવામાં આવે છે અને કેવી રીતે મૂલવવામાં આવે છે તે સહિત યોજાતી પરીક્ષાઓના ધોરણ” નો સમાવેશ થાય છે. તેથી, તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ની માર્ગદર્શિકાઓ યુ.જી.સી. ના કાર્યક્ષેત્રથી બહાર નથી અને તે ઉચ્ચ શિક્ષણની સંસ્થાઓમાં ધોરણોના સંકલન અને નિર્ધારણ સાથે સંબંધિત છે. [પરિચ્છેદ ૫૭ અને ૬૨][૯૬૦-એચ; ૯૬૧-એ-બી; ૯૬૨-એચ]

મોડર્ન કેન્ટલ કોલેજ એન્ડ રિસર્ચ સેન્ટર અને અન્ય વિ. મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય (૨૦૧૬) ૭ એસ.સી.સી. ૩૫૩ : [૨૦૧૬] ૩ એસ.સી.આર. ૫૭૯ – લાગુ પડતો નથી એવું ઠરાવવામાં આવ્યું.

૧.૩—યુ.જી.સી. નિષ્ણાત સંસ્થા હોવાને કારણે, યુનિવર્સિટીમાં શિક્ષણ, પરીક્ષા અને સંશોધનના ધોરણોની નિર્ધારણા અને જાળવણી માટે તે યોગ્ય માને તેવા પગલાં લેવાની ફરજ તેને સોંપવામાં આવી છે. શૈક્ષણિક બાબતોમાં, જ્યાં સુધી કોઈ સ્પષ્ટ કાનૂની ઉલ્લંઘન ન હોય, ત્યાં સુધી આ અદાલત હસ્તક્ષેપ કરશે નહીં,

કારણ કે આવા પ્રશ્નો નિષ્ણાતોના કાર્યક્ષેત્રમાં આવે છે. [ફકરા ૫૪ અને ૫૫]
[૯૫૯-સી, એફ]

યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન અને અન્ય વિ. નેહા અનિલ બોબડે (ગડેકર)
(૨૦૧૩) ૧૦ એસ.સી.સી. ૫૧૯ – પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૨.—૧ તા. ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ની માર્ગદર્શિકાઓમાં શૈક્ષણિક સત્ર ૨૦૧૯-૨૦૨૦ માટે સૂચવાયેલ શૈક્ષણિક કેલેન્ડર સમાવેશ પામે છે અને પરીક્ષાઓ યોજવા માટેની તારીખો પણ ૦૧.૦૭.૨૦૨૦ થી ૩૧.૦૭.૨૦૨૦ સુધી તરીકે સૂચવવામાં આવી હતી.

~~૩૧.૦૭.૨૦૨૦ સુધી~~. માર્ગદર્શિકાઓમાં ઉલ્લેખિત હતું કે માર્ગદર્શિકાઓ સલાહાત્મક સ્વરૂપની છે અને કોવિડ-૧૯ મહામારી સંબંધિત પ્રશ્નોને ધ્યાનમાં રાખીને દરેક યુનિવર્સિટી પોતાની કાર્યયોજના ઘડી શકે, તે સાચું છે. માર્ગદર્શિકાઓનું વાંચન દર્શાવે છે કે યુનિવર્સિટીઓને ઓફલાઈન અને ઓનલાઈન પદ્ધતિથી ટર્મિનલ/ઈન્ટરમિડિયેટ/સેમેસ્ટર વર્ષ પરીક્ષાઓ યોજવા માટે પૂરતી છૂટછાટ આપવામાં આવી હતી. તેમ છતાં, માર્ગદર્શિકાઓનો એવો અર્થ કાઢી શકાય નહિ કે તા. ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ ની માર્ગદર્શિકાઓએ ટર્મિનલ સેમેસ્ટર/અંતિમ વર્ષ પરીક્ષાઓ લેવી કે ન લેવી તે સંપૂર્ણપણે યુનિવર્સિટીઓની વિવેકબુદ્ધિ પર છોડી દીધું હતું, જે “પરીક્ષાઓ” શીર્ષક હેઠળની માર્ગદર્શિકાઓની કલમ ૪ અને ૫ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે. તા. ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ ની માર્ગદર્શિકાઓ એક નિશ્ચિત હેતુ અને ઉદ્દેશ માટે બહાર પાડવામાં આવી હતી અને યુનિવર્સિટીઓને પોતાની યોજના/કાર્યપદ્ધતિ ઘડવા માટે છૂટછાટ આપવામાં આવી હતી, પરંતુ માત્ર તેમાં “સલાહાત્મક” શબ્દપ્રયોગ થયો છે તે બહાને યુનિવર્સિટીઓએ માર્ગદર્શિકાઓનું પાલન કરવાનું નહોતું, એવું કહી શકાય નહિ.[પેરા ૬૫][૯૬૫-ઈ-એચ; ૯૬૬-એ-સી]

૨. ૨ સુધારેલ માર્ગદર્શિકા તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ કોવિડ-૧૯ના કેસો હજી પણ વધી રહ્યા છે અને આગળ વધુ વધવાની શક્યતા છે તેવી પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને જારી કરવામાં આવી હતી. તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની માર્ગદર્શિકાઓમાં હકીકતમાં વધુ સમય મંજૂર કરવામાં આવ્યો છે અને પરીક્ષા ૩૦.૦૯.૨૦૨૦ સુધી પૂર્ણ કરવાની આવશ્યકતા રાખવામાં આવી છે. તા. ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ની માર્ગદર્શિકાઓ તથા સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓ તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ના સારતત્વને ધ્યાનમાં લેતાં, સ્પષ્ટ થાય છે કે તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની માર્ગદર્શિકાઓ અગાઉની માર્ગદર્શિકાઓની અનુસૂતિમાં છે અને અગાઉની માર્ગદર્શિકાઓના વિરોધમાં નથી. તમામ યુનિવર્સિટીઓ દ્વારા સમાન શૈક્ષણિક પંચાંગનું પાલન કરવામાં આવે અને અંતિમ ટર્મિનલ સેમેસ્ટર/અંતિમ વર્ષની પરીક્ષાઓ યોજવામાં આવે તે હેતુથી આ માર્ગદર્શિકાઓ જારી કરવામાં આવી હતી. મધ્યવર્તી સેમેસ્ટર/વર્ષની પરીક્ષાઓ અંગે, અગાઉની યુ.જી.સી. માર્ગદર્શિકાઓ તા. ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ની જોગવાઈઓને સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓ તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦માં પણ યથાવત્ રાખવામાં આવી છે. તેથી, તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની માર્ગદર્શિકાઓ અગાઉની તા. ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ની માર્ગદર્શિકાઓના વિરોધમાં છે એવું કહી શકાય નહીં. [ફકરો ૬૫][૯૬૬-સી-એફ]

૨. યુ.જી.સી. અધિનિયમની કલમ ૧૨ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને યુ.જી.સી. દ્વારા ૩ માર્ગદર્શિકાઓ જારી કરવામાં આવી છે. કલમ ૧૨માં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે યુનિવર્સિટી શિક્ષણના પ્રોત્સાહન અને સંકલન માટે તથા યુનિવર્સિટીઓમાં શિક્ષણ, પરીક્ષા અને સંશોધનના ધોરણોના નિર્ધારણ અને જાળવણી માટે આયોગ યોગ્ય માને તેવા તમામ પગલાં લેવાનું આયોગનું સામાન્ય કર્તવ્ય રહેશે. “તેવા તમામ પગલાં” શબ્દોનો વ્યાપ વિશાળ છે. કલમ ૧૨માં ઉલ્લેખિત પગલાંમાં માર્ગદર્શિકાઓ, નિર્દેશો, પરિપત્રો વગેરે જારી કરવાનો સમાવેશ

થઈ શકે છે. તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની માર્ગદર્શિકાઓને કલમ ૧૨ હેઠળ આયોગને સોંપવામાં આવેલી વૈધાનિક સત્તાઓના ઉપયોગમાં જારી કરવામાં આવી હોવાનું માનવામાં આવવું જોઈએ. આથી, વૈધાનિક સત્તાઓના ઉપયોગમાં જારી કરવામાં આવેલી માર્ગદર્શિકાઓને અવૈધાનિક કહેવાઈ શકે નહીં.[પરા ૬૬][૮૬૬-જી-એચ; ૮૬૭-એ]

૨.—૪ યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશને યુજીસી અધિનિયમની કલમ ૨૬ ઉપકલમ (૧) હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને “યુજીસી (ઔપચારિક શિક્ષણ દ્વારા માસ્ટર ડિગ્રી પ્રદાન કરવા માટેના શિક્ષણના લઘુત્તમ ધોરણો) નિયમો, ૨૦૦૩” નામે નિયમો બનાવ્યા છે. તેના નિયમ ૬ માં “પરીક્ષા અને મૂલ્યાંકન” અંગે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. આ રીતે, વર્ષ ૨૦૦૩ ના કાયદેસર નિયમો સ્પષ્ટપણે યુનિવર્સિટીઓને યુજીસી દ્વારા જારી કરાયેલ માર્ગદર્શિકાઓ અપનાવવાની આવશ્યકતા મૂકે છે; તેથી, યુનિવર્સિટીઓ પર યુજીસી દ્વારા જારી કરાયેલ માર્ગદર્શિકાઓ અપનાવવાનું કાયદેસર કર્તવ્ય છે. યુનિવર્સિટીઓ પર માર્ગદર્શિકાઓ અપનાવવાની કાયદેસર ફરજ છે અને માર્ગદર્શિકાઓને અકાયદેસર અથવા સલાહરૂપ ગણાવીને અવગણવામાં આવી શકતી નથી. [ફકરા ૬૬ અને ૬૭] [૮૬૭-બી-ડી]

પ્રોફેસર યશપાલ અને અન્ય વિ. છત્તીસગઢ રાજ્ય અને અન્ય (૨૦૦૫) ૫ એસ.સી.સી. ૪૨૦ – પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૩.—૧ સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓ તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ને આ આધાર પર પડકારવામાં આવી છે કે તે બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે, કારણ કે તે અંતિમ વર્ષ અને પ્રથમ/ બીજા વર્ષના વિદ્યાર્થીઓ વચ્ચે ભેદભાવ કરે છે. અંતિમ વર્ષ/ ટર્મિનલ સેમેસ્ટરની પરીક્ષાઓ મહત્વપૂર્ણ છે, કારણ કે શિક્ષણ પ્રક્રિયા એક ગતિમાન પરસ્પરક્રિયા છે, જેમાં વિદ્યાર્થીઓ શું જાણે છે તે જાણવા માટેનો એકમાત્ર ઉપાય તેમના જ્ઞાનનો પુરાવો મેળવવો અને તેનું મૂલવણી કરવું છે. પરીક્ષામાંનું પ્રદર્શન, ખાસ કરીને અંતિમ વર્ષ/ ટર્મિનલ સેમેસ્ટરની

પરીક્ષામાંનું પ્રદર્શન, વિદ્યાર્થીઓની ક્ષમતાનું પ્રતિબિંબ છે. ટર્મિનલ સેમેસ્ટર/ અંતિમ વર્ષની પરીક્ષા વિદ્યાર્થીઓને તેમના કુલ ગુણ/ માર્ક્સમાં સુધારો કરવાની તક પણ આપે છે, જે શૈક્ષણિક શ્રેષ્ઠતા અને રોજગારના અવસરો માટે અત્યંત મહત્વપૂર્ણ છે. સ્નાતક અથવા અનુસ્નાતકના અંતિમ વર્ષ/ ટર્મિનલ સેમેસ્ટરની પરીક્ષા વિદ્યાર્થીને પોતાની શ્રેષ્ઠ ક્ષમતા દર્શાવવાની તક આપે છે, જે તેના ભવિષ્યના કારકિર્દી માર્ગને શૈક્ષણિક ક્ષેત્ર તેમજ રોજગારમાં આગળ ધપાવે છે. સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓ દ્વારા અંતિમ વર્ષ/ ટર્મિનલ સેમેસ્ટરની પરીક્ષા યોજવા માટે કરવામાં આવેલ ભિન્નીકરણનો તર્કસંગત આધાર છે અને અંતિમ વર્ષ/ ટર્મિનલ સેમેસ્ટરના વિદ્યાર્થી અને અન્ય વિદ્યાર્થીઓ વચ્ચે બુદ્ધિગ્રાહ્ય ભિન્નતા છે. યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશનની તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓમાં, જેમાં તમામ યુનિવર્સિટીઓ/ કોલેજોને ઓછામાં ઓછી અંતિમ વર્ષ/ ટર્મિનલ સેમેસ્ટરની પરીક્ષા લેવાં જરૂરી કરવામાં આવ્યું છે, કોઈ અયોગ્યતા કે મનસ્વીતા નથી. [પરા ૬૮, ૭૦ અને ૭૧][૯૬૭-એફ; ૯૬૮-એ-ડી]

૩.૨ એ કહેવું પણ યોગ્ય નથી કે માર્ગદર્શિકાઓ અનુરૂપ ૧૪ની કસોટી પર નિષ્ફળ જાય છે કારણ કે તે સમગ્ર ભારતમાં લાગુ પડે છે અને એક નિશ્ચિત તારીખ, એટલે કે ૩૦.૦૯.૨૦૨૦, વ્યક્તિગત રાજ્યો/ યુનિવર્સિટીઓમાં પ્રવર્તમાન પરિસ્થિતિઓની પરવા કર્યા વિના નિર્ધારિત કરે છે. અગાઉની તા. ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ની માર્ગદર્શિકાઓમાં પણ એક શૈક્ષણિક પંચાંગ આપવામાં આવ્યું હતું, જેમાં ટર્મિનલ સેમેસ્ટર/ અંતિમ વર્ષની પરીક્ષા યોજવા માટે ૦૧.૦૭.૨૦૨૦ થી ૧૫.૦૭.૨૦૨૦ અને ઇન્ટરમિડિયેટ સેમેસ્ટર/ વર્ષ પરીક્ષા માટે ૧૬.૦૭.૨૦૨૦ થી ૩૧.૦૭.૨૦૨૦નો ઉદ્દેશ હતો. જ્યારે શૈક્ષણિક પંચાંગ નક્કી કરવામાં આવે છે, ત્યારે એકરૂપતા જળવાઈ રહે તે માટે નિશ્ચિત તારીખો હંમેશા આપવામાં આવે છે. સમગ્ર દેશમાં ટર્મિનલ સેમેસ્ટર/ અંતિમ વર્ષની

પરીક્ષા પૂર્ણ કરવાની તારીખ નિર્ધારિત કરીને યુ.જી.સી.એ શૈક્ષણિક પંચાંગમાં એકરૂપતા જાળવવા યોગ્ય રીતે કાર્યવાહી કરી હતી. ઊંચા ધોરણોમાં પ્રવેશ મેળવવાની અપેક્ષા રાખતા અથવા રોજગાર સ્વીકારતા વિદ્યાર્થીઓને તેમની કારકિર્દીની સંભાવનાઓ માટે અંતિમ પદવી જરૂરી હોય છે અને અંતિમ પરીક્ષાઓ કઈ તારીખ સુધીમાં પૂર્ણ થવી જોઈએ તેમાં એકરૂપતા જાળવવી વિદ્યાર્થીઓના હિત અને તેમની કારકિર્દીના હેતુ સાથે સંબંધિત છે. [પરા ૭૨ અને ૭૩] [૯૬૮-એફ-એચ; ૯૬૯-એ-બી]

૩.૩. સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓમાં રહેલા લક્ષણો સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવે છે કે નિષ્ણાત સંસ્થાએ વિદ્યાર્થીઓ અને તેમના શૈક્ષણિક કારકિર્દીના હિતમાં પગલાં લીધાં હતાં. સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓએ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ના અંત સુધી પરીક્ષા પૂર્ણ કરવા માટે વધારાનો સમય મંજૂર કર્યો હતો, જે યુનિવર્સિટીઓ અને કોલેજોને તેમની પરીક્ષા પૂર્ણ કરવામાં સહાયરૂપ થાય તે માટે લેવાયેલું એક પગલું હતું અને મહામારીની પરિસ્થિતિમાં તે વાજબી પગલું હતું. માર્ગદર્શિકાઓએ પરીક્ષાનું આયોજન ત્રણ પદ્ધતિઓ પ્રદાન કરીને લવચીક બનાવ્યું હતું: (એ) ઓફલાઈન (પેન અને પેપર) (બી) ઓનલાઈન (સી) મિશ્રિત (ઓનલાઈન + ઓફલાઈન). સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓએ એ પણ જોગવાઈ કરી હતી કે ટર્મિનલ સેમેસ્ટર/અંતિમ વર્ષનો વિદ્યાર્થી કોઈપણ કારણસર પરીક્ષામાં હાજર રહી શકતો ન હોય તો તેને વિશેષ તક દ્વારા પરીક્ષા આપવાની સગવડ આપવામાં આવે. પરીક્ષામાં હાજર થવા માટે વિશેષ તક આપવાની જોગવાઈ પણ વિદ્યાર્થીઓના હિતમાં છે, જેથી તેવા વિદ્યાર્થીઓનું રક્ષણ થાય, જેઓ કોઈપણ કારણસર પરીક્ષામાં હાજર રહી શકતા નથી. સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓમાં લેવાયેલા ઉપરોક્ત પગલાં વાજબી છે અને માર્ગદર્શિકાઓ અયોગ્ય તથા પ્રત્યક્ષપણે મનસ્વી છે એવી તેમની ટીકા કોઈ આધાર ધરાવતી નથી. તેથી, સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓ ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરતી નથી. [પેરા ૭૫][૯૬૯-સી-એચ]

જ.—૧ એ બાબતે કોઈ શંકા રહી શકતી નથી કે રાજ્યનું કર્તવ્ય તેના નાગરિકોના આરોગ્યની કાળજી લેવાનું છે. આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ હેઠળ નિર્દિષ્ટ સત્તાધિકારીઓ દ્વારા લેવામાં આવેલા વિવિધ ઉપાયોનો એકમાત્ર હેતુ મહામારીને નિયંત્રિત કરવો અને દેશના નાગરિકોના આરોગ્યનું રક્ષણ કરવું છે. સુધારેલી માર્ગદર્શિકાઓ એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને જારી કરવામાં આવી હતી કે કોવિડના કેસોની સંખ્યા હજી પણ વધી રહી છે અને આગળ વધુ વધવાની સંભાવના છે, અને આ હકીકતનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ સુધારેલી માર્ગદર્શિકાઓના આરંભમાં જ કરવામાં આવ્યો છે. વધુમાં, સુધારેલી માર્ગદર્શિકાઓની કલમ ૬ વિશેષરૂપે જોગવાઈ કરે છે કે દરેક યુનિવર્સિટી/સંસ્થાએ કોવિડ-૧૯ને ધ્યાનમાં રાખીને કેન્દ્રીય/ રાજ્ય સરકાર દ્વારા સમયાંતરે જારી કરાયેલા આવશ્યક પ્રોટોકોલ, માર્ગદર્શિકાઓ, નિર્દેશો અને પરામર્શોનું પાલન કરીને શૈક્ષણિક પ્રવૃત્તિ ચલાવવા માટે તે દરેક દષ્ટિએ તૈયાર છે તેની ખાતરી કરવી પડશે. યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન દેશભરમાં વધતી જતી કોવિડ કેસોની સંખ્યાથી માહિતગાર છે અને સુધારેલી માર્ગદર્શિકાઓ દ્વારા પરીક્ષા પૂર્ણ કરવાની અવધિ ૩૧.૦૭.૨૦૨૦થી વધારીને ૩૦.૦૯.૨૦૨૦ કરવામાં આવી હતી, અને તેનું એકમાત્ર કારણ એ હતું કે મહામારીને કારણે યુનિવર્સિટીઓ/ કોલેજો પરીક્ષા લઈ શકી ન હોય. [ફકરા ૭૭, ૭૮ અને ૭૯][૯૭૦-સી-એફ, એચ; ૯૭૧-એ]

જ.—૨ તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ના સુધારેલ માર્ગદર્શનો જારી થયા બાદ, માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલય (એમ.એચ.આર.ડી.) એ પરીક્ષા યોજવા બાબત વિગતવાર માર્ગદર્શનો જારી કર્યા, જેને આરોગ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ મંત્રાલય (એમ.ઓ.એચ.એફ.ડબ્લ્યુ.) દ્વારા વિધિવત્ ચકાસવામાં આવ્યા હતા. પરીક્ષા યોજવા માટેના માર્ગદર્શનો યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન દ્વારા તેના તા. ૦૮.૦૭.૨૦૨૦ના પત્ર મારફતે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યા હતા. પરીક્ષા યોજવા

માટેની માનક કાર્યપદ્ધતિથી આ વાત સંપૂર્ણપણે સ્પષ્ટ થાય છે કે યુ.જી.સી., એમ.એચ.આર.ડી. અને આરોગ્ય તથા પરિવાર કલ્યાણ મંત્રાલય તમામ હિતધારકો, અર્થાત્ વિદ્યાર્થીઓ તેમજ પરીક્ષા કાર્યકરોના આરોગ્ય અંગે સંપૂર્ણપણે ચિંતિત છે. તેથી, એવું કહી શકાય નહીં કે સુધારેલ માર્ગદર્શનો બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૧નું ઉલ્લંઘન કરે છે.[પરિચ્છેદો ૮૦, ૮૧ અને ૮૨] [૯૭૧-સી; ૯૭૪-બી-સી]

પ.૧- કલમ ૧૨ યુ.જી.સી. અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ના અધ્યાય ૩ નો ભાગ છે, જે “કમિશનની સત્તાઓ અને કાર્યો” અંગે વ્યવહાર કરે છે. આ કલમના પ્રારંભિક ભાગમાં ‘યુનિવર્સિટીઓ અથવા અન્ય સંબંધિત સંસ્થાઓ’ શબ્દસમૂહનો ઉપયોગ એ હેતુથી કરવામાં આવ્યો છે કે જે યુનિવર્સિટીઓ અથવા અન્ય સંબંધિત સંસ્થાઓ માટે તે કાર્ય કરવામાં આવવાનું છે, તેમનો ઉલ્લેખ થાય. ખંડ (એ) થી (જે) સુધી આપેલ ગણતરી દર્શાવે છે કે યુનિવર્સિટીઓ ઉપરાંત, કાર્યોમાં કેન્દ્રીય સરકાર અથવા કોઈ રાજ્ય સરકારને યુનિવર્સિટીઓને કોઈ અનુદાનના વિતરણ અંગે સલાહ આપવાનું, અથવા કેન્દ્રીય સરકાર અથવા કોઈ રાજ્ય સરકાર અથવા કોઈ યુનિવર્સિટીને એવા કોઈ પ્રશ્ન પર સલાહ આપવાનું પણ સમાવેશ થાય છે, જે કેન્દ્રીય સરકાર અથવા રાજ્ય સરકારે કમિશનને મોકલેલો હોય. તેથી, કલમના પ્રારંભિક ભાગમાં ઉપયોગમાં લેવાયેલ ‘અન્ય સંસ્થાઓ’ શબ્દપ્રયોગનો સંદર્ભ કલમ ૧૨માં સૂચિબદ્ધ યુનિવર્સિટીઓ સિવાયની અન્ય સંસ્થાઓ તરફ છે. કલમ ૧૨માં ઉપયોગમાં લેવાયેલ ‘અન્ય સંસ્થાઓ’માં રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણ અથવા આરોગ્ય નિષ્ણાતોનો સમાવેશ થતો નથી. કલમ ૧૨એ આવી કોઈ “સંસ્થાઓ”નો ક્યારેય વિચાર કર્યો નહોતો. વધુમાં, રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણનું અસ્તિત્વ માત્ર આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ અમલમાં આવ્યા પછી જ ઊભું થયું; યુ.જી.સી. અધિનિયમ, ૧૯૫૬ અમલમાં આવ્યો ત્યારે એવો કોઈ વિચાર

અસ્તિત્વમાં નહોતો. ‘યુનિવર્સિટીઓ અથવા અન્ય સંસ્થાઓ’ પછી આવેલ ‘સંબંધિત’ શબ્દનો વિશિષ્ટ હેતુ અને અર્થ છે. યુનિવર્સિટીઓ અથવા અન્ય સંબંધિત સંસ્થાઓ સાથેની પરામર્શ પ્રક્રિયા તે વિશિષ્ટ કાર્યના સંદર્ભમાં હતી, જે ખંડ (એ) થી (જે) માં સૂચિબદ્ધ હતું, અને તેનો ચોક્કસ સંદર્ભ છે; ‘યુનિવર્સિટીઓ’ અથવા ‘અન્ય સંસ્થાઓ’નો ઉલ્લેખ ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિમાં કરવામાં આવ્યો હતો. કલમ ૧૨નું એવું અર્થઘટન કરી શકાય નહીં કે યુનિવર્સિટી શિક્ષણના સમન્વય અને યુનિવર્સિટીઓમાં શિક્ષણ તથા પરીક્ષાના ધોરણોના નિર્ધારણ અને જાળવણી અંગે કોઈપણ પગલું લેવા માટે, યુ.જી.સી.એ દરેક રાજ્યની દરેક યુનિવર્સિટી સાથે પરામર્શ કરવો જોઈએ અને ત્યાર પછી જ આવા પગલાં લઈ શકાય. ઉપરોક્ત રીતે આ જોગવાઈને વાંચવાથી યુ.જી.સી.નું કાર્યસંચાલન અમલયોગ્ય રહી શકે નહીં. દેશમાં નવસોથી વધુ યુનિવર્સિટીઓ છે અને કોઈપણ પગલું લેવા માટે યુ.જી.સી.ને નવસોથી વધુ યુનિવર્સિટીઓ સાથે પરામર્શ કરવાની ફરજ પાડવાથી તેનું કાર્યસંચાલન અશક્ય અને અવ્યવહારુ બની જશે. [પરિછેદ ૮૪, ૮૬ અને ૮૭][૮૭૪-એચ; ૮૭૭-સી-એચ; ૮૭૮-એ-બી]

પ.-૨- કલમ ૧૨નું એવો અર્થઘટન કરી શકાય નહીં કે યુ.જી.સી. દ્વારા કોઈપણ પગલાં લેવા માટે તમામ રાજ્યો/યુનિવર્સિટીઓ સાથે પરામર્શ કરવો અનિવાર્ય આવશ્યકતા છે અને તે ન થાય તો યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન કોઈ ઉપાયો કરી જ શકશે નહીં. કલમ ૧૨ની કલમ (જે) અત્યંત વ્યાપક ભાષામાં રચાયેલ છે, જે કમિશનને તેવી અન્ય ફરજો બજાવવાનો અધિકાર આપે છે, જે વિહિત કરવામાં આવી હોય અથવા ભારતમાં ઉચ્ચ શિક્ષણના હિતને આગળ વધારવા માટે કમિશનને જરૂરી જણાય, અથવા ઉપરોક્ત ફરજના નિર્વહ માટે અનુષંગિક અથવા અનુરૂપ હોય. કમિશનને જે કોઈ કાર્ય જરૂરી જણાય તે તે બજાવી શકે છે. પોતાની ફરજો બજાવવા માટે કમિશન પોતે સ્વતંત્ર રીતે નિર્ણયો લેવા,

કોઈપણ નિર્દેશો, માર્ગદર્શિકાઓ વગેરે જારી કરવા સંપૂર્ણ સક્ષમ છે. પોતાની ફરજોના નિર્વહમાં કમિશન નિષ્ણાતોની કોઈપણ સમિતિની મદદ લઈ શકે છે, અને તેના માટે કાયદાકીય માળખામાં કોઈ પ્રતિબંધ નથી. [પરા ૮૮][૯૭૮-બી-ઈ]

પ.—૩ કલમ ૧૨ દ્વારા નિર્દિષ્ટ કાયદાકીય યોજનાથી સ્પષ્ટ થાય છે કે અધિનિયમ હેઠળ તેની ફરજો, જે ખંડ (એ) થી (જે) માં ગણાવેલ છે, બજાવવાના હેતુસર, તમામ કિસ્સાઓમાં સંબંધિત યુનિવર્સિટીઓ અથવા અન્ય સંસ્થાઓ સાથે પરામર્શ કરવો આયોગની ફરજિયાત ફરજ નથી; ઉદાહરણ તરીકે, ઉપખંડ (બી) અને (સી) માં દર્શાવ્યા મુજબ, આયોગના નિધિમાંથી યુનિવર્સિટીઓને અનુદાન ફાળવતી અને ચૂકવતી વખતે. જે યુનિવર્સિટીને અનુદાન ફાળવવાનું અને ચૂકવવાનું હોય તેની સાથે પરામર્શ કરવો આવશ્યક નથી. “સંબંધિત યુનિવર્સિટીઓ અથવા અન્ય સંસ્થાઓ સાથે પરામર્શમાં” આ અભિવ્યક્તિનો અર્થ એવો વાંચવાનો છે કે જ્યાં યુનિવર્સિટીઓ અથવા સંબંધિત અન્ય સંસ્થાઓ સાથે પરામર્શ જરૂરી હોય અને જેના વિના આયોગ પોતાની ફરજો બજાવી શકતું નથી.[પરા ૯૦][૯૭૯-ડી-એફ]

પ.—૪ પડકારવામાં આવેલી સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓ શિક્ષણવિદો અને નિષ્ણાતોનો સમાવેશ કરતી નિષ્ણાત સમિતિના અહેવાલ પછી જારી કરવામાં આવી છે. આયોગને એવી અન્ય કામગીરીઓ બજાવવાની સત્તા છે, જે આયોગને જરૂરી માનવામાં આવે. જો આયોગને નિષ્ણાત સમિતિ પાસેથી અહેવાલ મેળવી માર્ગદર્શિકાઓ જારી કરવી જરૂરી લાગી હોય, તો આયોગે અપનાવેલી પ્રક્રિયા સામે કોઈ વાંધો ઉઠાવી શકાય તેમ નથી. તા. ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ ની માર્ગદર્શિકાઓ તેમજ તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ની સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓ સ્વભાવથી સામાન્ય છે અને કોઈ વિશિષ્ટ યુનિવર્સિટી અથવા કોઈ વિશિષ્ટ રાજ્ય સુધી મર્યાદિત નથી. તેથી, માર્ગદર્શિકાઓ જારી કરવા પહેલાં યુ.જી.સી. પર તમામ યુનિવર્સિટીઓ

અથવા રાજ્યો સાથે પરામર્શ કરવાની ફરજ હતી એવું કહી શકાય નહીં. પરિણામે, તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ની માર્ગદર્શિકાઓ યુ.જી.સી. અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૧૨ નું ઉલ્લંઘન કરતી હોવાનું કહી શકાય નહીં. [પરા ૯૨-૯૪][૯૮૦-બી-ઈ]

૬.—૧ આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન સત્તામંડળ તેમજ રાજ્ય સરકારને આપત્તિની અટકાયત અને ઉપશમ માટે નિર્ણય લેવાની સત્તા પ્રદાન કરે છે અને અધિનિયમના હેતુ અને ઉદ્દેશ્યને સિદ્ધ કરવા માટે આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ હેઠળ સત્તાધિકારીઓ દ્વારા લેવાયેલા પગલાઓને અગ્ર પ્રભાવ આપવામાં આવ્યો છે. આપત્તિની સ્થિતિમાં આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ હેઠળની તમામ સત્તાધિકારીઓની પ્રથમ પ્રાથમિકતા માનવજીવન બચાવવા માટે આપત્તિનો તાત્કાલિક સામનો કરવો અને તેને કાબૂમાં લેવી છે. માનવજીવનના રક્ષણને સર્વોપરી મહત્વ આપવામાં આવ્યું છે અને અધિનિયમ, ૨૦૦૫ હાલ અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈપણ કાનૂનમાં અસંગતતા હોવા છતાં, અધિનિયમ હેઠળ લેવાયેલા પગલાઓ અને ઉપાયોને અગ્રતા અને પ્રાધાન્ય આપે છે. [પરા ૯૯][૯૮૪-એફ-એચ]

સ્ટેટ (એનસીટી ઓફ દિલ્હી) વિ. સંજય (૨૦૧૪) ૯ એસસીસી ૭૭૨ :

[૨૦૧૪] ૯ એસ.સી.આર. ૧૦૬૩ – નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

૬.—૨ તારીખ ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ના કાર્યાલય સ્મરણપત્રના અવલોકનથી એ સૂચિત થાય છે કે ગૃહ મંત્રાલયે માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલયની વિનંતી સ્વીકારી છે અને યુનિવર્સિટીઓ/સંસ્થાઓની અંતિમ સત્ર પરીક્ષાઓ માટે પરીક્ષાઓ/મૂલ્યાંકન કાર્ય યોજવાના હેતુસર શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ ખોલવા બાબતે છૂટછાટ મંજૂર કરી છે. ઉક્ત કાર્યાલય સ્મરણપત્ર તથા ગૃહ મંત્રાલયના પત્રનો એવો

અર્થ કાઢી શકાય નહીં કે તે પરીક્ષાઓના આયોજન અંગે કોઈ રાજ્યની પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને નિર્ણય લેવા રાજ્ય સત્તાધિકારની અધિકારક્ષેત્રને મર્યાદિત કરે છે. તારીખ ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ના કાર્યાલય સ્મરણપત્ર અને તારીખ ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ના પત્રનો સંયુક્ત પ્રભાવ એવો રહેશે કે ભારત સરકારે પરીક્ષાઓ યોજવા માટે છૂટછાટ આપી હતી, જેને ગૃહ મંત્રાલય દ્વારા જારી કરાયેલ તારીખ ૨૯.૦૬.૨૦૨૦ની માર્ગદર્શિકાઓમાં, જેમાં શાળાઓ, કોલેજો, શૈક્ષણિક અને કોચિંગ સંસ્થાઓને તારીખ ૩૧.૦૭.૨૦૨૦ સુધી બંધ રાખવાની હતી, તેના અપવાદ તરીકે ગણવામાં આવશે. પરીક્ષાઓ યોજવાની મંજૂરી આપતા ઉક્ત કાર્યાલય સ્મરણપત્ર અને તારીખ ૦૬.૦૭.૨૦૨૦નો પત્ર રાજ્યમાં આપત્તિને નિયંત્રિત કરવા માટે યોગ્ય પગલાં લેવા રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન સત્તાધિકારની સત્તાને મર્યાદિત કરશે નહીં. [પરિષ્દે ૧૦૩][૯૮૭-એચ; ૯૮૮-એ-સી]

૬.૩ પરીક્ષાઓના આયોજન અંગે, કોઈ વિશિષ્ટ રાજ્યમાં પરીક્ષાઓ યોજવાની શક્યતા બાબતે પરિસ્થિતિનું મૂલ્યાંકન કરવા રાજ્ય સત્તાધિકારીઓ સક્ષમ છે. કોઈપણ રાજ્ય તેના પ્રજાજનોના આરોગ્ય સાથે સમાધાન થવા દેશે નહીં; તેથી જ હાલ અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈ કાયદા સાથેની અસંગતતા અંગે રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન સત્તાધિકાર અને રાજ્ય સરકારને અગ્રતા પ્રાપ્ત સત્તા આપવામાં આવી છે. રાષ્ટ્રીય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન સત્તાધિકાર અથવા રાષ્ટ્રીય કાર્યકારી સમિતિની માર્ગદર્શિકાઓમાં એવા કોઈ આદેશો અથવા નિર્દેશો નથી જે રાજ્યની પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને કોઈ વિશિષ્ટ રાજ્યમાં શારીરિક ઉપસ્થિતિના માધ્યમથી પરીક્ષાઓ યોજવાની મંજૂરી આપવી કે નહીં તે અંગે નિર્ણય લેવા રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન સત્તાધિકાર અને રાજ્ય સરકારની સત્તાઓને મર્યાદિત કરતા હોય. હવે યુ.જી.સી.ની તારીખ ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની માર્ગદર્શિકાઓ તરફ આવતાં, જ્યાં સુધી તે તારીખ ૩૦.૦૯.૨૦૨૦ સુધી અંતિમ પરીક્ષાઓ પૂર્ણ કરવાનો નિર્દેશ આપે છે, ત્યાં સુધી તે નિર્દેશ રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન સત્તાધિકાર અને રાજ્ય સરકારના એવા નિર્ણયથી પરાસ્ત થાય છે જેમાં પરીક્ષાઓ ન લેવાનો ઠરાવ કરવામાં

આવ્યો હોય. તેથી, યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશનની તેની સુધારેલી તારીખ ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની માર્ગદર્શિકાઓમાં, જ્યાં સુધી તે યુનિવર્સિટીઓ અને કોલેજોને તારીખ ૩૦.૦૯.૨૦૨૦ સુધી અંતિમ વર્ષ/સમાપન પરીક્ષાઓ પૂર્ણ કરવાનો નિર્દેશ આપે છે, ત્યાં સુધી આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરીને રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન સત્તાધિકાર અથવા રાજ્ય સરકાર દ્વારા લેવામાં આવેલ કોઈ વિરુદ્ધ નિર્ણયથી તે નિર્દેશ પરાસ્ત થશે. [પરિષેદ ૧૦૪] [૯૮૮-જી-એચ; ૯૮૯-એ-સી]

૭. યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન અધિનિયમ, ચાદી ૧ ની પ્રવેશ ૬૬ ના સંદર્ભે ઘડવામાં આવ્યો છે. રાજ્યોને, યુનિવર્સિટીઓ સહિતના શિક્ષણ વિષયક કાયદા બનાવવા માટે વિધાનક્ષમતા હોવા છતાં, રાજ્ય કાયદેસર વ્યવસ્થા ચાદી ૧ ની પ્રવેશ ૬૬ ને આધીન છે. યુ.જી.સી. દ્વારા જાહેર કરાયેલ સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓ કાનૂની સ્વરૂપ ધરાવે છે અને યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ને અનુસંધાન રાખે છે; તેથી રાજ્ય દ્વારા લેવાયેલા કોઈપણ અસંગત નિર્ણયની સરખામણીએ તેને પ્રાધાન્ય પ્રાપ્ત રહેશે. આપદા વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ નો હેતુ અને ઉદ્દેશ આપદાઓનું વ્યવસ્થાપન કરવાનો અને તે સંબંધિત બાબતોનો છે. આપદા વ્યવસ્થાપન એ આયોજન, સંગઠન, સમન્વય અને ઉપાયોનું અમલીકરણ કરવાની સતત અને એકીકૃત પ્રક્રિયા છે. [પરા ૧૦૭][૯૯૧-ડી-એફ]

૭.—૨ રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણ અથવા રાજ્ય સરકાર દ્વારા સત્તાઓનો જે ઉપયોગ ધારા ૭૨ હેઠળ અગ્રપ્રભાવી અસર ધરાવશે, તેવો સત્તાધિકારનો ઉપયોગ માત્ર આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ ની ચાર દિવાલોની અંદર આવે તેવો જ હોઈ શકે. જ્યારે રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણ અને રાજ્ય સરકાર એવો નિર્ણય કરે છે કે આપત્તિની તીવ્રતા ઘટાડવા

અથવા આપત્તિની અટકાવ માટે રાજ્યમાં પ્રત્યક્ષ પરીક્ષા લેવો શક્ય નથી, ત્યારે એવો નિર્ણય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ ની ચાર દિવાલોની અંદરનો હતો. તથાપિ, આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણ અથવા રાજ્ય સરકાર દ્વારા એવો નિર્ણય કે વિદ્યાર્થીઓને અંતિમ વર્ષ/અંતિમ સત્ર પરીક્ષામાં હાજર રહ્યા વગર આગળ ધપાવવામાં આવે, તે આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ ના ક્ષેત્રાધિકારમાં આવતો નથી. કોઈ રાજ્ય દ્વારા વિદ્યાર્થીઓને આગળ ધપાવવાનો અને ડિગ્રી આપવાનો નિર્ણય જો કોઈ કેન્દ્રીય અધિનિયમ અથવા તેના હેઠળ બહાર પાડવામાં આવેલી માર્ગદર્શિકાઓના વિરુદ્ધ હોય, તો ચાદી ૧ ની પ્રવેશ ૬૬ ને અનુસરીને કેન્દ્રીય અધિનિયમ અને તેની હેઠળની માર્ગદર્શિકાઓને પ્રાધાન્ય મળશે. તેથી, રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણ અને રાજ્ય સરકારને એવો નિર્ણય લેવાનો કોઈ અધિકારક્ષેત્ર નથી કે અંતિમ વર્ષ/અંતિમ સત્ર પરીક્ષાના વિદ્યાર્થીઓને અગાઉના વર્ષોના મૂલ્યાંકન અને આંતરિક મૂલ્યાંકનના આધારે આગળ ધપાવવામાં આવે, જ્યારે યુ.જી.સી. ની તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ની માર્ગદર્શિકાઓએ વિશેષરૂપે અંતિમ વર્ષ/અંતિમ સત્ર પરીક્ષા યોજવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો. ઉપરોક્ત બાબતમાં તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ની યુ.જી.સી. માર્ગદર્શિકાઓ વિદ્યાર્થીઓને આગળ ધપાવવા અંગે રાજ્ય સરકાર અને રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણના નિર્ણય પર અગ્રતા ધરાવશે; એવો નિર્ણય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ ના અધિકારક્ષેત્રમાં આવતો નથી અને તેને આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ ની ધારા ૭૨નું કોઈ સંરક્ષણ પ્રાપ્ત થતું નથી. રાજ્ય અથવા રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણનો નિર્ણય યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશનની સુધારિત માર્ગદર્શિકાઓના વિરુદ્ધ હોઈ, તેને માન્ય રાખી શકાય તેમ નથી અને યુ.જી.સી. ની માર્ગદર્શિકાઓને માન આપવું પડશે, કારણ કે યુનિવર્સિટીઓના શિક્ષણ અને શિક્ષણના ધોરણોના નિર્ધારણ તથા જાળવણી માટે માર્ગદર્શિકાઓ બહાર પાડવાનું પ્રાધિકરણ યુ.જી.સી. છે. [પરા ૧૦૯][૯૯૨-ડી-એચ; ૯૯૩-એ-બી]

૮. યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન દ્વારા જારી કરાયેલ તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની સુધારેલી માર્ગદર્શિકાઓ અને માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલય દ્વારા જારી કરાયેલ તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦નું કાર્યાલય સ્મરણપત્ર તેમજ ગૃહ મંત્રાલય દ્વારા જારી કરાયેલ તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦નું પત્ર રદ કરવાની પ્રાર્થના નામંજૂર કરવામાં આવે છે. [ફકરો ૧૧૧(૧)][૯૯૫-સી-ડી]

૯. રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણ/રાજ્ય દ્વારા આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને ૩૦.૦૯.૨૦૨૦ સુધી અંતિમ વર્ષ/અંતિમ સેમેસ્ટરની પરીક્ષા ન લેવાનો લેવાયેલ નિર્ણય, સંબંધિત રાજ્ય બાબતે યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન દ્વારા નક્કી કરવામાં આવેલી અંતિમ તારીખ, એટલે કે ૩૦.૦૯.૨૦૨૦, પર પ્રાધાન્ય પામશે. [પેરા ૧૧૧(૨)][૯૯૫-ડી-ઈ]

૧૦. રાજ્ય/રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણનો, આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ ની અધિકારસીમાથી પર હોવાનું કારણે, અગાઉના પ્રદર્શન અને આંતરિક મૂલ્યાંકનના આધારે અંતિમ વર્ષ/અંતિમ સત્રના વિદ્યાર્થીઓને પ્રોત્સાહિત કરવાનો નિર્ણય, અંતિમ વર્ષ/અંતિમ સત્રની પરીક્ષા યોજવા અંગે તારીખ ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ના યુ.જી.સી.ના માર્ગદર્શનોને માર્ગ આપવો પડશે. રાજ્ય અને યુનિવર્સિટી અંતિમ વર્ષ/અંતિમ સત્રના વિદ્યાર્થીઓને અંતિમ વર્ષ/અંતિમ સત્રની પરીક્ષા યોજ્યા વિના પ્રોત્સાહિત કરી શકતા નથી. [પરા ૧૧૧(૩)] [૯૯૫-એફ]

૧૧. જો આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ હેઠળના અધિકારક્ષેત્રના અમલમાં કોઈ રાજ્ય/કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશે એવો નિર્ણય લીધો હોય કે ૩૦.૦૯.૨૦૨૦ સુધી અંતિમ વર્ષ/અંતિમ સેમેસ્ટરની પરીક્ષા લેવામાં આવવી શક્ય નથી, તો એવા રાજ્ય/કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશને ૩૦.૦૯.૨૦૨૦ ની સમયમર્યાદા તે

રાજ્ય/કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશ માટે લંબાવવા માટે યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન સમક્ષ અરજી કરવાની છૂટ આપવામાં આવે છે, જેને યુ.જી.સી. દ્વારા વિચારવામાં આવશે અને પુનર્નિર્ધારિત તારીખ શક્ય તેટલી વહેલી તકે એવા રાજ્ય/કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશને જાણ કરવામાં આવશે. [પેરા ૧૧૧(૪)][૯૯૫-જી-એચ; ૯૯૬-એ]

ન્યાયનિર્ણય સંદર્ભ

- [૧૯૬૩] સપ્લિ. એસ.સી.આર. ૧૧૨ અનુસરવામાં આવ્યો પરા ૪૯
(૧૯૯૯) ૭ એસ.સી.સી. ૧૨૦ અનુસરાયેલ પરા ૫૦
[૧૯૯૭] ૨ એસ.સી.આર. ૧૮૬નું અનુસરણ કરવામાં આવ્યું પરિછેદ ૫૦
[૨૦૦૫] ૨ એસ.સી.આર. ૨૩ ફકરા પર પર આધાર રાખ્યો
[૨૦૧૨] ૧૩ એસ.સી.આર. ૮૧૦ ફકરા ૫૩ પર આધાર રાખ્યો
(૨૦૧૩) ૧૦ એસ.સી.સી. ૫૧૯ પર પરિછેદ ૫૪ માં આધાર રાખવામાં આવ્યો
[૨૦૧૬] ૩ એસ.સી.આર. ૫૭૯ લાગુ પડતો નથી એમ ઠરાવવામાં આવ્યું પરા ૫૮
[૨૦૧૪] ૯ એસ.સી.આર. ૧૦૬૩ પરિછેદ ૯૯માં ઉલ્લેખિત

દીવાની ~~બાગરિક~~ મૂળ અધિકારક્ષેત્ર:

-રિટ અરજી (~~બાગરિક~~ દીવાની) ક્રમાંક ૭૨૪-~~ઓફ~~ / ૨૦૨૦.

ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૨ હેઠળ

~~બી~~ સાથે

રિટ પિટિશન (~~બાગરિક~~ દીવાની) ક્રમાંક ૭૩૯, ૭૪૬, ૭૪૫, ૭૪૧, ૭૯૪, ૮૧૪, ૮૬૨, ૮૬૧-~~બી~~ ઓફ ૨૦૨૦ અને એસએલપી(સી) ક્રમાંક ૧૦૦૪૨ ના ૨૦૨૦.

_____ તુષાર મહેતા, એસ.જી., અશોક પરિજા, એડવોકેટ જનરલ, ડૉ. અભિષેક મનુ સિંઘવી, ધ્રુવ મહેતા, સુશ્રી મીનાક્ષી અરોરા, શ્યામ દીવાન, જયદીપ ગુપ્તા, પી.એસ. નરસિંહા, વિનય નવારે, કે.વી. વિશ્વનાથન, અરવિંદ દાતાર, કિશોર દત્તા, મિહિર દેસાઈ, સંજય હેગડે, વરિષ્ઠ વકીલો, રાજ કમલ, સંજય કે.આર. દુબે, આવિષ્કાર સિંઘવી, મલક ભટ્ટ, અસીમ અટવાલ, કર્તવ્ય બત્રા, સંપ્રીત સિંહ અજમાની, અલખ આલોક શ્રીવાસ્તવ, સુશ્રી અનુભા શ્રીવાસ્તવ સહાય, સુશ્રી નીલા ગોખલે, સુશ્રી અનન્યા ઘોષ, સુશ્રી સમીક્ષા ગોડીયાલ, નિખિલ રંજન, સુશ્રી પ્રત્યુષી મહેતા, પ્રણય ગોયલ, રઘુનાથ ચક્રાબોર્ટી, કુણાલ ચેટર્જી, સુશ્રી મૈત્રેયી બેનર્જી, પ્રાવર વીર મિશ્રા, કિશોર લંબાત (એમ/એસ. લંબાત એન્ડ એસોસિયેટ્સ માટે), શિવાંકાર શર્મા, તલ્હા અબ્દુલ રહમાન, કુશાગ્ર પાંડે, મોહમ્મદ શાઝ ખાન, ઉદિત અતુલ કોંકણાઠાકર, પુલકિત તારે, ડૉ. ઉદય પ્રકાશ વરુન્જીકર, અભય અનિલ અંતુરકર, સી. જ્યોર્જ થોમસ, સુરેન્દ્ર કુમાર ગંગેલે, સુશ્રી રિતુ ગંગેલે, સુશ્રી સ્વાગોતી બેયાસ, એસ.પી.એમ. ત્રિપાઠી, વી.કે. શુક્લા, સતીશ કુમાર, અપૂર્વ કુરુપ, જી.એસ. મક્કર, સુશ્રી નિધિ મિત્તલ, સિદ્ધાર્થ નિગોતિયા, સુશ્રી ઉપમા ભટ્ટાચારજી, ડૉ. આર. આર. દેશપાંડે (એમ/એસ. ડૉ. આર. આર. દેશપાંડે એન્ડ એસોસિયેટ્સ માટે), ચિરાગ એમ. શ્રોફ, સુશ્રી સંજના નાંગિયા, સુશ્રી અભિલાષા ભારતી, રાહુલ ચિટનિસ, સચિન પાટિલ, જિઓ જોસેફ, શિબાશિશ મિશ્રા, વિકાસ મહેતા, વિક્રમ મહેતા, સંજય બસુ, અપૂર્વ ખટોર, સુશ્રી મનસા શુક્લા, નમિત સક્સેના, ગૌરવ અગ્રવાલ, અમીર સિંહ પાસરિય, સુશ્રી મીરા માથુર, આકાશ સિંહા શુભમ સાકેત, હરપ્રીત સિંહ હોરા, ચિરાગ, જી. પ્રિયધર્ષણી (રાહુલ શ્યામ ભંડારી માટે), યશોદીપ દેશમુખ, અક્ષય કાપડિયા, પ્રિયંક અધ્યારુ, ડૉ. બલરામ જૈન, આર.પી. ગોયલ, સુશ્રી રુખસાના ચૌધરી, જામશેદ મિસ્ત્રી, સુશ્રી મોહિની પ્રિયા, સિદ્ધાર્થ ધર્માધિકારી, સાહિલ લાલ, અભિકલ્પ પ્રતાપ સિંહ, ભરત ટી. મનુબરવાલા, પ્રાંજલ કિશોર, સર્વાગ્ન્ય ત્રિવેદી મનુબરવાલા, વરુણ વર્મા, સુશ્રી નિષ્ઠા ગુપ્તા, હાજર રહેલ પક્ષકારો માટેના વકીલો.

અરજદાર સ્વયં

અદાલતનો ચુકાદો દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો

અશોક ભૂષણ, ન્યાયમુર્તિ-અધીશ.

૧. ભારતના બંધારણની કલમ ૩૨ હેઠળ દાખલ કરવામાં આવેલી આ કેસોની સમૂહરૂપ શ્રેણી, જેમાં રિટ અરજીઓનો સમાવેશ થાય છે (એક વિશેષ અનુમતિ અરજી સિવાય, અર્થાત્, એસ.એલ.પી. (સી) ડી. નં. ૧૫૦૫૬/૨૦૨૦), તેને બે વ્યાપક જૂથોમાં વહેંચી શકાય છે. રિટ અરજીઓના પ્રથમ જૂથમાં વિદ્યાર્થીઓ, યુવા સંસ્થાઓ અને શિક્ષક સંઘો દ્વારા દાખલ કરાયેલ અરજીઓનો સમાવેશ થાય છે, જેમાં યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન (આગળ “યુ.જી.સી.” તરીકે ઉલ્લેખિત) દ્વારા તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ના રોજ બહાર પાડવામાં આવેલી માર્ગદર્શિકાઓ, માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલય દ્વારા તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ના રોજ જારી કરાયેલ કાર્યાલય સ્મૃતિપત્ર અને ગૃહ મંત્રાલય દ્વારા તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ના રોજ જારી કરાયેલ પત્રને પડકારવામાં આવ્યો છે, જેના દ્વારા સમગ્ર દેશમાં આવેલી તમામ યુનિવર્સિટીઓ અને મહાવિદ્યાલયોને તા. ૩૦.૦૯.૨૦૨૦ સુધી ટર્મિનલ સેમેસ્ટર/અંતિમ વર્ષીય પરીક્ષાઓ યોજવા નિર્દેશિત કરવામાં આવ્યા હતા. વધુમાં, એવો પણ રાહત ઉપાય માંગવામાં આવ્યો છે કે પ્રતિવાદીઓને દેશની તમામ યુનિવર્સિટીઓ/સંસ્થાઓના અંતિમ વર્ષ/ટર્મિનલ સેમેસ્ટરની પરીક્ષાના વિદ્યાર્થીઓના પરિણામો તેમની ભૂતકાળની કામગીરી/આંતરિક મૂલ્યાંકનના આધારે જાહેર કરવા તથા ગુણપત્રકો અને પદવીઓ એનાયત કરવા માટે નિર્દેશ કરવામાં આવે. રિટ અરજીઓના બીજા જૂથમાં વિદ્યાર્થીઓ દ્વારા દાખલ કરાયેલી એવી રિટ અરજીઓનો સમાવેશ થાય છે, જેમાં રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણ તેમજ રાજ્યો (મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય) દ્વારા અંતિમ અવધિની પરીક્ષા ન લેવાના નિર્ણયને પડકારવામાં આવ્યો છે. આગળ એવી પણ પ્રાર્થનાઓ કરવામાં આવી છે કે મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય તેમજ પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્યને યુ.જી.સી.ની તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓ તથા માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલયના તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ના

કાર્યાલય સ્મૃતિપત્રનું પાલન કરવા નિર્દેશ કરવામાં આવે. વિશેષ અનુમતિ અરજી દિલ્હી વડી અદાલત દ્વારા રિટ અરજી નં. ૩૧૯૯/૨૦૨૦ તથા અન્ય સંલગ્ન બાબતોમાં તા. ૧૪.૦૭.૨૦૨૦ના રોજ પસાર કરાયેલા સામૂહિક આદેશ વિરુદ્ધ દાખલ કરવામાં આવી છે, જેના દ્વારા વડી અદાલતે દિલ્હી યુનિવર્સિટી દ્વારા ઓપન બુક એક્ઝામિનેશન (ઓ.બી.ઈ.) પદ્ધતિમાં પરીક્ષાનો કાર્યક્રમ નોંધ્યો હતો.

૨. રિટ પિટિશન (સી) નં. ૭૨૪ ઓફ ૨૦૨૦, પ્રનીથ કે અને અન્ય વિ. યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન અને અન્યમાં, એક સંયુક્ત પ્રત્યુત્તર શપથપત્ર, વધારાનું શપથપત્ર અને યુ.જી.સી.ના પ્રત્યુત્તરમાં શપથપત્ર દાખલ કરવામાં આવ્યા છે. મહારાષ્ટ્ર રાજ્યએ પણ રિટ પિટિશન (સી) નં. ૭૨૪ ઓફ ૨૦૨૦માં શપથપત્રો દાખલ કર્યા છે. રિટ પિટિશન (સી) નં. ૭૨૪ ઓફ ૨૦૨૦ના તમામ પક્ષકારોનું પ્રતિનિધિત્વ કરવામાં આવ્યું છે. અન્ય રિટ પિટિશનો અને વિશેષ અનુમતિ પિટિશનને રિટ પિટિશન (સી) નં. ૭૨૪ ઓફ ૨૦૨૦ સાથે જોડવામાં આવ્યા છે. રિટ પિટિશન (સી) નં. ૭૨૪ ઓફ ૨૦૨૦માં લેવાયેલ નિર્ણય આ કેસોના આ સમૂહમાં ઉઠાવવામાં આવેલા પ્રશ્નોના ઉત્તર આપવા માટે પૂરતો રહેશે. રિટ પિટિશન (સી) નં. ૭૨૪ ઓફ ૨૦૨૦માં થયેલ દલીલો અને નિવેદનોની કેટલીક વિગત સાથે નોંધ લેવાય તે જરૂરી છે, તેમજ અન્ય રિટ પિટિશનો અને વિશેષ અનુમતિ પિટિશનમાં કરાયેલ પ્રાર્થનાઓનો સંક્ષિપ્ત ઉલ્લેખ પણ કરવો જરૂરી છે.

રિટ પિટિશન (સી) ક્રમાંક ૭૨૪ ઓફ ૨૦૨૦ – પ્રણીથ કે અને અન્ય વિ. યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન અને અન્ય

૩. આ રિટ અરજી દેશભરના વિવિધ રાજ્યોમાં આવેલ વિવિધ યુનિવર્સિટીઓમાં સ્નાતક અથવા અનુસ્નાતકના ટર્મિનલ સેમેસ્ટર/અંતિમ વર્ષના અભ્યાસક્રમોનો અભ્યાસ કરતા ૩૧ વિદ્યાર્થીઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી છે. અરજદારો કેરળ, મહારાષ્ટ્ર, આસામ, ગુજરાત, હિમાચલ પ્રદેશ,

ઉત્તરાખંડ, એન.સી.ટી. દિલ્હી, ઓડિશા, મધ્ય પ્રદેશ, પશ્ચિમ બંગાળ, હરિયાણા, ઉત્તર પ્રદેશ, બિહાર અને મેઘાલય રાજ્યોમાં આવેલી વિવિધ યુનિવર્સિટીઓમાં અભ્યાસ કરી રહ્યા છે. અરજદારોનો કેસ એવો છે કે કોવિડ-૧૯ મહામારીને કારણે, ભારત સરકારે કોવિડ-૧૯ ના પ્રસારને રોકવા માટે તા. ૨૪.૦૩.૨૦૨૦થી સમગ્ર દેશવ્યાપી લોકડાઉનની જાહેરાત કરી હતી. ભારત સરકારના આરોગ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ મંત્રાલયે વિવિધ દિશાનિર્દેશો, માર્ગદર્શિકાઓ અને એસ.ઓ.પી. જાહેર કર્યા હતા. વિવિધ શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ અને યુનિવર્સિટીઓએ વિવિધ અભ્યાસક્રમોની પરીક્ષાની તારીખો અનિશ્ચિત મુદત માટે મુલતવી રાખી આગળ ધપાવી હતી.

૪. પરીક્ષા અને શૈક્ષણિક કેલેન્ડર સંબંધિત મુદ્દાઓ પર વિચારવિમર્શ કરી ભલામણો કરવા માટે યુ.જી.સી. એ નિષ્ણાત સમિતિની રચના કરી હતી. નિષ્ણાત સમિતિએ પોતાનો અહેવાલ રજૂ કર્યો, જેના આધારે યુ.જી.સી. એ ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ ના રોજ માર્ગદર્શિકા બહાર પાડી, જેમાં અંતિમ વર્ષોની યુનિવર્સિટી પરીક્ષા ૩૧.૦૭.૨૦૨૦ સુધીમાં લેવાનો પ્રસ્તાવ કરવામાં આવ્યો હતો. કોવિડ કેસોની સંખ્યા હજુ પણ વધતી હોવાને કારણે, ઉપરોક્ત નિષ્ણાત સમિતિને યુ.જી.સી. દ્વારા માર્ગદર્શિકાઓનું પુનર્વિચાર કરવા વિનંતી કરવામાં આવી હતી. નિષ્ણાત સમિતિએ પોતાનો અહેવાલ રજૂ કર્યો, જેને યુ.જી.સી. દ્વારા ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ના રોજ મંજૂરી આપવામાં આવી હતી અને યુ.જી.સી. એ માર્ગદર્શિકાઓમાં સુધારો કરીને અંતિમ વર્ષોની પરીક્ષાઓ માટે શૈક્ષણિક કેલેન્ડર બહાર પાડ્યું. કોવિડ-૧૯ મહામારીને ધ્યાનમાં રાખીને, સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે યુનિવર્સિટીઓએ કોવિડ-૧૯ સંબંધિત નિર્ધારિત પ્રોટોકોલ/માર્ગદર્શિકાઓનું પાલન કરતાં ઓફલાઈન (પેન અને પેપર)/ઓનલાઈન/મિશ્રિત (ઓફલાઈન + ઓનલાઈન) પદ્ધતિથી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના અંત સુધી પરીક્ષાઓ પૂર્ણ કરવી આવશ્યક છે.

૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ના રોજ, માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલયે પરીક્ષા યોજવા માટે આરોગ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ મંત્રાલય દ્વારા યોગ્ય રીતે તપાસેલી માનક કાર્યપદ્ધતિ ઘડી હતી. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ના રોજ, ગૃહ મંત્રાલયે એક પત્ર દ્વારા માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલયને યુનિવર્સિટીઓ અને સંસ્થાઓ દ્વારા પરીક્ષા યોજવાની મંજૂરી આપી હતી.

૫. અરજદારોનો મામલો એવો છે કે કોવિડ-૧૯ મહામારીની વચ્ચે દેશભરના યુનિવર્સિટીઓ અને સંસ્થાઓની અંતિમ સત્ર/અંતિમ પરીક્ષાઓ યોજવાનો યુજીસી, માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલય અને ગૃહ મંત્રાલયનો નિર્ણય અત્યંત મનસ્વી, તરંગી અને વિદ્યાર્થીઓના આરોગ્ય તથા સુરક્ષાને હાનિકારક છે, તેમજ તેમાં રિટ અરજદારોના અધિકારો સહિત ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૨૧ હેઠળ સંરક્ષિત લાખો વિદ્યાર્થીઓના મૂળભૂત અધિકારોનું પણ ઉલ્લંઘન થાય છે.

૬. તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની માર્ગદર્શિકાઓના અનુસંધાનમાં, વિવિધ સંસ્થાઓ અને કોલેજોએ અંતિમ વર્ષની પરીક્ષા અંગે સૂચનાઓ જાહેર કરી છે. ભારત તથા વિદેશની ઘણી યુનિવર્સિટીઓ અને શૈક્ષણિક સંસ્થાઓએ વર્ષ ૨૦૨૦-૨૦૨૧ માટે તેમની પ્રવેશ સૂચનાઓ જાહેર કરી છે, જેમાં ઓનલાઇન નોંધણીની છેલ્લી તારીખ ૩૧.૦૭.૨૦૨૦ હતી અને તે પહેલાં કોઈ ઉમેદવાર પાસે પદવી ન હોય તો તે પ્રવેશ માટે અરજી કરી શકતો નથી. વિદ્યાર્થીઓના ભવિષ્યને બચાવવા માટે વૈકલ્પિક માર્ગ શોધવા બાબતે તા. ૦૮.૦૭.૨૦૨૦નું પ્રતિનિધિત્વ માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રી સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યું છે. અરજદારોએ વધુમાં દાવો કર્યો છે કે સીબીએસઈ, આઈસીએસઈ, આઈએસસી જેવા વિવિધ અન્ય પરીક્ષા બોર્ડોએ કોવિડ-૧૯ મહામારીને કારણે તેમની ૧૦મી/૧૨મી બોર્ડ પરીક્ષાઓ રદ કરી છે અને અગાઉના પ્રદર્શન/આંતરિક મૂલ્યાંકનના આધારે પરિણામ જાહેર કર્યું છે. એક તરફ, યુજીસીએ કોવિડ-૧૯ ફાટી નીકળવાને કારણે મધ્યવર્તી વર્ષો/સેમેસ્ટરના

વિદ્યાર્થીઓને પરીક્ષામાં હાજર થવાથી મુક્તિ આપી છે અને બીજી તરફ અંતિમ વર્ષના વિદ્યાર્થીઓને પરીક્ષામાં હાજર થવા માટે મજબૂર કર્યા છે, જે ભેદભાવપૂર્ણ અને મનસ્વી છે. રિટ અરજામાં અરજદારોએ નીચે મુજબની વિશિષ્ટ પ્રાર્થનાઓ કરી છે:—

ક) સમગ્ર ભારતમાં આવેલી તમામ યુનિવર્સિટીઓ અને કોલેજોને ૩૦.૦૯.૨૦૨૦ સુધીમાં અંતિમ સત્ર/અંતિમ વર્ષીય પરીક્ષાઓ યોજવા અંગે નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો છે, તેવા પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ યુ.જી.સી. દ્વારા જારી કરાયેલા તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ના ડી.ઓ. નં. એફ.૧-૧/૨૦૨૦ (સેકી) ધરાવતા પત્ર (પરિશિષ્ટ પી-૩) તથા પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૩ એમ.એચ.આર.ડી. દ્વારા જારી કરાયેલા તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ના એફ. નં. ૧૬-૧૬/૨૦૨૦- યુ૧એ ધરાવતા કાર્યાલય સ્મરણપત્ર (પરિશિષ્ટ પી-૪) તથા ભારત સરકારના પ્રેસ ઈન્ફોર્મેશન બ્યુરો દ્વારા જારી કરાયેલ તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની એન.ડબ્લ્યુ./આર.કે./પી.કે./એ.ડી./ ડી.ડી. ધરાવતી અધિસૂચના (પરિશિષ્ટ પી-૫) ને રદ કરવા માટે મેન્ડેમસ સ્વરૂપનો તાત્કાલિક રિટ અથવા અન્ય યોગ્ય રિટ, આદેશ અથવા નિર્દેશ જારી કરવામાં આવે; અને/ અથવા

બ) તદનુસાર, ભારતભરની તમામ યુનિવર્સિટીઓ/ સંસ્થાઓની અંતિમ ટર્મ/ અંતિમ વર્ષ પરીક્ષાઓ યોજવામાં ન આવે તે માટે પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧, ૨ અને ૩ વિરુદ્ધ મેન્ડેમસના સ્વરૂપનો તાત્કાલિક રિટ અથવા અન્ય કોઈ યોગ્ય રિટ, આદેશ અથવા નિર્દેશ જારી કરવામાં આવે; અને/અથવા

ક) ભારતભરની તમામ યુનિવર્સિટીઓ/ સંસ્થાઓની અંતિમ ટર્મ/ અંતિમ વર્ષ પરીક્ષાઓના અરજદારો તથા અન્ય સમાન પરિસ્થિતિ ધરાવતા વિદ્યાર્થીઓના પરિણામો તેમની ભૂતકાળની કામગીરી/ આંતરિક મૂલ્યાંકનના આધારે જાહેર કરવા અને તમામ સફળ વિદ્યાર્થીઓને

૩૧.૦૭.૨૦૨૦ના રોજ અથવા તે પહેલાં ગુણપત્રકો તથા ડિગ્રીઓ પ્રદાન કરવા માટે પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧, ૨ અને ૩ વિરુદ્ધ મેન્ડેમસના સ્વરૂપમાં તાત્કાલિક રિટ અથવા અન્ય કોઈ યોગ્ય રિટ, આદેશ અથવા નિર્દેશ જારી કરવો; અને/અથવા

ડિ) પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧, ૨ અને ૩ ને પણ સી.બી.એસ.ઈ.ની પદ્ધતિ અપનાવવા અને ત્યારબાદ તે ઇચ્છુક વિદ્યાર્થીઓને, જેઓ પોતાના ભૂતકાળના પ્રદર્શન અથવા આંતરિક મૂલ્યાંકનના આધારે મળેલ ગુણોથી અસંતોષિત હોઈ શકે, ગુણ સુધારવા માટે બીજી તક આપવા બાબતે મેન્ડેમસ સ્વરૂપે તાત્કાલિક રિટ અથવા અન્ય કોઈ યોગ્ય રિટ, આદેશ અથવા નિર્દેશ જારી કરવામાં આવે; અને/અથવા

ઈ) આ માનનીય અદાલત કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓમાં તથા ન્યાયના હિતમાં યોગ્ય અને ઉચિત ગણે તેવો અન્ય કોઈપણ આદેશ અથવા નિર્દેશ આપે."

૭. અમારા તા. ૨૭.૦૭.૨૦૨૦ ના આદેશ દ્વારા, અમે અરજદારઓને વિદ્વાન સોલિસિટર જનરલ તેમજ યુ.જી.સી.ના વિદ્વાન વકીલને નકલ આપવાનો નિર્દેશ કર્યો હતો. પ્રતિસોગંદનામું દાખલ કરવા માટે ત્રણ દિવસનો સમય આપવામાં આવ્યો હતો અને પ્રત્યુત્તર સોગંદનામું આગામી તારીખે દાખલ કરવાનો નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો હતો. તા. ૨૭.૦૭.૨૦૨૦ ના આદેશના અનુસરણમાં, યુ.જી.સી. દ્વારા તા. ૩૦.૦૭.૨૦૨૦ નું એક સંયુક્ત પ્રતિસોગંદનામું દાખલ કરવામાં આવ્યું છે. યુ.જી.સી.એ વધારાના સોગંદનામાં પણ દાખલ કર્યા છે. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય દ્વારા રિટ પિટિશન (સી) ક્રમાંક ૭૨૪/૨૦૨૦ માં તા. ૦૫.૦૮.૨૦૨૦ નું એક સોગંદનામું પણ દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું, જેના પ્રત્યુત્તરરૂપે યુ.જી.સી.એ તા. ૧૭.૦૮.૨૦૨૦ ના તેના સોગંદનામા દ્વારા જવાબ દાખલ કર્યો હતો. રિટ પિટિશન (સી) ક્રમાંક ૭૨૪/૨૦૨૦ માં દલીલપત્રો પૂર્ણ

થઈ ગયા હતા, અને તે રિટ પિટિશનની વિચારણા દ્વારા આ કેસોના આ સમૂહમાં ઉઠાવવામાં આવેલા તમામ મુદ્દાઓનો જવાબ મળી જશે.

રિટ અરજી (સિવિલ) ક્રમાંક ૭૩૯ ઓફ ૨૦૨૦ –

યુવા સેના વિ. યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન અને અન્ય.

૮. અરજદાર દ્વારા, જે શિવસેનાનું યુવક પાંખ છે અને ભારતની નોંધાયેલ તથા માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પાર્ટી છે, આ રિટ અરજી જાહેર હિતની વાદ તરીકે દાખલ કરવામાં આવી છે. યુજીસી દ્વારા તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓ જારી થયા બાદ, અરજદાર એવો દાવો કરે છે કે તેણે અંતિમ વર્ષોની પરીક્ષાઓ ફરજિયાત રીતે યોજવાના નિર્ણય પર પુનર્વિચાર કરવા પ્રાર્થના કરીને માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રીને તા. ૦૭.૦૭.૨૦૨૦નું પત્ર સંબોધ્યું હતું. અરજદારનો કેસ એવો છે કે યુજીસીએ અગાઉ તા. ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ની માર્ગદર્શિકાઓ જારી કરી હતી, જે સલાહકાર સ્વરૂપની હતી અને કોવિડ-૧૯ મહામારીને સંબંધિત મુદ્દાઓ ધ્યાનમાં લઈને દરેક વિશ્વવિદ્યાલયે પોતાની કાર્યયોજના ઘડવાની હતી. અરજદારનો કેસ એવો છે કે સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓ કોવિડ-૧૯ના વધતા જતા કેસોની અવગણના કરીને બહાર પાડવામાં આવી છે અને તેના કારણે દેશભરના વિદ્યાર્થીઓ, ખાસ કરીને મહારાષ્ટ્ર, પશ્ચિમ બંગાળ, તમિલનાડુ અને દિલ્લી રાજ્યોમાં, તેમના મનમાં ભારે ભય પેદા થયો છે. આક્ષેપિત માર્ગદર્શિકાઓમાં પરીક્ષા આપતા વિદ્યાર્થીઓના જીવનને જે અનુસંગિક જોખમનો સામનો કરવો પડશે તે બાબતનો વિચાર કરવામાં આવ્યો નથી.

૯. અરજદારનો કેસ વધુમાં એવો છે કે વિવિધ રાજ્યો કોવિડ-૧૯ મહામારીથી ગંભીર રીતે પીડાઈ રહ્યા છે અને સંબંધિત રાજ્ય સરકારોએ આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ હેઠળ લોકડાઉનના વિવિધ સ્તરો લાદ્યા/અમલમાં મૂક્યા છે. અરજદાર રજૂ કરે છે કે લોકડાઉનના પરિણામે યુનિવર્સિટીઓ, શાળાઓ, શૈક્ષણિક

સંસ્થાઓને બંધ કરવાની અને ટર્મિનલ સેમેસ્ટર/અંતિમ વર્ષ પરીક્ષાઓ મુલતવી રાખવાની ફરજ પડી હતી. અરજદારે એવી દલીલ કરી હતી કે ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ તારીખની યુજીસી માર્ગદર્શિકાઓને અનુસરીને, મહારાષ્ટ્ર રાજ્યના ઉચ્ચ અને તકનીકી શિક્ષણ મંત્રાલયે કોવિડ-૧૯ મહામારીની ગંભીર પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને રાજ્ય સ્તરની એક સમિતિની રચના કરી હતી, જેણે ૦૬.૦૫.૨૦૨૦ના રોજ અહેવાલ રજૂ કર્યો હતો અને ભલામણ કરી હતી કે અંતિમ વર્ષ પરીક્ષાઓ ૦૧.૦૭.૨૦૨૦ થી ૩૧.૦૭.૨૦૨૦ દરમિયાન લેવામાં આવી શકે, ઉપરોક્ત ભલામણો સામે અરજદારે વાંધો ઉઠાવ્યો હતો અને પરીક્ષાઓ રદ કરવા માટે રજૂઆત કરવામાં આવી હતી. અરજદાર એવો પણ દાવો કરે છે કે મહારાષ્ટ્ર સરકાર સમક્ષ કોઈપણ પરીક્ષાઓ ન લેવાય તેવી વિનંતી સાથે રજૂઆત કરવામાં આવી હતી. ૧૯.૦૬.૨૦૨૦ના રોજ, મહારાષ્ટ્ર રાજ્યએ ૧૯.૦૬.૨૦૨૦ના સરકારી ઠરાવ દ્વારા વિદ્યાર્થીઓના આરોગ્ય અને જીવનની સુરક્ષાને ધ્યાનમાં રાખીને ટર્મિનલ સેમેસ્ટર/અંતિમ વર્ષ પરીક્ષાઓ રદ કરવાનો તથા વિદ્યાર્થીઓને તેમના અગાઉના સેમેસ્ટર અને આંતરિક ગુણોના આધારે ગ્રેડ અને કુલ ગુણ ફાળવવાનો ઠરાવ કર્યો હતો.

_____ ૧૦. અરજદારનો કેસ એ છે કે મહારાષ્ટ્ર રાજ્યમાં કોવિડ-૧૯ ના કેસો દિવસે દિવસે વધી રહ્યા છે અને વર્તમાન કોવિડ-૧૯ મહામારીને ધ્યાનમાં રાખીને મહારાષ્ટ્ર રાજ્યની ઘણી કોલેજોની ઇમારતોને રાજ્ય સરકાર દ્વારા/અથવા તેની સંસ્થાઓ જેવી કે મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન દ્વારા ક્વોરન્ટીન કેન્દ્રોમાં રૂપાંતરિત કરવા તથા અન્ય જાહેર હેતુઓ માટે કબજે લેવામાં આવી છે, તેથી પરીક્ષાઓ યોજવી વ્યવહારુ નથી. ફરીટ અરજી અરજદારે કોવિડ-૧૯ ના કેસોની સંખ્યાને લગતા વિવિધ રાજ્યો અંગેની કેટલીક વિગતો પણ આપી છે, જેમ કે તમિલનાડુ, દિલ્હીનું એન.સી.ટી., ગુજરાત, કર્ણાટક, ઉત્તર પ્રદેશ, તેલંગાણા, આંધ્ર પ્રદેશ, પશ્ચિમ બંગાળ તથા અન્ય રાજ્યો, અને અંતિમ પરીક્ષાઓ ન લેવાના વિવિધ રાજ્યો દ્વારા

લેવામાં આવેલા નિર્ણયોની વિગતો આપી છે. અરજદારે આ અદાલતના રિટ અરજિ (સી) ક્રમાંક ૫૬૬/૨૦૨૦ – અમિત બાથલા તથા અન્ય વિ. સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ સેકન્ડરી એજ્યુકેશન તથા અન્ય, તે ચુકાદાનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો અને તેના પર આધાર મૂક્યો, જેમાં આ અદાલતે સી.બી.એસ.ઈ. દ્વારા ધોરણ ૧૦મી/૧૨મીની પરીક્ષાઓ, જે ૦૧.૦૭.૨૦૨૦ થી ૧૫.૦૭.૨૦૨૦ દરમિયાન યોજનારી હતી, તે રદ કરતી જાહેરનામાંઓની નોંધ લીધી હતી. અરજદારે અરજદારે રિટ અરજી યુ.જી.સી. દ્વારા જારી કરાયેલ તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ની આદેશિત સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓ તથા માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલય દ્વારા જારી કરાયેલ તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ના ઓ.એમ. ને રદ કરવા માટે સર્ટિયોરારીની રિટ માટે પણ પ્રાર્થના કરી છે. વધુમાં, તા. ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ ની યુ.જી.સી. માર્ગદર્શિકાઓ મુજબ, દરેક યુનિવર્સિટી કોવિડ-૧૯ મહામારીને લગતા પ્રશ્નોને ધ્યાનમાં લઈને ટર્મિનલ સેમેસ્ટર/અંતિમ વર્ષીય પરીક્ષાઓ અંગે પોતાની સ્વતંત્ર કાર્યવાહી યોજના ઘડી શકે છે, તેવી સ્પષ્ટતા અને જાહેરાત કરવા માટે પણ પ્રાર્થના કરવામાં આવી છે.

રિટ અરજી (સિવિલ) ક્રમાંક ૭૪૬ ઓફ ૨૦૨૦ –

યશ દુબે અને અન્ય એક વિ. ભારત સંઘ અને અન્યગણ.

૧૧. આ રિટ અરજિ અરજદાર ક્રમાંક ૧ દ્વારા, જે કાયદાનો અંતિમ વર્ષનો વિદ્યાર્થી છે, અને અરજદાર ક્રમાંક ૨ દ્વારા, જે સોસાયટી નોંધણી અધિનિયમ, ૧૮૬૦ હેઠળ નોંધાયેલ વકીલોનું સંઘ છે, એટલે કે, યુથ બાર એસોસિયેશન ઓફ ઇન્ડિયા, દાખલ કરવામાં આવી છે. અરજદારોનો દાવો છે કે આ રિટ અરજિ દાખલ કરવાની કાર્યવાહીની હકીકત ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ના રોજ ઉત્પન્ન થઈ, જ્યારે ગૃહ બાબતો મંત્રાલયે ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની તારીખની સૂચના બહાર પાડી અને યુજીસીએ ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની તારીખની સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓ જાહેર કરી. અરજદારોનો કેસ એવો છે કે કોવિડ-૧૯ના કેસોની વધતી જતી સંખ્યાને ધ્યાનમાં લેતા, મધ્ય પ્રદેશ, રાજસ્થાન, પંજાબ અને મહારાષ્ટ્ર જેવા અનેક રાજ્યો

અંતિમ વર્ષના વિદ્યાર્થીઓની પરીક્ષા રદ કરવાની અને અંતિમ વર્ષના વિદ્યાર્થીઓને પ્રોત્સાહિત કરવાની જાહેરાત કરી છે. અરજદારોએ વધુમાં એવો દાવો કર્યો છે કે ૧૧.૦૭.૨૦૨૦ના રોજ તમિલનાડુ સરકારે એચઆરડી મંત્રીને પત્ર લખી જાણ કરી હતી કે તેઓ અંતિમ વર્ષના વિદ્યાર્થીઓ માટે કોલેજ પરીક્ષાઓ યોજવાની સ્થિતિમાં નથી. પંજાબના ઉચ્ચ શિક્ષણ મંત્રી દ્વારા ૧૧.૦૭.૨૦૨૦ના રોજ એચઆરડી મંત્રીને લખાયેલો બીજો પત્ર પણ ઉલ્લેખિત કરવામાં આવ્યો છે, જેમાં ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ના તમામ નિર્ણયો પુનર્વિચાર કરવા માટે વિનંતી કરવામાં આવી હતી, દિલ્લી સરકારનો ૧૧.૦૭.૨૦૨૦ તારીખનો તમામ ચાલુ પરીક્ષાઓ રદ કરવાનો નિર્ણય પણ સંદર્ભિત કરવામાં આવ્યો છે. અરજદારો દ્વારા ગૃહ મંત્રાલયે ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ના રોજ જારી કરેલી સૂચના અને ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની સુધારેલ યુ.જી.સી. માર્ગદર્શિકાઓને રદ કરવા માટે પ્રાર્થના કરવામાં આવી છે. રિટ અરજદારો દ્વારા કોવિડ-૧૯ ફાટી નીકળ્યાની પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને અંતિમ વર્ષના વિદ્યાર્થીઓના મૂલ્યાંકન માટે વૈકલ્પિક પદ્ધતિની જોગવાઈ કરવા; યુનિવર્સિટીઓને વિદ્યાર્થીઓના અગાઉના પ્રદર્શનના આધારે વિદ્યાર્થીઓના મૂલ્યાંકન માટેના પરિમાણોનો એક સમૂહ રજૂ કરવા આદેશિત કરવા અને તે અનુસાર વિદ્યાર્થીઓને કામચલાઉ ડિગ્રી એનાયત કરવા; તેમજ અગાઉના સેમેસ્ટરોમાં થયેલા પ્રદર્શનના આધારે તમામ સેમેસ્ટરોના કુલ સંકલિત ગુણાંકને ધ્યાને લઈ વિદ્યાર્થીઓને પ્રોત્સાહિત કરવા માટે અન્ય કેટલીક પ્રાર્થનાઓ પણ કરવામાં આવી છે. રિટ અરજિ (નાગરિક) ક્રમાંક ૭૪૧ ઓફ ૨૦૨૦ –

વેસ્ટ બંગાલ કોલેજ એન્ડ યુનિવર્સિટી પ્રોફેસર્સ' એસોસિયેશન (ડબ્લ્યુબીસીયુપીએ) અને અન્ય વિ. ભારત સંઘ અને અન્ય

૧૨. આ રિટ અરજિ વેસ્ટ બંગાલ કોલેજ એન્ડ યુનિવર્સિટી પ્રોફેસર્સ' એસોસિયેશન (ડબ્લ્યુબીસીયુપીએ) દ્વારા તેના પ્રમુખ મારફતે દાખલ કરવામાં

આવી છે. અરજદારોએ દલીલ કરી છે કે પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્યમાં ૨૭.૦૬.૨૦૨૦ના રોજ તમામ યુનિવર્સિટીઓના વાઈસ ચાન્સેલરો અને રજિસ્ટ્રારો દ્વારા મંત્રી સાથે બેઠક યોજાઈ હતી અને રાજ્યમાં અંતિમ સેમેસ્ટરની પરીક્ષાના મૂલ્યાંકન માટે વૈકલ્પિક પદ્ધતિ અંગે સહમતી પર પહોંચીને ૩૧.૦૭.૨૦૨૦ સુધીમાં પરિણામ જાહેર કરવાનો નિર્ણય લેવાયો હતો. તે હેતુસર પશ્ચિમ બંગાળ સરકારના ઉચ્ચ શિક્ષણ વિભાગ દ્વારા તા. ૨૭.૦૬.૨૦૨૦નું એક સ્મરણપત્ર બહાર પાડવામાં આવ્યું હતું. અરજદાર પક્ષનો કેસ એવો છે કે યુજીસીની સુધારેલી માર્ગદર્શિકા વિદ્યાર્થીઓના હિતના સ્પષ્ટ વિરોધમાં છે, કારણ કે વિશેષ તક દ્વારા આ પરીક્ષાઓ યોજાશે ત્યાં સુધીમાં મોટાભાગની યુનિવર્સિટીઓએ અનુસ્નાતક અભ્યાસક્રમોમાં પ્રવેશ માટેની અરજીઓ બંધ કરી દીધી હશે. પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય સહિત સમગ્ર દેશમાં કોવિડ-૧૯ના કેસોમાં સતત વધારો થતો હોવાથી ૩૦.૦૬.૨૦૨૦ સુધીમાં ઓફલાઈન પરીક્ષા યોજવા માટે પરિસ્થિતિ ક્યારેય અનુકૂળ રહેશે નહીં. અરજદારે તા. ૧૧.૦૭.૨૦૨૦ના પશ્ચિમ બંગાળના મુખ્ય પ્રધાન દ્વારા માનનીય પ્રધાનમંત્રીને લખાયેલા પત્રનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે, જેમાં મુદ્દાનો પુનર્વિચાર કરવા અને યુજીસીની તા. ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ની અગાઉની સલાહને પુનઃસ્થાપિત કરવાની વિનંતી કરવામાં આવી હતી. અરજદારોએ પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્યની વિવિધ યુનિવર્સિટીઓ દ્વારા પરીક્ષા યોજવાના પોતાના નિર્ણય પર પુનર્વિચાર કરવા યુજીસીને કરાયેલા વિવિધ પ્રતિનિધિત્વોનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે. ~~ફેર~~ અરજદારોએ પ્રતિવાદી નં. ૧ને તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ના પત્રને તાત્કાલિક રદ કરવા અને/અથવા પાછો ખેંચવા આદેશ આપતા મેન્ડેમસ માટે પ્રાર્થના કરી છે.

રિટ અરજી (દિવાની) ક્રમાંક ૭૪૫ ની ૨૦૨૦ –

કૃષ્ણા ગોવિંદ વાઘમારે અને અન્ય વિ. યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ કમિશન અને

અન્ય

૧૩. આ રિટ અરજી પાંચ અરજદારો દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી છે, જેઓ મહારાષ્ટ્રની યુનિવર્સિટીઓ સાથે સંલગ્ન વિવિધ શૈક્ષણિક સંસ્થાઓના કાયદા વિભાગના અંતિમ વર્ષના વિદ્યાર્થીઓ છે. અરજદારોનો મામલો એવો છે કે યુ.જી.સી.એ સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓ બહાર પાડતા પહેલાં જીવલેણ કોવિડ-૧૯ મહામારીનો વિચાર કર્યો નથી. અરજદારોએ સી.બી.એસ.ઈ. અને આઈ.સી.એસ.ઈ. દ્વારા ૧૦મી અને ૧૨મીની પરીક્ષાઓ રદ કરવામાં આવી હોવાનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે. અરજદારોએ તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની માર્ગદર્શિકાઓ રદ કરવાની પ્રાર્થના કરી છે અને આગળ એવી પણ પ્રાર્થના કરી છે કે આ અદાલત વ્યાવસાયિક અભ્યાસક્રમોના વિદ્યાર્થીઓને તા. ૧૯.૦૬.૨૦૨૦ના નિર્ણય (સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર) નો લાભ આપે અને પ્રતિવાદી રાજ્યને જરૂરી દિશાનિર્દેશો પણ જારી કરે.

રિટ પિટિશન (સિવિલ) ક્રમાંક ૭૯૪ ઓફ ૨૦૨૦ –

સાર્થક મહેતા અને અન્ય વિ. યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન

(યુ.જી.સી.) અને અન્ય

૧૪. આ રિટ અરજી ત્રણ અરજદારો દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી છે. અરજદાર ક્રમાંક ૧ અને ૨ વકીલો છે અને અરજદાર ક્રમાંક ૩ પુણેમાં અભ્યાસ કરતો અંતિમ વર્ષની કાનૂનનો વિદ્યાર્થી છે. અરજદારોનો કેસ એવો છે કે અગાઉની ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ તારીખની યુ.જી.સી. માર્ગદર્શિકાઓમાં કોવિડ-૧૯ના પ્રસરણને ધ્યાનમાં રાખીને વિદ્યાર્થીઓની પરીક્ષાઓ લેવી કે ન લેવી તે અંગેનો નિર્ણય યુનિવર્સિટીઓ પર છોડવામાં આવ્યો હતો, જ્યારે પડકારાયેલ ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ તારીખની માર્ગદર્શિકાઓએ વિવિધ પ્રદેશો/રાજ્યોમાં કોવિડ-૧૯ના પ્રસરણની પરવા કર્યા વગર યુનિવર્સિટીઓ માટે સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ના અંત સુધી અંતિમ વર્ષની પરીક્ષાઓ લેવો ફરજિયાત બનાવ્યો છે. અરજદારોનો કેસ એવો છે કે પડકારાયેલ માર્ગદર્શિકાઓ બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૨૧થી પર છે.

અરજદારોએ ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ તારીખની માર્ગદર્શિકાઓ રદ કરવા તથા માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલયના ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ તારીખના ઓ.એમ. અને ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ તારીખના પત્રને રદ કરવાની પણ પ્રાર્થના કરી છે અને વધુમાં એવી પણ પ્રાર્થના કરવામાં આવી છે કે વિદ્યાર્થીઓનું પરિણામ અગાઉના સેમેસ્ટર/વર્ષના પ્રદર્શન/આંતરિક મૂલ્યાંકનના આધારે જાહેર કરવામાં આવે.

રિટ અરજી (નાગરિક) ક્રમાંક ૮૧૪ ઓફ ૨૦૨૦ –

રિતેશ અનિલ મહાજન અને અન્ય વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણ અને અન્ય

૧૫. આ અરજિ ચાર અરજદારો દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી છે, જેમાંથી ત્રણ વિદ્યાર્થી છે અને ચોથા અરજદાર જલગાંવ સ્થિત યુનિવર્સિટીની સેનેટના સભ્ય છે, જેમની પસંદગી સ્નાતક મતવિસ્તારથી કરવામાં આવી છે. મહારાષ્ટ્ર રાજ્યની રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન સત્તાને પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ તરીકે, મહારાષ્ટ્ર રાજ્યને પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૨ તરીકે અને યુ.જી.સી.ને પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૩ તરીકે પક્ષકાર બનાવવામાં આવ્યા છે. અરજદારોનું કહેવું છે કે મહારાષ્ટ્ર રાજ્યના ઉચ્ચ અને તકનીકી શિક્ષણ મંત્રાલયે કોવિડ-૧૯ મહામારીથી સર્જાયેલી ગંભીર પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને મુંબઈ યુનિવર્સિટીના કુલપતિની અધ્યક્ષતામાં રાજ્યસ્તરીય સમિતિની રચના કરી હતી. સમિતિએ ૦૬.૦૫.૨૦૨૦ના રોજ પોતાનો અહેવાલ રજૂ કરીને ભલામણ કરી હતી કે અંતિમ વર્ષની પરીક્ષાઓ ૦૧.૦૭.૨૦૨૦થી ૩૧.૦૭.૨૦૨૦ દરમિયાન લેવામાં આવે. ૩૧.૦૫.૨૦૨૦ના મુખ્ય પ્રધાનના નિવેદનનો પણ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે, જેમાં તેમણે જાહેર કર્યું હતું કે અંતિમ વર્ષના વિદ્યાર્થીઓ માટે કોઈ પરીક્ષાઓ લેવામાં આવશે નહીં અને અગાઉના સેમેસ્ટરની પરીક્ષાઓમાં પ્રાપ્ત થયેલા ગુણોના સરેરાશના આધારે બધા વિદ્યાર્થીઓને ગુણ આપવામાં આવશે. રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન સત્તાએ ૧૮.૦૬.૨૦૨૦ની તેની બેઠકમાં વિવિધ નિર્ણયો લીધા હતા અને એવો ઠરાવ કર્યો હતો કે મહારાષ્ટ્ર

રાજ્યમાં કોવિડ-૧૯ની પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં લેતા અંતિમ વર્ષના વ્યાવસાયિક અભ્યાસક્રમોની પરીક્ષા યોજી શકાય તેમ નથી. અવ્યાવસાયિક અભ્યાસક્રમો અંગે પણ બેઠકમાં લેવાયેલા નિર્ણય અનુસાર તેમનું પરિણામ જાહેર કરવાનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો હતો. મહારાષ્ટ્ર રાજ્યએ ૧૯.૦૬.૨૦૨૦ના રોજ અવ્યાવસાયિક અને વ્યાવસાયિક અભ્યાસક્રમોના પરિણામ જાહેર કરવાની પદ્ધતિ બાબત એક ઠરાવ બહાર પાડ્યો હતો. અરજદારો રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન સત્તા દ્વારા ૧૯.૦૬.૨૦૨૦ના રોજ લેવાયેલા નિર્ણય તેમજ મહારાષ્ટ્ર રાજ્યના ૧૯.૦૬.૨૦૨૦ના ઠરાવને પડકારે છે અને ઉપરોક્ત બંને નિર્ણયો રદ કરવા પ્રાર્થના કરી છે.

રિટ અરજી (સિવિલ) ક્રમાંક ૮૬૧ સન ૨૦૨૦ –

સૌવિક પાલ વિ. ધ સ્ટેટ ઓફ વેસ્ટ બંગાલ

૧૬. આ અરજી પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્યની યુનિવર્સિટી સાથે સંકળાયેલી એક કોલેજમાં અભ્યાસ કરતા બી.એસ્સી.ના અંતિમ વર્ષના વિદ્યાર્થી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી છે. અરજદાર વર્ષ ૨૦૨૦ની સ્નાતક અને અનુસ્નાતક પરીક્ષાઓ અંગે પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય સરકાર દ્વારા તા. ૨૭.૦૬.૨૦૨૦ના રોજ બહાર પાડવામાં આવેલા નિર્ણયને પડકારે છે. પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્યએ પોતાના તા. ૨૭.૦૬.૨૦૨૦ના નિર્ણય દ્વારા એવી સલાહ બહાર પાડી હતી કે સ્નાતક/અનુસ્નાતક સ્તરે સામાન્ય ડિગ્રી અભ્યાસક્રમોના અંતિમ સેમેસ્ટર/અંતિમ વર્ષના વિદ્યાર્થીઓના મૂલ્યાંકન માટે ઉમેદવારને અગાઉના કોઈપણ સેમેસ્ટર/વર્ષના પરિણામોમાં પ્રાપ્ત થયેલા શ્રેષ્ઠ એકત્રિત ટકાવારીને ૮૦% ભારાંકન આપવામાં આવશે અને વર્તમાન સેમેસ્ટર/વર્ષ દરમિયાન યુનિવર્સિટી દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી આંતરિક મૂલ્યાંકનને ૨૦% ભારાંકન આપવામાં આવશે. રિટ અરજીમાં અરજદારે તા. ૨૭.૦૬.૨૦૨૦ના આદેશને રદ કરવાની પ્રાર્થના કરી છે અને સાથે સાથે પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય તથા રાજ્ય યુનિવર્સિટીઓને યુ.જી.સી.ની તા.

૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓ, માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલયના તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ના કચેરીય સ્મરણપત્ર અને યુ.જી.સી.ના તા. ૦૮.૦૭.૨૦૨૦ના પત્રનું પાલન કરવા દિશા આપવામાં આવે તેવી પણ પ્રાર્થના કરી છે.

રિટ અરજી (દિવાની) ક્રમાંક ૮૬૨ સન ૨૦૨૦ –

કાલીચરણ ગજનિયે અને અન્ય વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણ અને અન્ય

૧૭. મહારાષ્ટ્ર રાજ્યની એક યુનિવર્સિટીમાં અભ્યાસ કરતા બે વિદ્યાર્થીઓ દ્વારા આ રિટ અરજી દાખલ કરવામાં આવી છે. અરજદારો દ્વારા મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન સત્તામંડળના દિનાંક ૧૮.૦૬.૨૦૨૦ના નિર્ણયને તેમજ મહારાષ્ટ્ર સરકારના દિનાંક ૧૮.૦૬.૨૦૨૦ના નિર્ણયને અને ત્યારબાદ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન સત્તામંડળના દિનાંક ૧૩.૦૭.૨૦૨૦ના અનુગામી નિર્ણયને પડકારવામાં આવ્યો છે અને વધુમાં એવી પ્રાર્થના કરવામાં આવી છે કે મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય તથા તેની અંદરની રાજ્ય યુનિવર્સિટીઓને યુ.જી.સી.ની દિનાંક ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓ, એચ.આર.ડી. મંત્રાલયના દિનાંક ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ના ઓ.એમ. તથા યુ.જી.સી.ના દિનાંક ૦૮.૦૭.૨૦૨૦ના પત્રનું પાલન કરવા વિનંતી કરવામાં આવે.

એસ.એલ.પી.(સી) ક્રમાંક ૧૦૦૪૨ (ડાયરી ક્રમાંક ૧૫૦૫૬) સન ૨૦૨૦ નું
કાજલ મિશ્રા અને અન્ય વિ. ભારત સંઘ અને અન્ય

૧૮. આ વિશેષ અનુમતિ અરજી પત્ર છ અરજદારો દ્વારા દિલ્લી વડી અદાલતની વિભાગીય પીઠ દ્વારા રિટ અરજીફાઇલ (સી) નં. ૩૧૯૯ ઓફ ૨૦૨૦ – પ્રતીક શર્મા અને અન્ય વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય તથા અન્ય સંબંધિત રિટ અરજીઓમાં તા. ૧૪.૦૭.૨૦૨૦ના ચુકાદા અને સામાન્ય આદેશને પડકારતાં દાખલ કરવામાં આવી છે. અરજદારો વડી અદાલત સમક્ષની રિટ અરજીફાઇલમાં પક્ષકાર ન હતા. વડી અદાલતે તા. ૧૪.૦૭.૨૦૨૦ના પોતાના આદેશમાં નોંધ્યું

હતું કે પરીક્ષાની સંપૂર્ણ યોજના દિલ્હી યુનિવર્સિટી દ્વારા ફરી નવી રીતે તૈયાર કરવી જરૂરી છે અને વિવિધ અંડરગ્રેજ્યુએટ અભ્યાસક્રમોની પરીક્ષાઓ યોજવાની તારીખો નિશ્ચિત કરવી આવશ્યક છે. દિલ્હી વડી અદાલતે યુનિવર્સિટીને શક્ય તેટલી વહેલી તકે સુધારેલ પરીક્ષા સમયપત્રક અહેવાલમાં મુકતું જાહેરનામું બહાર પાડવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો. દિલ્હી વડી અદાલત સમક્ષની રિટ અરજીફાઇલ હજુ પણ બાકી છે અને તા.૧૪.૦૭.૨૦૨૦ના આદેશના અનુસંધાનમાં ઓપન બુક એક્ઝામિનેશન (ઓબીઈ) પદ્ધતિમાં પરીક્ષાઓ પહેલેથી જ શરૂ થઈ ગઈ હતી. અરજદારોનો કેસ એવો છે કે દિલ્હી વડી અદાલતમાં દાખલ કરાયેલ રિટ અરજીઓના સમૂહમાં ઓનલાઇન પદ્ધતિ દ્વારા પરીક્ષા લેવાની પ્રક્રિયાને પણ પડકારવામાં આવી હતી. અરજદારોનું દલીલ છે કે અન્ય યુનિવર્સિટીઓ તેમના અંતિમ વર્ષની વિદ્યાર્થીઓનું મૂલ્યાંકન આંતરિક મૂલ્યાંકન દ્વારા કરી રહી છે અને દિલ્હી યુનિવર્સિટીના વિદ્યાર્થીઓને પ્રવેશ તથા અનુસ્નાતક રોજગારની તકો વગેરે બાબતે સમાન અવસરથી વંચિત કરવામાં આવશે.

૧૯. રિટ અરજીઓમાં ભલે કોઈ ઔપચારિક નોટિસ જારી કરવામાં આવી નહોતી, પરંતુ, તમામ રિટ અરજીઓમાં પ્રતિવાદીઓ વકીલ મારફતે હાજર થયા હતા (ડબલ્યુ.પી. નં.૭૩૯ ઓફ ૨૦૨૦ સિવાય). રિટ અરજિ નં.૭૩૯ ઓફ ૨૦૨૦ માં, પ્રતિવાદી નં.૧ તરીકે યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન, પ્રતિવાદી નં.૨ તરીકે માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલય, પ્રતિવાદી નં.૩ તરીકે ગૃહ મંત્રાલય ઉપરાંત, તમામ રાજ્યો અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોને પ્રતિવાદી તરીકે પક્ષકાર બનાવવામાં આવ્યા હતા. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને દિલ્હીનું એન.સી.ટી. તેમના વકીલ મારફતે હાજર થયા અને સોગંદનામાં દાખલ કર્યા. ઓરિસ્સા રાજ્ય પણ તેના એડવોકેટ જનરલ મારફતે હાજર થયું છે. રિટ અરજિ નં.૭૩૯ ઓફ ૨૦૨૦ માં પક્ષકાર બનાવવામાં આવેલા તમામ રાજ્યોને અમે નોટિસ જારી કરી નથી. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય, પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય, દિલ્હીના એન.સી.ટી. અને ઓરિસ્સા રાજ્યએ રાજ્યો અને

કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોના વલણનું પૂરતું પ્રતિનિધિત્વ કર્યું છે. ઉપરોક્ત રાજ્યો/કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોએ ભારત સરકારના ગૃહ મંત્રાલયને જાણ કરી છે કે તેઓ કોવિડ-૧૯ ના ફેલાવાને કારણે પરીક્ષા યોજવામાં અસમર્થ છે. અમારી સમક્ષ રાજ્યોનો પક્ષ, રાજ્યોની સત્તા અને રાજ્યોની આપત્તિ વ્યવસ્થાપન સત્તામંડળનું પૂરતું પ્રતિનિધિત્વ કરવામાં આવ્યું છે. તેથી, અમારું માનવું છે કે આ કેસોના સમૂહનો નિર્ણય કરવા માટે તમામ રાજ્યો અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોને નોટિસ જારી કરવી જરૂરી નથી અને ઉઠાવવામાં આવેલા મુદ્દાઓનો નિર્ણય પ્રતિવાદીઓ, માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલય, ગૃહ મંત્રાલય, ભારત સરકાર, મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય, પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય, દિલ્હીના એન.સી.ટી. અને ઓરિસ્સા રાજ્યને સાંભળ્યા પછી કરી શકાય છે. તેથી, અમે વિષયવસ્તુના આધારે મામલાનો નિર્ણય કરવા માટે રજૂ કરવામાં આવેલી દલીલો પર વિચાર કરવા આગળ વધીએ છીએ.

૨૦. ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ રિટ અરજી નં.૭૨૪ ની ૨૦૨૦ માં દલીલપત્રો પૂર્ણ થયા છે અને રિટ અરજી નં.૭૩૯ ની ૨૦૨૦ માં અરજદારોના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા બે ખંડોમાં સુવિધા સંકલન દાખલ કરવામાં આવ્યું છે. અમારું સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવેલા તમામ મુદ્દાઓનો નિર્ણય કરવા માટે રિટ અરજી નં.૭૨૪ ની ૨૦૨૦ ના દલીલપત્રો અને સુવિધા સંકલનોનો ઉદ્દેશ કરવો પૂરતો રહેશે.

૨૧. રિટ અરજદારો માટે, અમે ડૉ. અભિષેક મનુ સિંઘવી, વરિષ્ઠ વકીલ, શ્રી શ્યામ દિવાન, વરિષ્ઠ વકીલ, શ્રી જયદીપ ગુપ્તા, વરિષ્ઠ વકીલ, શ્રી વિનય નવરે, વરિષ્ઠ વકીલ, શ્રી કિશોર લંબાત, શ્રી અલખ આલોક શ્રીવાસ્તવ તથા અન્ય વિદ્વાન વકીલોને સાંભળ્યા છે.

૨૨. અમે યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન તરફથી વરિષ્ઠ સોલિસિટર જનરલ શ્રી તુષાર મહેતાને સાંભળ્યા છે. અમે મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય તરફથી વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી

અરવિંદ દાતાર, દિલ્હીનું એનસીટી સરકાર તરફથી પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી કે.વી. વિશ્વનાથન, ઓડિશા રાજ્ય તરફથી એડવોકેટ જનરલ શ્રી અશોક પરીજા, પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય તરફથી એડવોકેટ જનરલ શ્રી કિશોર દત્તાને સાંભળ્યા છે. સુશ્રી મીનાક્ષી અરોરા, પરિષ્ઠ વકીલ, એ ૨૦૨૦ ની એસએલપી(સી) ડાયરી નં.૧૫૦૫૬ માં અરજદાર તરફથી હાજરી નોંધાવી છે.

૨૩. વર્ષ ૨૦૨૦ ની ડબલ્યુ.પી.(સી) નં. ૭૪૬ માં લેખિત અરજદાર તરફથી હાજર રહેલા ડૉ. અભિષેક મનુ સિંઘવી રજૂ કરે છે કે તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ના સુધારેલા યુ.જી.સી. માર્ગદર્શનો અગાઉના તા. ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ ના માર્ગદર્શનો સાથે સંપૂર્ણ અસહમતિમાં છે અને સંપૂર્ણ અવગણના કરીને જારી કરવામાં આવ્યા છે. તા. ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ ના માર્ગદર્શનો સલાહાત્મક સ્વરૂપના હતા અને વિદ્યાર્થીઓના શ્રેષ્ઠ હિતમાં માર્ગદર્શનો અમલમાં મુકવા માટે યુનિવર્સિટીઓને લવચીકતા પ્રદાન કરતાં હતા. માર્ગદર્શનોમાં જોગવાઈ હતી કે મહામારીની પરિસ્થિતિ સામાન્ય ન થાય તો વિદ્યાર્થીના આંતરિક મૂલ્યાંકન અને ભૂતકાળના પ્રદર્શનના આધારે ગુણાંકન કરી શકાય. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય, પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય, દિલ્હીનું એન.સી.ટી. તથા અન્ય રાજ્યો સહિત વિવિધ રાજ્ય સરકારોએ સંબંધિત રાજ્યોમાં કોવિડના કેસોમાં વધારો થવાને પગલે પરીક્ષા આયોજન કરવામાં પોતાની અસમર્થતા વ્યક્ત કરી છે. તા. ૩૦.૦૯.૨૦૨૦ ની અંતિમ મુદત અવાસ્તવિક અને અપ્રાપ્ય છે. મોટાભાગની કોલેજો/યુનિવર્સિટીઓ/સંસ્થાઓને કોવિડ આરોગ્ય સંભાળ કેન્દ્રોમાં રૂપાંતરિત કરવામાં આવી છે. તેથી, ઓફલાઇન પદ્ધતિથી પરીક્ષાઓ લેવાથી વાયરસના સંક્રમણનું વિશાળ જોખમ ઊભું થશે; પરીક્ષાઓની એકરૂપ ઓનલાઇન પદ્ધતિ અપનાવવામાં આવતી મુશ્કેલીઓ અને આધારીય સુવિધાઓમાં રહેલી અસમાનતાઓની અવગણના કરવી સર્વથા અન્યાયી રહેશે. માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલય દ્વારા તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ના રોજ જારી કરાયેલ કાર્યાલય સ્મારક પોતે જ ત્રૂટિપૂર્ણ છે અને ગૃહ મંત્રાલયના તા.

૨૯.૦૭.૨૦૨૦ ના માર્ગદર્શનોની સંપૂર્ણ અવગણના કરે છે, જેમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે કન્ટેઈનમેન્ટ ઝોન બહારના વિસ્તારોમાં તમામ પ્રવૃત્તિઓને મંજૂરી રહેશે, પરંતુ શાળાઓ, કોલેજો, શૈક્ષણિક અને કોચિંગ સંસ્થાઓ તા. ૩૧.૦૮.૨૦૨૦ સુધી બંધ રહેશે. આપદા વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ ની કલમ ૭૨ મુજબ, તે હેઠળ લેવાયેલા નિર્ણયો અને જારી કરાયેલા આદેશોને પ્રાબલ્યપ્રાપ્ત અસર રહેશે. જો અધિનિયમ, ૨૦૦૫ હેઠળ યોગ્ય પ્રાધિકરણ દ્વારા પરીક્ષા ન લેવાનો નિર્ણય લેવાયો હોય, તો યુ.જી.સી. અધિનિયમની જોગવાઈઓ હોવા છતાં તે અમલમાં રહેશે અને ક્ષેત્ર ઉપર પ્રભુત્વ રાખશે. યુ.જી.સી. અધિનિયમની કલમ ૧૨ મુજબ, માર્ગદર્શનો યુનિવર્સિટીઓ સાથે પરામર્શ કરીને ઘડવાની આવશ્યકતા છે. આક્ષેપિત માર્ગદર્શનો જારી કરતા પહેલાં તમામ યુનિવર્સિટીઓ સાથે પરામર્શ કરવામાં આવ્યો નહોતો.

૨૪. ડૉ. સિંઘવીએ મહારાષ્ટ્ર રાજ્યની રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન સત્તાધિકારીએ ૧૩.૦૭.૨૦૨૦ના રોજ લીધેલા તે નિર્ણયનો પણ ઉદ્દેખ કર્યો છે અને તેના પર આધાર રાખ્યો છે, જેમાં વર્તમાન પરિસ્થિતિઓમાં પરીક્ષા ન લેવાનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો હતો. ડૉ. સિંઘવી રજૂ કરે છે કે જીવન અને આરોગ્યનો અધિકાર બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૧ હેઠળ બાંહેધરી આપવામાં આવેલ અધિકાર છે. પરીક્ષા લેવામાં વિશાળ પ્રમાણમાં પ્રવાસ તથા જાહેર પરિવહનના વિશાળ ઉપયોગનો સમાવેશ થાય છે, જે મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય સહિત વિવિધ રાજ્યોમાં વર્તમાન પરિસ્થિતિમાં શક્ય નથી. વર્તમાન મહામારી એક વિશિષ્ટ પરિસ્થિતિ છે, જે રાજ્ય-તટસ્થ છે. યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન અધિનિયમ અને તેની હેઠળ ઘડવામાં આવેલી માર્ગદર્શિકાઓને અધિનિયમ, ૨૦૦૫ હેઠળ કરવામાં આવેલી કાર્યવાહી પર અતિપ્રભાવી અસર નહીં હોય. આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ પાછળથી બનેલો અને વિશેષ અધિનિયમ હોવાથી તે અમલમાં આવશે. તેમણે વધુમાં રજૂ કર્યું છે કે તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની માર્ગદર્શિકાઓ સ્પષ્ટપણે મનસ્વી છે અને માત્ર આ આધાર પર જ રદ કરવા પાત્ર છે.

૨૫. રિટ પિટિશન નં.૭૩૯ ઓફ ૨૦૨૦ માં અરજદાર તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી શ્યામ દીવાન રજૂ કરે છે કે માનવજીવનને ઉન્નત બનાવવા માટે આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમની વ્યવસ્થામાં મૂળભૂત ધોરણો સમાવવામાં આવ્યા છે. તેમાં વિકેન્દ્રિત એકમો છે, જે સંરચિત ધોરણ લાગુ કરી શકે છે. તેઓ રજૂ કરે છે કે વિદ્યાર્થીઓ, શિક્ષકો અને તેમના સંબંધિત પરિવારજનો સર્વે સમાન પ્રકારના જૂથો છે; તેથી યુ.જી.સી. દ્વારા અંતિમ વર્ષ/અંતિમ સેમેસ્ટરની પરીક્ષાઓ લેવાય તે હેતુસર તેમની સાથે ભિન્ન વર્તન કરી શકાય નહીં. અરજદાર તરફના વિદ્વાન વકીલ શ્રી દીવાન, ગૃહ મંત્રાલયના તા. ૧૫.૦૪.૨૦૨૦ ના આદેશનો ઉલ્લેખ કરીને દલીલ કરે છે કે પ્રતિબંધિત પ્રવૃત્તિઓમાં “બધી શૈક્ષણિક, તાલીમ, કોચિંગ સંસ્થાઓ વગેરે બંધ જ રહેશે” નો સમાવેશ થતો હતો. તેઓ રજૂ કરે છે કે જણાવેલ પ્રતિબંધ હજુ પણ ચાલુ છે અને તા. ૩૧.૦૮.૨૦૨૦ સુધી અમલમાં છે, જે કોઈપણ પરીક્ષા યોજવાની પરવાનગી આપતો નથી. અગાઉની તા. ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ ની માર્ગદર્શિકાઓનો ઉલ્લેખ કરતાં શ્રી દીવાન રજૂ કરે છે કે તે માર્ગદર્શિકાઓ સલાહકાર સ્વરૂપની હતી અને તેમાં સ્થાનિક સ્તરે લવચીકતા હતી, જ્યારે સુધારેલ તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ની માર્ગદર્શિકાઓ તા. ૩૦.૦૯.૨૦૨૦ પહેલાં પરીક્ષા પૂર્ણ કરવી ફરજિયાત બનાવે છે. સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓ આરોગ્યના પરિબળની અવગણના કરે છે. સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓમાં કોવિડ-૧૯ ની પરિસ્થિતિ સુધરી છે એવું કોઈ નિવેદન નથી.

૨૬. આપદા વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ તરફ ફરી વળતાં, શ્રી દીવાન રજૂ કરે છે કે આપદા હજુ પણ ચાલુ છે, તેથી આપદા વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ હેઠળ રાજ્ય સત્તાધિકારીઓ પણ સમાન રીતે પગલાં લેવા સક્ષમ છે. શ્રી દીવાન વધુમાં રજૂ કરે છે કે પરીક્ષા યોજવાની પરવાનગી આપતું ગૃહ મંત્રાલય દ્વારા જારી કરાયેલ પત્ર કાયદેસરની જોગવાઈઓ પર અગ્રતા મેળવી શકતું નથી. ઓનલાઈન

પરીક્ષા યોજવા માટે યોગ્ય આધારોની અછતના પ્રશ્નો છે, અને પડકારાયેલ માર્ગદર્શિકાઓ વિદ્યાર્થીઓ તથા તેમના કુટુંબોના અધિકારોનું ઉલ્લંઘન કરે છે. આ માર્ગદર્શિકાઓ અવ્યવહારુ અને અસ્પષ્ટ છે. આપદા વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ હેઠળ જારી કરાયેલ આદેશ તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓ પર અગ્રતા ધરાવશે. સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓ સ્પષ્ટપણે મનસ્વી, અનુચિત અને ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૨૧નું ઉલ્લંઘન કરતી છે. રિટ અરજદાર એક એવી સંસ્થા છે જે ભારતના વિદ્યાર્થીઓ માટે શૈક્ષણિક સુવિધાઓના સુધારણા માટે કાર્ય કરે છે. અરજદારે મંત્રાલય દ્વારા જારી કરાયેલ સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓ પર પુનર્વિચાર કરવા વિનંતી કરતાં તા. ૦૭.૦૭.૨૦૨૦ના રોજ માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલયને લખ્યું છે.

૨૭. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી અરવિંદ દાતર રજૂ કરે છે કે પરીક્ષાના આયોજન અને સંચાલન અંગે યુ.જી.સી.ને કોઈ વિધાનકારી સક્ષમતા નથી. રજૂ કરવામાં આવે છે કે સુધારિત માર્ગદર્શિકાઓ યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન અધિનિયમ, ૧૯૫૬ હેઠળ જારી કરવામાં આવી છે, જે બંધારણની સાતમી અનુસૂચીની યાદી ૧ ની પ્રવેશ ૬૬ સાથે સંબંધિત છે, અને જે “ધોરણોના સમન્વય અને નિર્ધારણ” પૂરતી મર્યાદિત છે. શ્રી દાતરે આ અદાલતના બંધારણીય પીઠના ચુકાદા મોડર્ન કેન્ટલ કોલેજ એન્ડ રિસર્ચ સેન્ટર એન્ડ અધર્સ વિ. મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય એન્ડ અધર્સ, (૨૦૧૬) ૭ એસ.સી.સી. ૩૫૩ પર નિર્ભરતા મૂકી. શ્રી દાતર રજૂ કરે છે કે યુ.જી.સી. માત્ર લાયકાત નક્કી કરી શકે છે. શ્રી દાતર રજૂ કરે છે કે અંતિમ પરીક્ષા લીધા વિના અને અગાઉના સેમેસ્ટરની કામગીરીના આધારે ડિગ્રી એનાયત કરવાથી શિક્ષણના ધોરણોમાં કોઈપણ રીતે ઘટાડો થતો નથી. વિદ્યાર્થીઓએ માર્ચ, ૨૦૨૦ સુધીમાં પાંચ સેમેસ્ટર (મહારાષ્ટ્ર રાજ્યમાં) પૂર્ણ કર્યા છે અને અંતિમ સેમેસ્ટર માટેની આંતરિક મૂલવણી પણ પૂર્ણ થઈ ગઈ છે, તેથી વિદ્યાર્થીઓને અગાઉની મૂલવણીઓના આધારે ઉચ્ચ વર્ગમાં ચડાવવામાં આવી

શક્યા હોત અને અગાઉના પરિણામોના આધારે વિદ્યાર્થીઓને ડિગ્રી આપવી તેમાં કંઈ મનમાની નથી. ૩૦.૦૯.૨૦૨૦ સુધી પરીક્ષા લેવા બાબત યુ.જી.સી.ના નિર્દેશો સંપૂર્ણપણે યુ.જી.સી.ની સત્તાની હદ બહારના છે. સુધારિત માર્ગદર્શિકાઓમાં ભિન્ન રાજ્યોની ભિન્ન પરિસ્થિતિઓનો વિચાર કરવામાં આવ્યો નથી. મહારાષ્ટ્ર રાજ્યમાં કોવિડ-૧૯ના કેસોમાં અસાધારણ વૃદ્ધિને જોતા પરિસ્થિતિ ગંભીર છે. યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન પરીક્ષા યોજવાની તારીખ નક્કી કરી શકતું નથી. શિક્ષણના કેન્દ્રરૂપ એવા માત્ર પુણે શહેરમાં જ અડધાથી વધુ વિદ્યાર્થીઓ પોતાના ઘરે પરત જઈ ચૂક્યા છે અને હોસ્ટેલો ખાલી કરી દેવામાં આવ્યા છે. અંદાજે ૭.૩૫ લાખ બિન-વ્યાવસાયિક અને ૨.૮૪ લાખ વ્યાવસાયિક વિદ્યાર્થીઓ છે; જાહેર પરિવહન ચાલુ ન હોવાને કારણે વિદ્યાર્થીઓ માટે પરીક્ષા કેન્દ્રો સુધી પહોંચવું મુશ્કેલ છે. યુ.જી.સી. દ્વારા જારી કરાયેલી સુધારિત માર્ગદર્શિકાઓ કલમ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરતી છે, કારણ કે તે સમગ્ર ભારતમાં લાગુ પડે છે અને રાજ્યમાં પ્રવર્તમાન પરિસ્થિતિઓની પરવા કર્યા વિના એક જ નિશ્ચિત તારીખ, એટલે કે ૩૦.૦૯.૨૦૨૦, નિર્ધારિત કરે છે.

૨૮. શ્રી દાતાર વધુમાં ૨જૂ કરે છે કે માર્ગદર્શિકાઓ યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૧૨નું ઉલ્લંઘન કરતી છે. કલમ ૧૨ મુજબ વિવિધ યુનિવર્સિટીઓ અને અન્ય સંસ્થાઓ સાથે પરામર્શ કરવો આવશ્યક છે. અન્ય સંસ્થાઓમાં રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણનો પણ સમાવેશ થવો જોઈએ. કલમ ૧૨ મુજબ કોઈ પરામર્શ કરવામાં આવ્યો નથી. સુધારેલી માર્ગદર્શિકાઓ બહાર પાડવા પહેલાં મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય સાથે પરામર્શ કરવામાં આવ્યો ન હતો; તેથી માર્ગદર્શિકાઓ કલમ ૧૨ અનુસાર નથી. શ્રી દાતાર ૨જૂ કરે છે કે આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમની જોગવાઈઓને પ્રાધાન્યકારી અસર રહેશે. તેમણે અધિનિયમ, ૨૦૦૫ ની કલમ ૭૨ પર આધાર મૂક્યો હતો. કલમ ૭૨ માત્ર મહારાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી અધિનિયમની જોગવાઈઓને જ નહીં, પરંતુ યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન અધિનિયમ, ૧૯૫૬ તથા અધિનિયમ, ૧૯૫૬ હેઠળ લેવામાં

આવેલા નિર્ણય અને જારી કરાયેલા આદેશોને પણ અમાન્ય કરશે. આ પરિસ્થિતિમાં, મહારાષ્ટ્ર રાજ્યમાં રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણ દ્વારા પરીક્ષા ન લેવાનો લેવાયેલો નિર્ણય, યુજીસી અધિનિયમની જોગવાઈઓ અને સુધારેલી માર્ગદર્શિકાઓ હોવા છતાં, કાર્યરત રહેશે અને ક્ષેત્રમાં પ્રભુત્વ રાખશે. શ્રી દાતારે અધિનિયમ, ૨૦૦૫ ની કલમ ૧૮ અને ૨૪ નો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે અને રજૂ કર્યું છે કે અગાઉની ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ તારીખની માર્ગદર્શિકાઓ સલાહકાર સ્વરૂપની હતી. શ્રી દાતારે યુજીસી (ઔપચારિક શિક્ષણ દ્વારા પ્રથમ ડિગ્રીના પ્રદાન માટેના શિક્ષણના લઘુત્તમ ધોરણો) નિયમો, ૨૦૦૩ નો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે. પ્રથમ પાંચ સેમેસ્ટર અને આંતરિક મૂલ્યાંકનના આધાર પર ડિગ્રી આપવાનો મહારાષ્ટ્ર સરકારનો પ્રસ્તાવ નિયમો, ૨૦૦૩ મુજબ છે. શ્રી દાતારે ૧૯.૦૬.૨૦૨૦ તારીખના સરકારના ઠરાવ તેમજ રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણના ૧૮.૦૬.૨૦૨૦ તારીખના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરીને તેના પર આધાર મૂક્યો છે.

૨૯. ઓડિશા રાજ્ય તરફથી વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલ શ્રી અશોક પરિજા, શ્રી અરવિંદ દાતારની રજૂઆત સ્વીકારે છે. તેઓ રજૂ કરે છે કે ૩૦.૦૯.૨૦૨૦ સુધીમાં અંતિમ પરીક્ષા યોજવી શક્ય નથી. શ્રી પરિજા રજૂ કરે છે કે વર્તમાન પરિસ્થિતિમાં ભૌતિક પરીક્ષા લેવો અશક્ય બને તેવા અનેક કારણો છે. જાહેર પરિવહન ચાલુ નથી, શાળાઓ અને મહાવિદ્યાલયો ૨૫.૦૩.૨૦૨૦થી બંધ છે અને વિદ્યાર્થીઓ પોતાના મૂળ નિવાસસ્થાનોએ પાછા ગયા છે. હાલમાં અનેક મહાવિદ્યાલયોની ઇમારતોનો ઉપયોગ જિલ્લાકક્ષાની પ્રશાસનિક સત્તાઓ દ્વારા ક્વોરન્ટાઇન કેન્દ્રો, કોવિડ કેર હોમ, કોવિડ કેર સેન્ટર, કોવિડ કેર હોસ્પિટલ વગેરે તરીકે કરવામાં આવી રહ્યો છે. ઓડિશા રાજ્યમાં કોવિડ-૧૯ ચેપ ઝડપથી ફેલાઈ રહ્યો છે. ઓનલાઇન પરીક્ષા લેવો પણ વ્યવહારુ નથી, કારણ કે મોટાભાગના વિદ્યાર્થીઓ નીચા તથા મધ્યમ આવકવર્ગના છે અને તેમના ઘરમાં ડેસ્કટોપ, લેપટોપ અથવા યોગ્ય સ્માર્ટ ફોન ઉપલબ્ધ નથી. ઓડિશા સરકારના ઉચ્ચ શિક્ષણ

મંત્રાલયના મંત્રીએ સ્નાતક અથવા સ્નાતકોત્તર અંતિમ વર્ષ અથવા અંતિમ સેમેસ્ટરના વિદ્યાર્થીઓ માટે વૈકલ્પિક પ્રક્રિયા અપનાવવા અંગે સૂચનાઓ બહાર પાડી છે, જે ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ની યુજીસી માર્ગદર્શિકાઓ સાથે સુસંગત છે. પરીક્ષા યોજવા બાબતે અનિશ્ચિત મુદત સુધી રાહ જોવાને કારણે શૈક્ષણિક પંચાંગમાં વિલંબ થશે.

૩૦. રિટ પિટિશન નં.૭૪૧ ઓફ ૨૦૨૦માં અરજદાર તરફથી હાજર થયેલા વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી જયદીપ ગુપ્તા રજૂ કરે છે કે ૨૭.૦૬.૨૦૨૦ના રોજ બંગાળ રાજ્ય દ્વારા એ અસરનો સલાહનામો જારી કરવામાં આવ્યો હતો કે અંડર-ગ્રેજ્યુએટ/પોસ્ટ-ગ્રેજ્યુએટ સ્તરે સામાન્ય ડિગ્રી અભ્યાસક્રમોના અંતિમ સેમેસ્ટર/અંતિમ વર્ષના વિદ્યાર્થીઓ માટે ઉમેદવારોએ અગાઉના કોઈપણ સેમેસ્ટર/વર્ષના પરિણામોમાં પ્રાપ્ત કરેલ શ્રેષ્ઠ કુલ ટકાવારીના આધારે ૮૦% ભારાંકન અને વર્તમાન સેમેસ્ટર/વર્ષ દરમિયાન આંતરિક મૂલ્યાંકનના આધારે ૨૦% ભારાંકન ગણવામાં આવવું જોઈએ. અંતિમ વર્ષ/સેમેસ્ટરનું પરિણામ ૩૧.૦૭.૨૦૨૦ સુધી જાહેર કરવામાં આવશે.

૩૧. શ્રી ગુપ્તા રજૂ કરે છે કે ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ તારીખની યુજીસી માર્ગદર્શિકાઓ વૈધાનિક દસ્તાવેજ નથી, પરંતુ તે કારોબારી સૂચનાઓ છે. તેઓ રજૂ કરે છે કે રાજ્યને ૩૦.૦૯.૨૦૨૦ સુધીમાં પરીક્ષા લેવડાવવાનો નિર્દેશ આપવો અયોગ્ય છે. તેઓ રજૂ કરે છે કે પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્યમાં મોટાભાગની યુનિવર્સિટીઓ કેમ્પસ યુનિવર્સિટી નથી, પરંતુ મોટી સંખ્યામાં કોલેજો સંલગ્ન છે અને સ્થાનિક ટ્રેનો તથા મેટ્રો સેવા કાર્યરત નથી. અનેક જિલ્લાઓ પણ સુપર સાયકલોન અમ્ફાનથી પ્રભાવિત થયા છે. તેમણે રજૂ કર્યું કે પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્યમાં કોઈ ભૌતિક પરીક્ષા શક્ય નથી. ડિજિટલ ઢાંછાની અછત છે. સંબંધિત હકીકતોને ધ્યાનમાં લેવામાં આવી નથી, તેથી આ માર્ગદર્શિકાઓ ૧૯૫૬ ના અધિનિયમની કલમ ૧૨નું ઉલ્લંઘન

કરે છે. યુજીસી અધિનિયમની કલમ ૧૨ મુજબ પરામર્શ આવશ્યક છે, જેનો અર્થ અસરકારક પરામર્શ એવો થાય છે.

૩૨. શ્રી કિશોર દત્તા, વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલ, પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય તરફથી હાજર થયા છે. શ્રી દત્તા રજૂ કરે છે કે યુ.જી.સી.એ મહામારીને ધ્યાનમાં લીધી નથી. તેઓ રજૂ કરે છે કે જાહેર આરોગ્યને ધ્યાનમાં લેવું આવશ્યક છે. તેમણે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૮(ઈ), ૪૧, ૪૫, ૪૬ અને ૪૭નો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે. તેઓ રજૂ કરે છે કે દરેક રાજ્યને પોતાની વિશિષ્ટ સમસ્યાઓ હોય છે અને યુ.જી.સી. રાજ્યઓ સાથે પરામર્શ કર્યા વિના કોઈ નિર્ણય લઈ શકતી ન હતી.

૩૩. શ્રી કે.વી. વિશ્વનાથન, દિલ્હી ના એન.સી.ટી. તરફથી હાજર વિદ્વાન પરિષ્ક વકીલ રજૂ કરે છે કે ૧૧.૦૭.૨૦૨૦ના રોજ ઉપ મુખ્યમંત્રીએ લખ્યું હતું કે મહામારીને કારણે પરીક્ષા યોજી શકાતી નથી. તેઓ રજૂ કરે છે કે ઓનલાઈન માળખાગત સુવિધા પણ પૂરતી નહોતી. શ્રી વિશ્વનાથન રજૂ કરે છે કે ૭મી અનુસૂચીની યાદી ૧માંની પ્રવેશિકા ૬૬ની કોઈ ભૂમિકા નથી. વિદ્યાર્થીઓને પુસ્તકો સુધી પહોંચ નથી, ઓનલાઈન પદ્ધતિની પોતાની મર્યાદાઓ છે. ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ની તારીખની માર્ગદર્શિકાઓ માત્ર સલાહાત્મક હતી અને હવે ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની તારીખની માર્ગદર્શિકાઓ ફરજિયાત બનાવવામાં આવી છે. તેઓ રજૂ કરે છે કે તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની માર્ગદર્શિકાઓને કોઈ કાનૂની બળ નથી. શ્રી વિશ્વનાથન રજૂ કરે છે કે પૂર્વ-અંતિમ અથવા અંતિમ પરીક્ષા વચ્ચે કોઈ યુક્તિસંગત ભેદ નથી અને અંતિમ પરીક્ષા માટે પ્રક્રિયા ઘડવી વધુ સરળ છે. શ્રી વિશ્વનાથન રજૂ કરે છે કે ઉકેલ શોધવા માટે સ્વતંત્ર આયોગની નિમણૂક કરવા બાબતે આ અદાલત વિચારણા કરી શકે.

૩૪. અરજદાર તરફથી હાજર રહેલા શ્રી અલખ આલોક શ્રીવાસ્તવ, વકીલે રજૂ કર્યું કે ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ તારીખની માર્ગદર્શિકાઓ કલમ ૧૨ના ભંગમાં જારી કરવામાં આવી છે. તેમણે રજૂ કર્યું કે કલમ ૧૨માં આવતાં “અન્ય સંસ્થાઓ” શબ્દોમાં આરોગ્ય નિષ્ણાતોનો પણ સમાવેશ થાય છે. તેમણે રજૂ કર્યું કે માર્ગદર્શિકાઓ જારી કરતાં પહેલાં સમગ્ર ભારતસ્તરે કોઈ પરામર્શ કરવામાં આવ્યો નહોતો. તેમણે વધુમાં રજૂ કર્યું કે કલમ ૧૨ હેઠળ જારી થયેલી માર્ગદર્શિકાઓ માત્ર સલાહાત્મક છે. યુ.જી.સી. અધિનિયમની કલમ ૧૪નો ઉલ્લેખ કરતાં તેમણે રજૂ કર્યું કે યુ.જી.સી.ને માત્ર અનુદાન બંધ કરવાનો જ અધિકાર છે. તેમણે રજૂ કર્યું કે ડિગ્રી પ્રદાન કરવાનો અથવા મંજૂર કરવાનો કલમ ૨૨ હેઠળનો અધિકાર ફક્ત તેવી યુનિવર્સિટી દ્વારા જ વાપરી શકાય, જેને ડિગ્રી પ્રદાન કરવાની સત્તા પ્રાપ્ત હોય.

૩૫. ૨૦૦૩ના નિયમોનું નિયમ ૬ ની નિયમાવલી ૬.૩નો ઉલ્લેખ કરતાં, શ્રી શ્રીવાસ્તવ રજૂ કરે છે કે દરેક અભ્યાસક્રમ સંદર્ભે અંતિમ પરીક્ષાનું સ્વરૂપ, ભલે તે લેખિત હોય કે મૌખિક હોય કે બંને હોય, તેની જાણ વિદ્યાર્થીઓને શૈક્ષણિક સત્રની શરૂઆતમાં કરવી જોઈએ હતી. તેઓ રજૂ કરે છે કે બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪નો ભંગ થયો છે. શ્રી શ્રીવાસ્તવે રજૂ કર્યું છે કે મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય દ્વારા સૂચવાયેલા માપદંડ, જે સંકલન ખંડ ૨ના પૃષ્ઠ ૪૬૩ પર છે, તે સ્વીકારવામાં આવે અને તે મુજબ આવશ્યક દિશાનિર્દેશ આપવામાં આવે.

૩૬. રિટ પિટિશન નં.૭૪૫ ઓફ ૨૦૨૦માં હાજર થયેલા વકીલ શ્રી કિશોર લાંબાટે રજૂ કર્યું કે જ્યારે ૫૦% પાઠ્યક્રમ પણ પૂર્ણ થયો નથી ત્યારે પરીક્ષા કેવી રીતે યોજી શકાય. વર્તમાન મહામારીને ધ્યાનમાં રાખીને બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઇન્ડિયાએ ઓલ ઇન્ડિયા બાર પરીક્ષા મુલતવી રાખવાનો ઠરાવ કર્યો છે. યુ.જી.સી.એ સંબંધિત સંસ્થાઓના અભિપ્રાયો અને સલાહ લીધી નથી. વર્તમાન પરિસ્થિતિમાં ઓનલાઇન પરીક્ષા વ્યવહારુ નથી.

૩૭. સુશ્રી મીનાક્ષી અરોરા, એસ.એલ.પી.માં હાજર રહેલા વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ, જે દિલ્હી વડી અદાલતના આદેશ વિરુદ્ધ દાખલ કરવામાં આવી છે, તેમણે દલીલ કરી કે હાલની ઓનલાઇન પરીક્ષાની પ્રણાલી સમાન અવસર પૂરું પાડતી નથી, બાકી રહેલા વિદ્યાર્થીઓને તક આપવામાં આવશે અને તેનાથી સમગ્ર પ્રક્રિયામાં વિલંબ થશે. તેમણે રજૂ કર્યું કે દિલ્હી વડી અદાલતે તા. ૧૪.૦૭.૨૦૨૦ના વિવાદિત આદેશ જારી કરતી વખતે ઓનલાઇન પરીક્ષા સામેના પડકારોને ધ્યાનમાં લીધા નહોતાં. તેમણે વધુમાં આ બાબતનો વિવાદ કર્યો નથી કે દિલ્હી વડી અદાલતના વિવાદિત નિર્દેશોના અનુસંધાને દિલ્હી યુનિવર્સિટીએ ઓનલાઇન પરીક્ષાઓ શરૂ કરી દીધી છે.

૩૮. શ્રી પી.એસ. નરસિંહા રિટ અરજદારો, એટલે કે વિદ્યાર્થીઓ, તરફથી હાજર રહ્યા છે, જેમણે તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની યુ.જી.સી. માર્ગદર્શિકાઓના અમલીકરણ માટે પ્રાર્થના કરી હતી. તેઓ રજૂ કરે છે કે વિદ્યાર્થીઓમાં બહુમતી ઈચ્છે છે કે પરીક્ષા યોજવામાં આવે. તેઓ રજૂ કરે છે કે વિવિધ રોજગાર માટે સ્નાતક ડિગ્રી લઘુત્તમ લાયકાત છે અને અંતિમ પરીક્ષા જ્યારે યોજાય છે ત્યારે વિદ્યાર્થીઓને ડિગ્રી પ્રદાન કરવામાં આવે છે, જે વિદ્યાર્થીઓના ગ્રેડિંગ માટે અત્યંત સંબંધિત છે. વિદેશ જવા ઈચ્છતા વિદ્યાર્થીઓ માટે અંતિમ મૂલ્યાંકન આવશ્યક છે. વિદ્યાર્થીઓને અંતિમ વર્ષોની પરીક્ષામાં સુધારો કરવાની તક મળવી જ જોઈએ. શ્રી નરસિંહા રજૂ કરે છે કે આરોગ્ય સંબંધિત પરિસ્થિતિનો સામનો કરવા માટે વિશ્વવિદ્યાલય પાસે સમય છે. તેઓ રજૂ કરે છે કે મહામારી દરમિયાન જીવન ચાલુ રહેવું જ જોઈએ, અને તેથી ઉપાયો શોધવા પડશે. મૂલ્યાંકનની પદ્ધતિ શિક્ષણના ધોરણનો એક ભાગ છે, જે યુ.જી.સી.ના કાર્યક્ષેત્રમાં આવે છે. તેઓ રજૂ કરે છે કે અંતિમ પરીક્ષાનું આયોજન આવશ્યક છે.

૩૯. શ્રી વિનય નવારે, લેખિત અરજીકર્તાઓ તરફથી હાજર થતા વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે, જેમણે મહારાષ્ટ્ર રાજ્યની રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણના નિર્ણયને પડકાર્યો છે અને તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની માર્ગદર્શિકાઓના અમલીકરણ માટે પ્રાર્થના કરી છે, રજૂ કર્યું છે કે પરીક્ષાનું આયોજન કાયદેસર, નૈતિક અને શૈક્ષણિક છે. તેઓ રજૂ કરે છે કે પરીક્ષા લીધા વિના ડિગ્રી પ્રદાન કરવાની માંગ કરતા વિદ્યાર્થીઓને અનુચ્છેદ ૩૨ હેઠળ સાંભળવા જોઈએ નહીં. રાજ્ય સરકાર એવું કહી શકતી નથી કે પરીક્ષા લેવામાં ન આવે. તેઓ રજૂ કરે છે કે અગાઉ મહારાષ્ટ્ર રાજ્યમાં કુલપતિઓએ અંતિમ વર્ષીય પરીક્ષા લેવા અંગે નિર્ણય કર્યો હતો, જેને યુવ સેના દ્વારા રાજકીય મુદ્દો બનાવવામાં આવ્યો હતો. તેઓ રજૂ કરે છે કે રાજ્ય પાસે પરીક્ષા વિના ડિગ્રી આપવામાં આવે એવો નિર્ણય કરવાનો કોઈ અધિકાર નથી. તેઓ રજૂ કરે છે કે કોઈપણ પરીક્ષા યોજવામાં ન આવે તેવી કોઈ દિશા-નિર્દેશ બહાર પાડવાનો રાજ્યને કોઈ અધિકાર નથી. જોકે, શ્રી નવારેએ નિષ્પક્ષપણે એવું રજૂ કર્યું છે કે રાજ્યની વિશિષ્ટ પરિસ્થિતિમાં તા. ૩૦.૦૯.૨૦૨૦માં યોગ્ય ફેરફાર કરવો જરૂરી છે.

૪૦. યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન તરફથી હાજર થયેલા વિદ્વાન સોલિસિટર જનરલ શ્રી તુષાર મહેતાએ રજૂ કર્યું છે કે તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની યુ.જી.સી.ની માર્ગદર્શિકાઓનું ન્યાયિક પુનર્વિલોકન માત્ર મર્યાદિત આધારો પર જ અનુમત્ય છે. તેમણે રજૂ કર્યું છે કે યુ.જી.સી.ના નિર્ણયને ન્યાયિક પુનર્વિલોકન માટે સ્વીકારવા પૂરતા આધાર ઉપલબ્ધ નથી. તેમણે તા. ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ની યુ.જી.સી. માર્ગદર્શિકાઓનો ઉલ્લેખ કર્યો છે અને રજૂ કર્યું છે કે પરીક્ષા યોજવાના સમયપત્રકનો ઉલ્લેખ માર્ગદર્શિકાઓમાં અગાઉથી જ કરવામાં આવ્યો હતો. તેમણે વધુમાં રજૂ કર્યું છે કે મહારાષ્ટ્ર સરકાર માટે ઉચ્ચ તકનીકી શિક્ષણ મંત્રીએ સ્થાપિત કરેલી રાજ્યસ્તરીય સમિતિએ તા. ૦૬.૦૫.૨૦૨૦નો અહેવાલ રજૂ કર્યો હતો, જેમાં અંતિમ પરીક્ષા લેવામાં આવે તેવી ભલામણ કરવામાં આવી હતી. તેઓ રજૂ કરે છે કે

રાજ્યએ ઉપરોક્ત ભલામણો પણ સ્વીકારી લીધી છે. ગૃહ મંત્રાલયના તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરતાં, શ્રી મહેતા રજૂ કરે છે કે જો સત્તાધિકારીને કંઈક કરવાની સત્તા હોય, તો તેનું સ્વરૂપ મહત્વપૂર્ણ નથી. તેઓ રજૂ કરે છે કે તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની યુ.જી.સી. માર્ગદર્શિકાઓ હેઠળ માત્ર અંતિમ વર્ષની પરીક્ષાઓ લેવાણી છે, જે વાજબી ભલામણ છે, અને ઓફલાઈન, ઓનલાઈન અને સંકર પદ્ધતિનો વિકલ્પ ઉપલબ્ધ હોવાથી વાજબી લવચીકતા આપવામાં આવી હતી; તેમજ તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની માર્ગદર્શિકાઓમાં પરીક્ષા યોજવા માટે પૂરતો સમય પણ આપવામાં આવ્યો હતો અને માર્ગદર્શિકાઓ હેઠળ જે કોઈ વિદ્યાર્થી હાજર રહી શક્યો ન હોય તેને તા. ૩૦.૦૯.૨૦૨૦ પછી પણ વિશેષ પરીક્ષામાં બેસવાની તક આપવામાં આવી હતી, જે વાજબી હતી અને વિદ્યાર્થીઓના હિતનું રક્ષણ કરતી હતી. તેઓ રજૂ કરે છે કે માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલય દ્વારા જારી કરાયેલા તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ના આદેશથી પરીક્ષા યોજવા અંગેની માર્ગદર્શિકાઓ વિચારવિમર્શપૂર્વક અને સ્થળીય પરિસ્થિતિનો યોગ્ય વિચાર કર્યા બાદ જારી કરવામાં આવી હતી. પરીક્ષા યોજવા માટેની પ્રમાણભૂત કાર્યપદ્ધતિઓનું પરિવાર આરોગ્ય અને કલ્યાણ મંત્રાલય દ્વારા પરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું હતું. વિદ્યાર્થીઓના ભવિષ્યના અવસરોનું સંરક્ષણ થાય તે માટે વિદ્યાર્થીઓના વ્યાપક હિતમાં પરીક્ષા પૂર્ણ કરવા માટે તા. ૩૦.૦૯.૨૦૨૦ નક્કી કરવામાં આવી હતી. ભારત સરકારના ગૃહ મંત્રાલય દ્વારા જારી કરાયેલા તા. ૨૯.૦૭.૨૦૨૦ના આદેશ તથા જેમાં એવો ઉપબંધ હતો કે કન્ટેનમેન્ટ ઝોનની બહાર આવેલ કોઈપણ વિસ્તારમાં શાળાઓ, કોલેજો અને કોચિંગ સંસ્થાઓ તા. ૩૧.૦૮.૨૦૨૦ સુધી બંધ રહેશે, તેવી માર્ગદર્શિકાઓનો ઉલ્લેખ કરતાં તેઓ રજૂ કરે છે કે તે પરીક્ષા યોજવામાં અડચણરૂપ બની શકતું નથી, કારણ કે ગૃહ મંત્રાલયે શાળાઓ, કોલેજો અને કોચિંગ સંસ્થાઓ બંધ હોવા છતાં પરીક્ષા યોજવા માટે અગાઉથી જ છૂટ આપી દીધી હતી. શ્રી મહેતા રજૂ કરે છે કે સમગ્ર દેશમાં મોટી સંખ્યામાં યુનિવર્સિટીઓએ તેમની પરીક્ષાઓ યોજી દીધી છે અને ઘણી યુનિવર્સિટીઓ પરીક્ષા યોજવાની પ્રક્રિયા આગળ ધપાવી રહી છે. માત્ર થોડાં રાજ્યો જ એવા છે જેઓએ પરીક્ષા યોજી નથી. શ્રી મહેતા રજૂ કરે છે કે

યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ અધિનિયમનું સંબંધ ૭મી અનુસૂચીની યાદી ૧ની પ્રવેશિકા ૬૬ સાથે છે અને રાજ્યનો કોઈ વિરુદ્ધ નિર્ણય તેની માર્ગમાં ટકી શકતો નથી. નિયમો, ૨૦૦૩નો ઉલ્લેખ કરતાં, શ્રી મહેતા રજૂ કરે છે કે જે નિયમો કાનૂની બળ ધરાવે છે તે મુજબ યુનિવર્સિટીઓ યુ.જી.સી. દ્વારા જારી કરાયેલી માર્ગદર્શિકાઓ અપનાવવા માટે બંધાયેલ છે. ગૃહ મંત્રાલયના નિર્ણયોના ઉલ્લેખ સાથે, શ્રી મહેતા રજૂ કરે છે કે રાષ્ટ્રીય આપત્તિના કેસમાં કેન્દ્રે જરૂરી કાળજી લીધી છે અને આપેલ તથ્યપરિસ્થિતિમાં રાજ્ય પરીક્ષા યોજવાની સમયસૂચિમાં ફેરફાર કરવા માટે, એટલે કે પરીક્ષા યોજવાની અંતિમ તારીખ, એટલે કે ૩૦.૦૯.૨૦૨૦માં ફેરફાર કરવા માટે, સૂચન આપી શકે છે. તેઓ રજૂ કરે છે કે અંતિમ તારીખ વિદ્યાર્થીઓના હિતમાં જારી કરવામાં આવી હતી.

૪૧. ભારત સંઘ માટે શ્રી એસ.વી. રાજુ, વિદ્વાન વધારાના સોલિસિટર જનરલ હાજર થયા છે. શ્રી રાજુ રજૂ કરે છે કે ભારત સરકારના ગૃહ મંત્રાલયના તે આદેશ સાથે બહાર પાડવામાં આવેલી માર્ગદર્શિકાઓ હેઠળ, જેમાં ૩૧.૦૮.૨૦૨૦ સુધી શાળાઓ, કોલેજો અને સંસ્થાઓ ખોલવા પર પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવ્યો હતો, પરીક્ષા યોજવા બાબતે કોઈ પણ રીતે પ્રતિબંધ નથી. તેઓ રજૂ કરે છે કે શાળાઓ, કોલેજો અને સંસ્થાઓનું બંધ રહેવું અને પરીક્ષાઓનું આયોજન, એમ બંને બાબતોનો પરસ્પર કોઈ સંબંધ નથી અને સામાન્ય રીતે અંતિમ પરીક્ષાઓ તો ભણતર પૂર્ણ થયા પછી જ, અર્થાત્ કોલેજો બંધ થયા પછી જ લેવામાં આવે છે. તેમણે વધુમાં રજૂ કર્યું કે પરીક્ષા ત્યાં જ લેવાય જ્યાં શિક્ષણ આપવામાં આવ્યું હોય અથવા જ્યાં હાજરી નોંધાઈ હોય, એવી આવશ્યકતા નથી. તે શાળાઓ, કોલેજો અને સંસ્થાઓથી અસંબંધિત એવા હોલમાં પણ યોજાઈ શકે છે, જ્યાં શિક્ષણ આપવામાં આવ્યું હતું. તેઓ રજૂ કરે છે કે ગૃહ મંત્રાલયે માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલય અને પ્રતિવાદીની ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની વિનંતિનું યથાવત્ પરીક્ષણ કર્યું હતું

અને મોટી સંખ્યામાં વિદ્યાર્થીઓના શૈક્ષણિક હિતને ધ્યાનમાં રાખીને અંતિમ પરીક્ષાઓ યોજવાની મંજૂરી આપવાનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો હતો.

૪૨. પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલોએ આ અદાલતના અનેક ચુકાદાઓનો ઉલ્લેખ કર્યો છે અને તેમનો આધાર લીધો છે, જેમનો પક્ષકારોની રજૂઆતોનો વિચાર કરતી વખતે ઉલ્લેખ કરવામાં આવશે.

૪૩. અમે પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલોના રજૂઆતોનો વિચાર કર્યો છે અને નોંધપરની સામગ્રીનું અવલોકન કર્યું છે.

૪૪. પક્ષકારોની રજૂઆતોમાંથી વિચારણા માટે નીચેના મુદ્દાઓ ઉદ્ભવે છે:

(૧) શું યુનિવર્સિટીઓને ૩૦.૦૯.૨૦૨૦ સુધીમાં અંતિમ સેમેસ્ટર/અંતિમ વર્ષની પરીક્ષા પૂર્ણ કરવા માટે અનિવાર્ય બનાવતી ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ તારીખની સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓ યુ.જી.સી.ના કાર્યક્ષેત્રથી બહાર છે અને “ઉચ્ચ શિક્ષણની સંસ્થાઓમાં ધોરણોના સમન્વય અને નિર્ધારણ” સાથે સંબંધિત નથી?

(૨) શું યુ.જી.સી. દ્વારા તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ના રોજ જારી કરવામાં આવેલી સુધારેલી માર્ગદર્શિકાઓ અ-કાયદેસર સ્વરૂપની, માત્ર સલાહકાર સ્વભાવની અને તા. ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ની અગાઉની માર્ગદર્શિકાઓના વિરુદ્ધ છે?

(૩) શું યુ.જી.સી.ની તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ની માર્ગદર્શિકાઓ ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરતી છે?

(જ) શું તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની યુ.જી.સી. માર્ગદર્શિકાઓ ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૧નું ઉલ્લંઘન કરતી છે અને શું આ માર્ગદર્શિકાઓ કોવિડ-૧૯ મહામારીને અવગણીને જારી કરવામાં આવી છે?

(પ) શું યુજીસીના તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ના માર્ગદર્શિકો યુજીસી અધિનિયમ, ૧૯૫૬ની કલમ ૧૨ના પાલનના અભાવના આધારે રદ કરવા પાત્ર છે?

(ડ) શું રાજ્ય અને રાજ્યની આપત્તિ વ્યવસ્થાપન સત્તા, આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ હેઠળના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતાં, ૩૦.૦૯.૨૦૨૦ સુધી પરીક્ષા ન લેવાનો એવો નિર્ણય લઈ શકે કે જે ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની યુ.જી.સી. માર્ગદર્શિકાઓમાં આપેલ દિશાનિર્દેશની અવગણના કરે?

(ઢ) શું રાજ્ય અથવા રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણ, અધિનિયમ, ૨૦૦૫ હેઠળની અધિકારિતાના ઉપયોગમાં, ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની તે માર્ગદર્શિકાઓની અવગણના કરીને, જેમાં ૩૦.૦૯.૨૦૨૦ સુધી અંતિમ વર્ષ/અંતિમ સેમેસ્ટરની પરીક્ષા લેવામાં આવવી જરૂરી ગણાવવામાં આવી છે, અગાઉના સેમેસ્ટરો/પરીક્ષાઓના પરિણામ અને અંતિમ વર્ષ/ટર્મિનલ સેમેસ્ટરના આંતરિક મૂલ્યાંકન પર રાજ્ય/વિશ્વવિદ્યાલયોએ ઘડેલા મૂલ્યાંકનના માપદંડોના આધારે અંતિમ વર્ષ/અંતિમ સેમેસ્ટરના વિદ્યાર્થીઓને પ્રોત્સાહિત કરીને તેમને ડિગ્રી આપવાનો નિર્ણય લઈ શકે?

મુદ્દા ક્રમાંક ૧

જપ. હાલના કેસોના આ સમૂહમાં અમે યુનિવર્સિટીઓ દ્વારા લેવામાં આવતી પરીક્ષાઓ અને સ્નાતક તથા અનુસ્નાતક વિદ્યાર્થીઓને પ્રદાન કરવામાં આવનાર ઉપાધિઓ સંબંધે વિચારણા કરી રહ્યા છીએ. યુનિવર્સિટી ઉચ્ચ શિક્ષણની એક

સંસ્થા છે. શિક્ષણ વ્યક્તિના વ્યક્તિત્વના વિકાસમાં તેમજ દેશની પ્રગતિ અને વિકાસમાં અત્યંત મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા ભજવે છે. આપણા દેશને સ્વતંત્રતા પ્રાપ્ત થયા પછી, ઉચ્ચ શિક્ષણની કેન્દ્રસ્થ ભૂમિકાને ધ્યાનમાં રાખી, ભારત સરકારે ડૉ.

એસ. રાધાકૃષ્ણનને અધ્યક્ષ તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા. આયોગે એક અહેવાલ રજૂ કર્યો, જેમાં “સંસ્કૃતિના અંગો તરીકે વિશ્વવિદ્યાલયો” એવો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો. અહેવાલમાં વિશ્વવિદ્યાલયોમાં શિક્ષણ અને પરીક્ષાના ધોરણો સંબંધિત વધુ ઉચ્ચ ધોરણોની આવશ્યકતા પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો. આયોગે પોતાના અભિપ્રાયો નીચેના શબ્દોમાં નોંધ્યા હતા:—

“ઉચ્ચ ધોરણોની આવશ્યકતા.

પરિચય—શિક્ષણ અને પરીક્ષાઓના સર્વોચ્ચ ધોરણો જાળવી રાખવું એ વિશ્વવિદ્યાલયનું પ્રાથમિક કર્તવ્ય છે. વિશ્વવિદ્યાલય ઉચ્ચ શિક્ષણનું એક એવું સ્થાન છે જ્યાં વિદ્યાર્થીઓના વ્યક્તિત્વ અને ક્ષમતાઓનો સર્વોત્તમ વિકાસ એવા શિક્ષકો દ્વારા કરવામાં આવે છે, જેઓ પોતપોતાના વિષયક્ષેત્રોમાં જ્ઞાનની અગ્રસીમાઓ પર સ્વયં કાર્યરત હોવા જોઈએ. વિશ્વવિદ્યાલયની સફળતા તેનું મૂલ્યાંકન જેટલું તે કયા પ્રકારના સ્નાતકો તૈયાર કરે છે તેના આધારે થવું જોઈએ, એટલું જ તેના શિક્ષકો અને સંશોધનાર્થી વિદ્યાર્થીઓ દ્વારા આપવામાં આવેલ સંશોધનના પરિમાણ અને ગુણવત્તાના આધારે પણ થવું જોઈએ. આ બાબત સ્પષ્ટપણે માન્ય રાખવી આવશ્યક છે કે વિશ્વવિદ્યાલયના તેના સભ્યોને શિક્ષિત કરવાનો અને જ્ઞાનની અગ્રસીમાઓને આગળ ધપાવવાનો દ્વિગુણ કાર્યમાં કોઈ સંઘર્ષ રહેલો નથી – હકીકતમાં આ બંને કાર્યો પરસ્પર પૂરક છે. શિક્ષણ અને પરીક્ષાના ઉચ્ચ ધોરણો જાળવવામાં નહીં આવે તો સંશોધન પર પ્રતિકૂળ અસર પડશે, કારણ કે સંશોધન માત્ર ત્યારે જ અવિરત રીતે ચાલુ રહી શકે જ્યારે વિશિષ્ટ સંશોધન કાર્ય માટે સામાન્ય શિક્ષણ દ્વારા યોગ્ય રીતે તૈયાર થયેલા સ્નાતકોનો નિયમિત પુરવઠો રહે. બીજી તરફ, જો શિક્ષકો દ્વારા સંશોધનની ઉપેક્ષા કરવામાં આવે, તો તેમના શિક્ષણમાં

સ્કૂર્તિનો અભાવ રહેશે અને તે ઝડપથી નીરસ બની જશે. ડિગ્રી હંમેશા તે જ હોય છે જે વિશ્વવિદ્યાલય તેને બનાવે છે, અને તે તેના દ્વારા અપાતા શિક્ષણના સ્વરૂપ તથા તેના સભ્યો માટે પૂરી પાડવામાં આવતા બૌદ્ધિક અને સામાજિક જીવનના પ્રકાર પરથી નિર્ધારિત થાય છે. જો આપણા વિશ્વવિદ્યાલયો દેશના ભાવિ વિચાર અને કાર્યના નેતાઓના નિર્માતા બનવાના હોય, જેમ કે તેઓ બનવા જોઈએ, તો અમારી ડિગ્રી અમારા સ્નાતકોમાં શૈક્ષણિક સિદ્ધિના ઉચ્ચ ધોરણનો બોધ કરાવતી હોવી જોઈએ.”

૪૬. યુનિવર્સિટીઓમાં માપદંડોના સમન્વય અને નિર્ધારણ માટે જોગવાઈ કરવા તથા તે હેતુસર યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશનની સ્થાપના કરવા માટે સંસદે યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન અધિનિયમ, ૧૯૫૬ (આગામીમાં જેને “યુ.જી.સી. અધિનિયમ, ૧૯૫૬” તરીકે ઉલ્લેખ કરવામાં આવશે) અમલમાં મૂક્યો હતો. યુ.જી.સી. અધિનિયમ, ૧૯૫૬ બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની યાદી ૧ ની પ્રવેશિકા ૬૬ સાથે સંબંધિત છે, જેમાં નીચે મુજબ જોગવાઈ કરવામાં આવી છે:—

“૬૬. ઉચ્ચ શિક્ષણ અથવા સંશોધન અને વૈજ્ઞાનિક તથા તકનીકી સંસ્થાઓ માટે ધોરણોનું સમન્વય અને નિર્ધારણ.

૪૭. શિક્ષણ, જેમાં યુનિવર્સિટીઓનો પણ સમાવેશ થાય છે, ભારત સરકાર અધિનિયમ, ૧૯૩૫ તેમજ ભારતના સંવિધાન બંનેમાં રાજ્ય વિષય હતો. સંવિધાન (બેતાલીસમો સુધારો) અધિનિયમ, ૧૯૭૬ પહેલાં રાજ્ય યાદીની પ્રવેશિકા ૧૧ માં આ પ્રમાણે જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી:—

“.....વિશ્વવિદ્યાલયો સહિત શિક્ષણ, જે યાદી ૧ની પ્રવેશિકાઓ ૬૩, ૬૪, ૬૫ અને ૬૬ તથા યાદી ૩ની પ્રવેશિકા રૂપની જોગવાઈઓને આધીન છે”.

૪૮. સંવિધાન (બેતાલીસમો સુધારો) અધિનિયમ, ૧૯૭૬ દ્વારા, દિનાંક ૦૩.૦૧.૧૯૭૭ થી પ્રભાવી રીતે, યાદી રમાંથી પ્રવેશ ૧૧ કાઢી નાખવામાં આવ્યો હતો અને તેને યાદી ૩ના પ્રવેશ રૂપના વિષય સાથે સ્થાનાંતરિત કરીને સંયુક્ત કરવામાં આવ્યો હતો. સંવિધાન (બેતાલીસમો સુધારો) અધિનિયમ, ૧૯૭૬ દ્વારા થયેલા સુધારા પછીનો યાદી ૩નો પ્રવેશ રૂપ નીચે મુજબ છે:-

૨૫. શિક્ષણ, જેમાં તકનીકી શિક્ષણ, વૈદ્યકીય શિક્ષણ અને વિશ્વવિદ્યાલયોનો સમાવેશ થાય છે, સૂચિ ૧ની પ્રવેશો ૬૩, ૬૪, ૬૫ અને ૬૬ની જોગવાઈઓને આધીન; શ્રમિકોનું વ્યવસાયિક અને તકનીકી પ્રશિક્ષણ.

૪૯. વિશ્વવિદ્યાલયીન શિક્ષણ સહિતનું શિક્ષણ હવે સંયુક્ત વિષય છે, જેમાં રાજ્ય વિધાનમંડળ તેમજ સંસદ બંનેને વિધાન કરવાની સત્તા છે. યાદી ૨ ની એન્ટ્રી ૧૧, જેમ કે તે સંવિધાન (બેતાલીસમો સુધારો) અધિનિયમ, ૧૯૭૬ પહેલાં અસ્તિત્વમાં હતી, તેમજ યાદી ૩ ની એન્ટ્રી રૂપ, યાદી ૧ ની એન્ટ્રી ૬૬ ની જોગવાઈઓને આધીન છે, જે ભારતના સંવિધાનની સાતમી અનુસૂચિ દ્વારા આંકવામાં આવેલ સંવિધાનિક માળખું છે. રાજ્ય દ્વારા કરવામાં આવેલી એવી વિધાનવ્યવસ્થાની, જે અગાઉની યાદી ૨ ની એન્ટ્રી ૧૧ તેમજ યાદી ૩ ની એન્ટ્રી રૂપ સાથે સંકળાયેલી હોય, અને યાદી ૧ ની એન્ટ્રી ૬૬ સાથેની તેની પરસ્પર અસર અંગેનો પ્રશ્ન આ અદાલત સમક્ષ અનેક પ્રકરણોમાં વિચારણા માટે આવ્યો હતો. આ અદાલતની સંવિધાન પીઠે ગુજરાત યુનિવર્સિટી અને અન્ય વિ. શ્રી કૃષ્ણ રંગનાથ મુધોલકર અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૩ એસ.સી. ૭૦૩માં ઠરાવ્યું હતું કે, ભલે યાદી ૨ ની એન્ટ્રી ૧૧ સાથે સંબંધિત રાજ્ય વિધાન અને યાદી ૧ ની એન્ટ્રી ૬૬

સાથે સંબંધિત સંસદીય વિધાન વચ્ચે આંશિક આવર્તન હોય, તો પણ જેટલી હદ સુધી આવર્તન થાય છે, તેટલી હદ સુધી યાદી ૧ ની આઈટમ ૬૬ દ્વારા અપાયેલી સત્તાને રાજ્યની સત્તા કરતાં પ્રાધાન્ય મળશે. ચુકાદાના પરિચ્છેદ ૨૩ માં, સંવિધાન પીઠે આ રીતે નિર્ધારિત કર્યું હતું:—

".....સાતમી અનુસૂચીની યાદી રની મુદ્દા ૧૧માં “ને આધીન” શબ્દપ્રયોગનો ઉપયોગ સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે બાકાત રાખવામાં આવેલા વિષયો અંગે કાયદેસર રચના રાજ્ય વિધાનમંડળો દ્વારા કરવામાં આવી શકતી નથી. હિંગિર—રામપુર કોલ કો. લિ. વિ. ઓડિશા રાજ્ય [૧૯૬૧] ૨ એસ.સી.આર. ૫૩૭: (એ.આઈ.આર. ૧૯૬૧ એસ.સી. ૪૫૯)માં, આ અદાલતે યાદી ૧ની એક એન્ટ્રીના સંબંધમાં યાદી રની એક એન્ટ્રીમાં વપરાયેલા “ને આધીન” શબ્દપ્રયોગના અર્થવિસ્તાર પર વિચાર કરતાં નિરીક્ષણ કર્યું હતું કે, યાદી રની એક એન્ટ્રીમાં “ને આધીન” શબ્દપ્રયોગના ઉપયોગથી જેટલી હદ સુધી મર્યાદા લાદવામાં આવી છે, એટલી હદ સુધી સત્તા રાજ્ય વિધાનમંડળ પાસેથી દૂર કરવામાં આવે છે. શિક્ષણ, જેમાં યુનિવર્સિટીઓનો પણ સમાવેશ થાય છે, અંગે કાયદેસર રચના કરવાની રાજ્યની સત્તા, જેટલી હદ સુધી આવી સત્તા સંઘ સંસદને સોંપવામાં આવી છે, તે સત્તાનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હોય કે ન થયો હોય, મર્યાદિત માનવામાં આવવી જોઈએ.....

૫૦. આ સર્વોચ્ચ અદાલતની સંવિધાન પીઠે ડૉ. પ્રીતિ શ્રીવાસ્તવ અને અન્ય વિ. મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય, (૧૯૯૯) ૭ એસ.સી.સી. ૧૨૦ માં યાદી ૧ ની પ્રવેશિકા ૬૬ અને યાદી ૩ ની પ્રવેશિકા ૨૫ વચ્ચેની પરસ્પર અસર અંગે વિચારવાનો પ્રસંગ આવ્યો હતો. સંવિધાન પીઠ સમક્ષ ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય દ્વારા જારી કરાયેલ તા. ૧૧.૧૦.૧૯૯૪ નો એક શાસન આદેશ વિચારણા હેઠળ આવ્યો હતો, જેમાં સ્નાતકોત્તર વૈધક પ્રવેશ પરીક્ષા

માટે પ્રવેશ બાબતે સામાન્ય વર્ગના ઉમેદવારો માટે ૪૫% ગુણની ટકાવારી નિર્ધારિત કરવામાં આવી હતી, જ્યારે અનામત વર્ગના ઉમેદવારો, એટલે કે અનુસૂચિત જાતિઓ, અનુસૂચિત જનજાતિઓ વગેરે માટે કટ-ઓફ ૩૫% નક્કી કરવામાં આવી હતી અને ત્યારબાદ બીજા એક શાસન આદેશ તા. ૩૧.૮.૧૯૯૫ દ્વારા ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્યએ અનામત વર્ગના ઉમેદવારો સંબંધે ગુણની કટ-ઓફ ટકાવારીનો સંપૂર્ણપણે ઉચ્છેદ કરી દીધો હતો, જેને આ સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ પડકારવામાં આવ્યો હતો. આ સર્વોચ્ચ અદાલતે ડૉ. સાધના દેવી અને અન્ય વિ. ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય, (૧૯૯૭) ૩ એસ.સી.સી. ૯૦ માં એવું ઠરાવ્યું હતું કે સ્નાતકોત્તર અભ્યાસક્રમોમાં પ્રવેશ માટેની ન્યૂનતમ લાયકાત ગુણરેખા નિર્ધારિત કરતી વખતે રાજ્ય સરકાર માટે એવું કહેવું ખુલ્લું ન હતું કે અનામત વર્ગના ઉમેદવારો માટે કોઈ ન્યૂનતમ લાયકાત ગુણરેખા રહેશે જ નહીં. ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્યએ તા. ૧૫.૦૧.૧૯૯૭ ના રોજ એક અધ્યાદેશ જારી કરીને અનામત વર્ગના ઉમેદવારો માટેની ન્યૂનતમ લાયકાત ગુણરેખા ૩૫% માંથી ઘટાડી ૨૦% કરી, અને તે અધ્યાદેશને સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૨ હેઠળની રિટ અરજી દ્વારા આ સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ પડકારવામાં આવ્યો હતો. એ જ રીતે, મધ્ય પ્રદેશ રાજ્યએ પણ શાસન આદેશ દ્વારા અનામત વર્ગના ઉમેદવારો માટે ન્યૂનતમ લાયકાત ગુણરેખા અનુસૂચિત જાતિઓ માટે ૨૦% અને અનુસૂચિત જનજાતિઓ માટે ૧૫% નક્કી કરવાનો નિર્દેશ કર્યો હતો, જે પણ પડકાર હેઠળ હતો. ઉપરોક્ત પરિપ્રેક્ષ્યમાં આ સર્વોચ્ચ અદાલતને મેડિકલ કાઉન્સિલ અધિનિયમ, ૧૯૫૬, જે સંસદીય કાયદો છે, તેના હેઠળ ઘડાયેલા નિયમો પર વિચાર કરવાનો પ્રસંગ આવ્યો હતો; આ નિયમોમાં વૈદ્યક અભ્યાસક્રમમાં પ્રવેશ માટેની લાયકાતના ધોરણો નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા હતા. ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય અને મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય દ્વારા નક્કી કરાયેલ માપદંડો અને ઇન્ડિયન મેડિકલ કાઉન્સિલ અધિનિયમ હેઠળના નિયમો દ્વારા નક્કી કરાયેલ માપદંડો વચ્ચે વિરોધ હોવાથી, અંતે આ વિવાદનો

નિરાકરણ સંવિધાન પીઠે કર્યો હતો, અને પરિચ્છેદ ૩૫ માં નીચે મુજબ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું હતું:—“૩૫. અનુચ્છેદ ૨૪૬ હેઠળ કાયદા બનાવવાની સંસદ તથા રાજ્યોની વિધાનસભાઓની વિધાનક્ષમતા સંવિધાનની ૭મી અનુસૂચિ દ્વારા નિયંત્રિત થાય છે. મૂળ અમલમાં રહેલી ૭મી અનુસૂચિમાં, યાદી-૨ ની પ્રવેશિકા ૧૧ દ્વારા રાજ્યોને નીચેના વિષય પર કાયદેસર કરવાની વિશિષ્ટ સત્તા આપવામાં આવી હતી

“શિક્ષણ, જેમાં યુનિવર્સિટીઓનો સમાવેશ થાય છે, સૂચિ-૧ની પ્રવેશિકા ૬૩, ૬૪, ૬૫ અને ૬૬ તથા સૂચિ-૩ની પ્રવેશિકા ૨૫ની જોગવાઈઓને આધીન”.

યાદી-૨ ની પ્રવેશ ૧૧ કાઢી નાખવામાં આવી હતી અને યાદી-૩ ની પ્રવેશ ૨૫ માં ૩-૧-૧૯૭૬ થી, સંવિધાન ૧૯૭૬ ના ૪૨મા સુધારા અધિનિયમના પરિણામે, સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો. સમવર્તી યાદીમાં વર્તમાન પ્રવેશ ૨૫ નીચે મુજબ છે:

“૨૫. શિક્ષણ, જેમાં ટેકનિકલ શિક્ષણ, વૈદ્યકીય શિક્ષણ અને વિશ્વવિદ્યાલયોનો સમાવેશ થાય છે, જે સૂચિ-૧ની પ્રવેશિકાઓ ૬૩, ૬૪, ૬૫ અને ૬૬ની જોગવાઈઓને આધીન છે: મજૂરોની વ્યવસાયલક્ષી અને ટેકનિકલ તાલીમ.” પ્રવેશિકા ૨૫ અન્ય બાબતોની સાથે સૂચિ-૧ની પ્રવેશિકા ૬૬ને આધીન છે. સૂચિ-૧ની પ્રવેશિકા ૬૬ આ મુજબ છે :

“૬૬. ઉચ્ચ શિક્ષણ અથવા સંશોધન તથા વૈજ્ઞાનિક અને ટેકનિકલ સંસ્થાઓમાં ધોરણોનું સમન્વયન અને નિર્ધારણ.

સંઘ તેમજ રાજ્યો બન્નેને શિક્ષણ અંગે, જેમાં વૈદ્યકીય શિક્ષણનો પણ સમાવેશ થાય છે, કાયદેસર વ્યવસ્થા કરવાની સત્તા છે; જોકે તે, અન્ય

બાબતો સાથે, યાદી-૧ ની પ્રવેશિકા ૬૬ ને આધીન છે, જે ઉચ્ચ શિક્ષણ અથવા સંશોધન તથા વૈજ્ઞાનિક અને તકનીકી સંસ્થાઓમાં ધોરણો નિર્ધારિત કરવા તેમજ આવા ધોરણોના સમન્વય સાથે સંબંધિત છે. તેથી, જ્યાં સુધી કોઈ સંઘીય કાયદેસર વ્યવસ્થા દ્વારા ક્ષેત્ર આવરી લેવામાં આવેલું ન હોય, ત્યાં સુધી રાજ્યને શિક્ષણ ઉપર, જેમાં વૈદ્યકીય શિક્ષણનો સમાવેશ થાય છે, નિયંત્રણ રાખવાનો અધિકાર છે. બીજું, રાજ્ય રાજ્યમાં શિક્ષણનું નિયંત્રણ કરતાં સમયે ઉચ્ચ શિક્ષણ માટેની સંસ્થાઓમાંના ધોરણો પર અતિક્રમણ કરી શકતું નથી, કારણ કે તે વિષય સંપૂર્ણપણે સંઘ સરકારના કાર્યક્ષેત્રમાં આવે છે. તેથી, ઉચ્ચ શિક્ષણ માટેની સંસ્થાઓમાં, જેમાં ઉચ્ચ વૈદ્યકીય શિક્ષણનો પણ સમાવેશ થાય છે, પ્રવેશ માટેના માપદંડો નિર્ધારિત કરતી વખતે રાજ્ય યાદી-૧ ની પ્રવેશિકા ૬૬ હેઠળ ભારત સંઘ દ્વારા નિર્ધારિત કરાયેલા ધોરણોને પ્રતિકૂળ અસર પહોંચાડી શકતું નથી. બીજું, આ વિષયક કેસોનું વિચારણા કરતી વખતે એ પણ યાદ રાખવું આવશ્યક છે કે ૧૯૭૭ થી શિક્ષણ, જેમાં અન્ય બાબતો સાથે વૈદ્યકીય અને વિશ્વવિદ્યાલયીય શિક્ષણનો સમાવેશ થાય છે, હવે સમવર્તી યાદીમાં છે; તેથી સંઘને પ્રવેશના માપદંડો અંગે પણ કાયદેસર વ્યવસ્થા કરવાની સત્તા છે. જો તે આવું કરે, તો કલમ ૨૫૪ માં જોગવાઈ કરેલ હોય તે સિવાય, રાજ્ય આ ક્ષેત્રમાં કાયદેસર વ્યવસ્થા કરી શકશે નહીં.”

પ૧. બંધારણ પીઠને “શિક્ષણના ધોરણો” ના વિવિધ પાસાઓ પર પણ વિશદ રીતે વિચાર કરવાની પ્રસંગોચિત તક મળી હતી. આ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે પરીક્ષાના ધોરણો પણ શિક્ષણના ધોરણોમાંનો એક સંબંધિત પરિબળ છે. પરિચ્છેદ ૩૬ માં, નીચે મુજબ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે:—” ૩૬. એમ કહેવું યોગ્ય રહેશે નહીં કે પ્રવેશ માટેના માનદંડોનો શિક્ષણના ધોરણો સાથે કોઈ સંબંધ નથી, અથવા પ્રવેશ માટેના નિયમો માત્ર યાદી- ૩ ની પ્રવેશ ૨૫ હેઠળ જ આવરી

લેવાયા છે. પ્રવેશના માનદંડો શિક્ષણના ધોરણો પર સીધી અસર પાડી શકે છે. નિશ્ચિતરૂપે, પ્રવેશ માટે એવા નિયમો હોઈ શકે છે, જે ચાદી- ૧ ની પ્રવેશ ૬૬ હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને સંઘ દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવેલા શિક્ષણના ધોરણો સાથે સુસંગત હોય અથવા જે તે ધોરણોને પ્રતિકૂળ અસર કરતાં ન હોય. ઉદાહરણ તરીકે, કોઈ રાજ્ય અનુસ્નાતક વૈધકીય અભ્યાસક્રમોમાં પ્રવેશ માટે, ચાદી- ૧ ની પ્રવેશ ૬૬ હેઠળ નિર્ધારિત કરવામાં આવેલી લાયકાતો ઉપરાંત વધારાની લાયકાતો પણ નિર્ધારિત કરી શકે. આ ઉચ્ચ શૈક્ષણિક અભ્યાસક્રમોમાં પ્રવેશ માટે વધુ ઊંચા ધોરણોને પ્રોત્સાહન આપવાના અનુરૂપ હશે. પરંતુ નિર્ધારિત કરવામાં આવેલા માનદંડોમાં કોઈપણ ઘટાડો ઉચ્ચ શિક્ષણની સંસ્થાઓમાં શિક્ષણના ધોરણો પર પ્રતિકૂળ અસર કરી શકે છે, અને કરે છે પણ. કોઈ સંસ્થા અથવા મહાવિદ્યાલયમાં શિક્ષણના ધોરણો વિવિધ પરિબલો પર આધાર રાખે છે. એ પૈકીના કેટલાક આ પ્રમાણે છે :

(૧) શિક્ષણ કર્મચારીઓની ગુણવત્તા;

(૨) નિર્ધારિત સમયગાળામાં ઉચ્ચ સ્તરનું શિક્ષણ પ્રાપ્ત થાય તે હેતુથી યોગ્ય રીતે રચાયેલ પાઠ્યક્રમ;

(૩) વિદ્યાર્થી-શિક્ષકનો અનુપાત;

(૪) દરેક વિદ્યાર્થી દીઠ ઉપલબ્ધ હોસ્પિટલના પથારીઓ અને વિદ્યાર્થીઓ વચ્ચેનો પ્રમાણ;

(૫) સંસ્થામાં પ્રવેશ અપાયેલા વિદ્યાર્થીઓની ગુણવત્તા;

(૬) સાધનો અને પ્રયોગશાળાની સુવિધાઓ, અથવા તબીબી મહાવિદ્યાલયોના કિસ્સામાં તાલીમ માટેની હોસ્પિટલ સુવિધાઓ;

(૭) કોલેજ તથા તેની સાથે સંલગ્ન હોસ્પિટલ માટે પૂરતી આવાસ વ્યવસ્થા; અને

(૮) યોજાતી પરીક્ષાઓનો ધોરણ, જેમાં પ્રશ્નપત્રો કઈ રીતે તૈયાર કરવામાં આવે છે અને તેનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે છે તથા ક્લિનિકલ કામગીરીનું મૂલ્યાંકન કઈ રીતે કરવામાં આવે છે, તેનો સમાવેશ થાય છે.”

_____પર. આ અદાલતની ત્રણ ન્યાયાધીશોની પીઠને **પ્રોફેસર_યશપાલ અને અન્ય વિ. છત્તીસગઢ રાજ્ય અને અન્ય, (૨૦૦૫) ૫ એસસીસી ૪૨૦** માં શિક્ષણ, જેમાં વિશ્વવિદ્યાલય શિક્ષણનો પણ સમાવેશ થાય છે, સંબંધિત તમામ વિધાનપ્રવેશોની વિચારણા કરવાનો પ્રસંગ આવ્યો હતો. આ અદાલતે અનુચ્છેદ ૩૩, ૩૪ અને ૩૫ માં નીચે મુજબ નિર્ધારિત કર્યું હતું:- “ ૩૩. તેથી, આ અદાલતનો સાતત્યપૂર્ણ અને સ્થિર અભિપ્રાય એવો છે કે, વિશ્વવિદ્યાલયોને રાજ્ય યાદીમાં વિધાનપ્રવેશ તરીકે સમાવિષ્ટ કરવામાં આવ્યા હોવા છતાં, વિશ્વવિદ્યાલયનું સમગ્ર ક્ષેત્ર, જેમાં શિક્ષણ, અપાતી શિક્ષણની ગુણવત્તા, અભ્યાસક્રમ, પરીક્ષાના ધોરણ અને મૂલવણી તથા હાથ ધરાતી સંશોધન પ્રવૃત્તિનો પણ સમાવેશ થાય છે, તે ઉચ્ચ શિક્ષણ અથવા સંશોધન તથા વૈજ્ઞાનિક અને તકનીકી શિક્ષણ માટેની સંસ્થાઓમાં ધોરણોના સમન્વય અને નિર્ધારણ સંબંધિત વિશિષ્ટ પ્રવેશ સંઘ યાદીમાં હોવાના કારણે રાજ્ય વિધાનમંડળના કાર્યક્ષેત્રમાં આવશે નહીં, જેના માટે માત્ર સંસદ જ સક્ષમ છે. સમગ્ર દેશમાં ઉચ્ચ શિક્ષણ અથવા સંશોધન માટેની સંસ્થાઓમાં યોગ્ય ધોરણો જળવાઈ રહે અને ધોરણોમાં એકરૂપતા પણ જળવાઈ રહે તે સુનિશ્ચિત કરવાની જવાબદારી સંસદની છે.

૩૪. ઉપરોક્ત હેતુ સિદ્ધ કરવા માટે, સંસદે યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન અધિનિયમ ઘડ્યો છે. યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન અધિનિયમ, ૧૯૫૬ (સંક્ષેપમાં “યુ.જી.સી. અધિનિયમ”) ના હેતુઓ અને કારણોના નિવેદનનો પ્રથમ પરિચ્છેદ દૃષ્ટાંતરૂપ છે અને તેથી તે નીચે પુનઃપ્રસ્તુત કરવામાં આવે છે :

“ભારતનું બંધારણ ઉચ્ચ શિક્ષણ અથવા સંશોધન માટેની સંસ્થાઓ તેમજ વૈજ્ઞાનિક અને તકનીકી સંસ્થાઓમાં ‘ધોરણોના સમન્વય અને નિર્ધારણ’ બાબતે સંસદને વિશિષ્ટ સત્તા અર્પે છે. એ સ્પષ્ટ છે કે, જ્યાં સુધી કેન્દ્ર સરકારને જૂની તેમજ નવી બંને યુનિવર્સિટીઓમાં શિક્ષણ અને પરીક્ષાના ધોરણોના નિર્ધારણમાં કંઈક મતાધિકાર ન હોય, ત્યાં સુધી ન તો સમન્વય શક્ય છે અને ન તો ધોરણોનું નિર્ધારણ શક્ય છે. ઉપલબ્ધ સાધનોનો શક્ય તેટલા શ્રેષ્ઠ પ્રભાવ માટે ઉપયોગ થાય તે સુનિશ્ચિત કરવું પણ આવશ્યક છે. યુનિવર્સિટીઓની સંખ્યા વધારવાની પ્રવૃત્તિને કારણે તાજેતરમાં આ સમસ્યા વધુ તીવ્ર બની છે. આ જ કારણે, કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવતા નાણાંનું નિર્ધારણ કરી અને તેનું યુનિવર્સિટીઓને વિતરણ કરવા માટે યોગ્ય રીતે રચાયેલ આયોગની આવશ્યકતા પણ વધુ તાત્કાલિક બની છે.”

૩૫. બીજા પરિચ્છેદમાં એમ કહેવામાં આવ્યું છે કે કમિશનને કોઈપણ યુનિવર્સિટીને યુનિવર્સિટી શિક્ષણના સુધારણા અને ઉન્નતિ માટે આવશ્યક પગલાંની ભલામણ કરવાની અને આવી ભલામણના અમલીકરણના હેતુસર લેવાયેલી કાર્યવાહી વિષે સંબંધિત યુનિવર્સિટીને સલાહ આપવાની સત્તા પણ રહેશે. કમિશન, યુનિવર્સિટીઓમાં સુવિધાઓના સમન્વય અને ધોરણોના જાળવણી સાથે સંકળાયેલી સમસ્યાઓ અંગે કેન્દ્રીય સરકારને સલાહ આપવા માટે નિષ્ણાત સંસ્થા તરીકે કાર્ય કરશે.”

૫૩. માં **મા વૈષ્ણો દેવી મહિલા મહાવિદ્યાલય વિ. ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય, (૨૦૧૩) ૨ એસ.સી.સી. ૬૧૭** માં, આ અદાલતને રાષ્ટ્રીય શિક્ષક શિક્ષણ પરિષદ અધિનિયમ, ૧૯૮૩ ની જોગવાઈઓ અને ઉપરોક્ત બાબતમાં રાજ્ય અને યુનિવર્સિટીઓની ભૂમિકા પર વિચાર કરવાનો અવસર થયો હતો.

પરિણેદ પદ માં, આ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે એન.સી.ટી.ઈ.ની સ્થાપના કેન્દ્રીય અધિનિયમ હેઠળ શિક્ષણના ધોરણો જાળવવાની જવાબદારી સાથે કરવામાં આવી છે; તેથી રાજ્ય અને યુનિવર્સિટીઓ કોઈપણ એવી માર્ગદર્શિકા અથવા નીતિ નિર્ધારિત કરી શકશે નહીં કે જે કેન્દ્રીય કાયદા અથવા કેન્દ્રીય સંસ્થા દ્વારા નિર્ધારિત ધોરણો સાથે વિરોધાભાસી હોય. પરિણેદ પદ માં નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું છે:—

"પદ. ઉપર પ્રતિપાદિત સિદ્ધાંતો સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવે છે કે કાઉન્સિલ કેન્દ્રીય અધિનિયમ હેઠળ રચાયેલ એવી સત્તા છે, જેને શિક્ષણના ધોરણો જાળવવાની અને આવી વ્યાવસાયિક શિક્ષણ આપવા માટે ઉપલબ્ધ માળખાગત સુવિધાઓ તથા સગવડો અંગે નિર્ધારણ કરવાની જવાબદારી સોંપવામાં આવી છે. તેનું અભિપ્રાય અતિમહત્વપૂર્ણ છે અને રાજ્ય તેમજ યુનિવર્સિટીના મતોની સરખામણીએ તેને અગ્રતા આપવામાં આવશે. રાજ્યનો સંબંધિત વિભાગ અને સંલગ્નતા આપતી યુનિવર્સિટીની પણ ભૂમિકા છે, પરંતુ તેનો અમલક્ષેત્ર મર્યાદિત છે. તેઓ કેન્દ્રીય કાયદા અથવા કેન્દ્રીય સંસ્થાએ નિર્ધારિત કરેલા ધોરણો સાથે સંઘર્ષ પામે તેવી કોઈ માર્ગદર્શિકા અથવા નીતિ ઘડી શકતા નથી. રાજ્ય આવી વ્યાવસાયિક અભ્યાસક્રમોમાં પ્રવેશ માટે પોતાની નીતિ ઘડી શકે છે, પરંતુ એવી નીતિ પણ ફરીથી કેન્દ્રીય સંસ્થાએ બહાર પાડેલા નિર્દેશો સાથે સુસંગત હોવી આવશ્યક છે. હાલના કેસોમાં આ મુદ્દે ઘણો વિવાદ નથી, પરંતુ આ બાબત સ્પષ્ટ કરવી જરૂરી છે કે જ્યારે રાજ્ય બેઠકઓની સંખ્યામાં વધારો કરવા અથવા નવા અભ્યાસક્રમ/કૉલેજની શરૂઆત માટે પોતાની મંજૂરી આપે છે અને યુનિવર્સિટી પોતાની સંલગ્નતા આપે છે, ત્યારે તેમના નિર્દેશો કેન્દ્રીય સત્તા અથવા કાઉન્સિલ દ્વારા અપાયેલી મંજૂરીની શરતોમાં જે નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે તેની વિરુદ્ધ અથવા અસંગત ન હોવા જોઈએ. સૌથી મહત્વપૂર્ણ બાબત એ છે કે આ બધી સત્તાઓએ એકમતે કાર્ય કરવું આવશ્યક છે, કારણ કે તેઓએ હાંસલ કરવાનું લક્ષ્ય એક જ છે, એટલે કે

શિક્ષણનું યોગ્ય રીતે પ્રદાન કરવું અને શિક્ષણ પદ્ધતિના સુધારા માટે શિક્ષણ, પરીક્ષા અને માળખાગત સુવિધાના યોગ્ય ધોરણો જળવાઈ રહે તે સુનિશ્ચિત કરવું. માત્ર ત્યારે જ, જ્યારે આ બધી સત્તાઓ સુમેળપૂર્ણ રીતે અને પરસ્પર સહકારથી કાર્ય કરશે, ત્યારે જ તેઓ એ મૂળ હેતુ સિદ્ધ કરી શકશે, જેના માટે આ બધી સંસ્થાઓ અસ્તિત્વમાં છે.

પ૪. આ અદાલતના અન્ય એક ચુકાદામાં, **યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન અને અન્ય વિ. નેહા અનિલ બોબડે (ગડેકર), (૨૦૧૩) ૧૦ એસ.સી.સી. ૫૧૯** માં, યુ.જી.સી. દ્વારા નિર્ધારિત લાયકાતના માપદંડ વિચારણા માટે આવ્યા હતા. બોમ્બે વડી અદાલતે એવું ઠરાવ્યું હતું કે એન.ઈ.ટી. પરીક્ષાના પરિણામની જાહેરાત પહેલાં ઉમેદવારોએ નિર્ધારિત લઘુત્તમ ગુણ પ્રાપ્ત કર્યા બાદ, અંતિમ લાયકાતના માપદંડ તરીકે કુલ મેળવેલ ગુણ નક્કી કરવાની સક્ષમતા યુ.જી.સી. પાસે નહોતી. બોમ્બે વડી અદાલતના ચુકાદા વિરુદ્ધ આ અદાલત સમક્ષ અપીલ કરવામાં આવી હતી, જેમાં આ અદાલતે સ્પષ્ટપણે ઠરાવ્યું હતું કે યુ.જી.સી. એક નિષ્ણાત સંસ્થા હોવાથી, યુનિવર્સિટીમાં શિક્ષણ, પરીક્ષા અને સંશોધનના ધોરણો નક્કી કરવા તથા જાળવવા માટે યોગ્ય લાગે તેવા પગલાં લેવા તેનું કર્તવ્ય સોંપવામાં આવ્યું છે. પરિચ્છેદ ૨૨ માં નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું :-

૨૨. અમે વિવિધ કાયદેસરની જોગવાઈઓનો વિગતવાર ઉલ્લેખ કર્યો છે, જે સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવે છે કે નિષ્ણાત સંસ્થા તરીકે યુ.જી.સી.ને યુ.જી.સી. અધિનિયમ દ્વારા યુનિવર્સિટીઓમાં શિક્ષણ, પરીક્ષા અને સંશોધનના ધોરણોના નિર્ધારણ અને જાળવણી માટે તે યોગ્ય માને એવા પગલાં લેવા અંગેની સામાન્ય ફરજ સોંપવામાં આવી છે. ભારતમાં ઉચ્ચ શિક્ષણના હિતને પ્રોત્સાહન આપવા માટે વિહિત કરવામાં આવી હોય તેવી અથવા આયોગ દ્વારા જરૂરી માનવામાં આવે તેવી ફરજો અને કાર્યો નિભાવવાની તે ફરજબદ્ધ પણ છે. યુ.જી.સી.ને યુનિવર્સિટીના શિક્ષકવર્ગમાં કોઈપણ વ્યક્તિની નિમણૂક માટે સામાન્ય રીતે કઈ લાયકાત આવશ્યક હોવી જોઈએ તે નિર્ધારિત કરવાની તેમજ

યુનિવર્સિટીઓમાં ધોરણોની જાળવણી અને કાર્ય તથા સંકાયોના સમન્વયને નિયમિત કરવાની સત્તા પણ પ્રાપ્ત છે.

પપ. આ અદાલતે વધુમાં એવું ઠરાવ્યું હતું કે શૈક્ષણિક બાબતોમાં, જ્યાં સુધી સ્પષ્ટ વૈધાનિક ઉદ્ધંધન ન હોય, ત્યાં સુધી આ અદાલત હસ્તક્ષેપથી દૂર રહેશે, કારણ કે એવા પ્રશ્નો નિષ્ણાતોના કાર્યક્ષેત્રમાં આવે છે. પરિષદ ૩૧ માં, નીચે મુજબ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું હતું:—

૩૧. અમારો મત એવો છે કે, શૈક્ષણિક બાબતોમાં, જો સુધી કાનૂની જોગવાઈઓ, નિયમાવલીઓ અથવા જારી કરાયેલ જાહેરનામાનું સ્પષ્ટ ઉદ્ધંધન ન થયું હોય, ત્યાં સુધી અદાલતો હસ્તક્ષેપ કરવાથી દૂર રહે, કારણ કે આવા મુદ્દાઓ નિષ્ણાતોના કાર્યક્ષેત્રમાં આવે છે. આ અદાલતે યુનિવર્સિટી ઓફ મૈસૂર વિ. સી.ડી. ગોવિંદા રાવ, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૫ એસ.સી. ૪૯૧, તારિક ઇસ્લામ વિ. અલીગઢ મુસ્લિમ યુનિવર્સિટી (૨૦૦૧) ૮ એસ.સી.સી. ૫૪૬ અને રાજબીર સિંહ દલાલ વિ. ચૌધરી દેવીલાલ યુનિવર્સિટી (૨૦૦૮) ૯ એસ.સી.સી. ૨૮૪ માં એવો મત વ્યક્ત કર્યો છે કે અદાલત સામાન્ય રીતે નિષ્ણાત શૈક્ષણિક સંસ્થાઓએ વ્યક્ત કરેલા અભિપ્રાય સામે અપીલમાં બેસશે નહીં અને સામાન્ય રીતે અદાલતો માટે તે વિવેકપૂર્ણ અને સલામત છે કે તેઓ તે શૈક્ષણિક નિષ્ણાતોના નિર્ણયને તેમના પર જ છોડે, કારણ કે તેઓ જે સમસ્યાનો સામનો કરે છે તેની સાથે અદાલતોની તુલનામાં વધુ પરિચિત હોય છે. યુ.જી.સી.ને નિષ્ણાત સંસ્થા તરીકે યુનિવર્સિટીમાં અધ્યાપન, પરીક્ષા અને સંશોધનના ધોરણોના નિર્ધારણ અને જાળવણી માટે તેને યોગ્ય લાગે તેવા પગલાં લેવા ફરજ સોંપવામાં આવી છે. ઉદ્દેખિત ધોરણો હાંસલ કરવા માટે, યુ.જી.સી.ને કોઈપણ “અર્હતા માપદંડ” નિર્ધારિત કરવાની છૂટ છે, જે હાંસલ કરવાના હેતુ સાથે તર્કસંગત જોડાણ ધરાવતું હોય, એટલે કે અધ્યાપન, પરીક્ષા અને

સંશોધનના ધોરણોની જાળવણી માટે. વ્યાખ્યાતા પદ માટે પાત્ર જાહેર કરાયેલા ઉમેદવારોને યુનિવર્સિટીઓ અને મહાવિદ્યાલયોમાં સહાયક પ્રોફેસર તરીકે નિમણૂક માટે વિચારવામાં આવી શકે છે અને આવી શિક્ષકવર્ગની ગુણવત્તાનો યુનિવર્સિટીઓ અને મહાવિદ્યાલયોના વિદ્યાર્થીઓને આપવામાં આવનાર શિક્ષણના ધોરણોની જાળવણી સાથે સીધો સંબંધ છે. યુ.જી.સી.એ માત્ર અર્હતા માપદંડ નિર્ધારિત કરીને નિષ્ણાતોના અભિપ્રાયનો અમલ કર્યો છે, જેને મનસ્વી, ગેરકાયદેસર અથવા ભેદભાવપૂર્ણ અથવા ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરનાર ગણાવી શકાય નહીં.

પક. હવે, અમે તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની સુધારિત માર્ગદર્શિકાઓ તરફ આવીએ છીએ, જે અમારી સમક્ષ પડકાર હેઠળ છે. તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની માર્ગદર્શિકાઓ તા. ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ની અગાઉની માર્ગદર્શિકાઓના અનુસંધાનમાં જારી કરવામાં આવી હતી. તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની માર્ગદર્શિકાઓમાં નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું હતું કે યુનિવર્સિટીઓએ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ના અંત સુધી ઓફલાઇન (પેન અને પેપર)/ઓનલાઇન/મિશ્રિત (ઓફલાઇન અને ઓનલાઇન પદ્ધતિ) દ્વારા તમામ અંતિમ સેમેસ્ટર/અંતિમ વર્ષ પરીક્ષાઓ ૨૦૨૦ પૂર્ણ કરવી આવશ્યક છે. તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની માર્ગદર્શિકાઓનો આશય એવો હતો કે અંતિમ સેમેસ્ટર/અંતિમ વર્ષ પરીક્ષા યોજ્યા પછી જ યુનિવર્સિટીઓ ડિગ્રી એનાયત કરવાની કાર્યવાહી આગળ વધારી શકે. માર્ગદર્શિકાઓને આ આધાર પર પડકારવામાં આવી છે કે માર્ગદર્શિકાઓ યુ.જી.સી.ના અધિકારક્ષેત્રથી પર છે અને “ઉચ્ચ શિક્ષણની સંસ્થાઓમાં ધોરણોના સમન્વય અને નિર્ધારણ” સાથે સંબંધિત નથી. નિઃસંદેહ, યુ.જી.સી. અધિનિયમ યાદી ૧ની પ્રવેશ કક્કના સંદર્ભમાં અધિનિયમિત કરવામાં આવ્યો છે, જેમાં અધિનિયમની પ્રસ્તાવનામાં નીચે મુજબ જોગવાઈ કરવામાં આવી છે:—

યુનિવર્સિટીઓમાં ધોરણોના સમન્વય અને નિર્ધારણ માટે જોગવાઈ કરવા અને તે હેતુસર યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન સ્થાપવા માટેનો એક અધિનિયમ.

૫૭. આયોગના કાર્યોનું ગણતરીપૂર્વક નિરૂપણ કરતી કલમ ૧૨માં જોગવાઈ છે કે યુનિવર્સિટી શિક્ષણના પ્રોત્સાહન અને સંકલન માટે તેમજ યુનિવર્સિટીઓમાં શિક્ષણ, પરીક્ષા અને સંશોધનના ધોરણોના નિર્ધારણ અને જાળવણી માટે, યુનિવર્સિટીઓ અથવા સંબંધિત અન્ય સંસ્થાઓ સાથે પરામર્શ કરીને, આયોગને યોગ્ય જણાય તેવા તમામ પગલાં લેવું તે આયોગનું સામાન્ય કર્તવ્ય રહેશે. કલમ ૧૨માં “પરીક્ષા” શબ્દપ્રયોગનો ઉપયોગ જ એ સ્પષ્ટ કરે છે કે કલમ ૧૨ હેઠળ યુ.જી.સી. દ્વારા લેવામાં આવતા પગલાં “પરીક્ષા” સંબંધિત પણ હોઈ શકે છે. પ્રોફેસર યશપાલ (સુપ્રા) માં ફરો ૩૨માં, આ અદાલતે ઠરાવ્યું છે કે કોઈ સંસ્થામાં શિક્ષણના ધોરણો વિવિધ પરિબળો પર આધાર રાખે છે, જેમાંથી એક પરિબળમાં “પ્રશ્નપત્રો કેવી રીતે તૈયાર કરવામાં આવે છે અને કેવી રીતે ચકાસવામાં આવે છે તે સહિત લેવામાં આવતી પરીક્ષાઓના ધોરણ”નો સમાવેશ થાય છે.

૫૮. શ્રી અરવિંદ દ્વારા ભારપૂર્વક રજૂ કરાયેલ દલીલનો મુખ્ય આધાર પી. દાતાર એ આ અદાલતનો મોડર્ન ડેન્ટલ કોલેજ એન્ડ રિસર્ચ સેન્ટર અને અન્ય વિ. મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય, (૨૦૧૬) ૭ એસ.સી.સી. ૩૫૩ માં બંધારણીય પીઠનો ચુકાદો છે. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે ફરો ૧૦૧ માં આ અદાલતે કરેલા અવલોકન પર આધાર રાખ્યો છે. ફરો ૧૦૧ માં કરાયેલું સંબંધિત અવલોકન નીચે મુજબ છે:—

“૧૦૧. અમારી દૃષ્ટિએ, યાદી ૧માંની પ્રવેશ ૬૬ એક વિશિષ્ટ પ્રવેશ છે, જેના કાર્યક્ષેત્ર ખૂબ જ વિશિષ્ટ અને મર્યાદિત છે. તે ઉચ્ચ શિક્ષણ અથવા સંશોધનની સંસ્થાઓ તેમજ વૈજ્ઞાનિક અને તકનીકી સંસ્થાઓમાં ધોરણોના

સમન્વય અને નિર્ધારણ સાથે સંબંધિત છે. “ધોરણોના સમન્વય અને નિર્ધારણ” શબ્દસમૂહનો અર્થ ઉક્ત ધોરણો નિર્ધારિત કરવો એવો થાય. તેથી, જ્યારે આવી ઉચ્ચ અભ્યાસની સંસ્થાઓ માટે ધોરણો નિર્ધારિત કરવાની બાબત આવે છે, ત્યારે તે બાબતમાં વિશિષ્ટ ક્ષેત્રાધિકાર સંઘને આપવામાં આવ્યો છે. જોકે, તેમાં પરીક્ષા લેવી વગેરે તથા આવી ઉચ્ચ શિક્ષણની સંસ્થાઓમાં વિદ્યાર્થીઓને પ્રવેશ આપવો અથવા આવી ઉચ્ચ શિક્ષણની સંસ્થાઓમાં ફી નિર્ધારિત કરવી વગેરેનો સમાવેશ થતો નથી.....”

_____પદ. ઉપરોક્ત પ્રતિવેદનનો, જે આ અદાલતે કર્યો હતો, આશય સમજવા માટે, ઉપરોક્ત કેસમાં વિચારણા માટે ઉદ્ભવેલા મુદ્દાને જોવાની અમને જરૂર છે. ઉપરોક્ત કેસમાં આ અદાલત સમક્ષ વિચારણા માટે આવેલ અધિનિયમ “નિજી વ્યવસાયિક શિક્ષણ સંસ્થા (પ્રવેશ કા વિનિયમન અવમ શુલ્ક કા નિર્ધારણ) અધિનિયમ, ૨૦૦૭” હતો. ઉપરોક્ત અધિનિયમ, ૨૦૦૭ તેમજ મધ્ય પ્રદેશ પ્રાઇવેટ મેડિકલ એન્ડ ડેન્ટલ પોસ્ટગ્રેજ્યુએટ કોર્સ એન્ટ્રન્સ એક્ઝામિનેશન નિયમો, ૨૦૦૮ને વડી અદાલત સમક્ષ પડકારવામાં આવ્યા હતા અને વડી અદાલતે અધિનિયમ તથા નિયમોની જોગવાઈઓ યથાવત રાખી હતી, જેને **મોડર્ન ડેન્ટલ કોલેજ એન્ડ રિસર્ચ સેન્ટર** (સુપ્રા)માં આ અદાલત સમક્ષ પડકારવામાં આવી હતી. બંધારણીય પીઠે પોતે જ ચુકાદાના પરિચ્છેદ ૮૩ માં નોંધ્યું છે કે રાજ્યના અધિનિયમો અમલમાં રહેલા કોઈપણ કેન્દ્રીય કાયદાનું ઉલ્લંઘન કરતા નથી. ચુકાદાનો પરિચ્છેદ ૮૩ ઉદ્ઘૂત કરવો જરૂરી છે, જે નીચે મુજબ છે:— “૮૩. પ્રશ્નાસ્પદ અધિનિયમ અમલમાં રહેલા કોઈપણ કેન્દ્રીય કાયદાનું ઉલ્લંઘન કરતું નથી. રાષ્ટ્રીય સ્તરે સી.ઈ.ટી.ની શરૂઆત અંગે જ્યાં સુધી પ્રશ્ન છે, રાજ્યના કાયદાના અમલકાળ દરમિયાન તે અમલમાં મૂકાયેલું ન હતું. કોઈપણ પરિસ્થિતિમાં, આ સંસ્થાઓની ફી નિશ્ચિત કરવી અથવા નક્કી કરવી અંગે, જેથી વેપારીકરણ અથવા અતિનફાખોરીને

મંજૂરી ન મળે, એવા કોઈ નિયમો ન હોવાથી, રાજ્ય વિધાનમંડળ તે અંગે જોગવાઈઓ બનાવવા માટે સંપૂર્ણપણે સક્ષમ હતું.”

_____ ૬૦. બંધારણીય ખંડપીઠ સમક્ષ જે મુદ્દો ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો તે એ હતો કે પ્રવેશનો વિષય સૂચિ ૧ ની પ્રવેશ ૬૬ દ્વારા વિશિષ્ટ રીતે આવરી લેવાયેલો છે કે કેમ, અને પરિણામે રાજ્યોને પ્રવેશના વિષય અથવા વ્યવસાયિક શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ દ્વારા વસૂલવામાં આવનાર ફી નક્કી કરવા અંગે કાયદેસર સક્ષમતા નહોતી. ઉક્ત મુદ્દાનો ઉદ્દેખ પરિચ્છેદ ૯૮ માં નીચેના શબ્દોમાં કરવામાં આવ્યો છે:—

“૯૮. ત્યારબાદ વિચારવામાં આવવાનો અગામી મુદ્દો એ છે કે શું પ્રવેશનો વિષય માત્ર ચાદી ૧ ની પ્રવેશિકા ૬૬ હેઠળ જ આવરી લેવાયેલો હતો અને તેથી રાજ્યોને પ્રવેશના વિષય સાથે અથવા વ્યાવસાયિક શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ દ્વારા વસૂલવામાં આવનારી ફી નિર્ધારિતના વિષય સાથે વ્યવહાર કરવા માટે કોઈપણ પ્રકારની વિધાનસત્તા જ નહોતી.”

_____ ૬૧. ફરરા ૧૦૧ માં, સંવિધાન પીઠે ઉપરોક્ત રજૂઆત નકારી કાઢી હતી અને ઉપરોક્ત સંદર્ભમાં “તથા છતાં, તેમાં પરીક્ષા યોજવી વગેરે તથા આવી ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓમાં વિદ્યાર્થીઓને પ્રવેશ આપવો અથવા આ સંસ્થાઓમાં ફી નિર્ધારિત કરવી વગેરેનો સમાવેશ થતો નથી” એવી નોંધ કરવામાં આવી હતી.

_____ ૬૨. બંધારણીય ખંડપીઠે પરિચ્છેદ ૧૦૧ માં “પરીક્ષાનું **આયોજન** વગેરેનો સમાવેશ થતો નથી” એવો પ્રયોગ કર્યો છે. વર્તમાન કેસમાં યુ.જી.સી. તરફથી એવો કોઈ દાવો કરવામાં આવ્યો નથી કે સ્નાતક અને અનુસ્નાતક વિદ્યાર્થીઓની પરીક્ષા

યુ.જી.સી. દ્વારા લેવામાં આવશે. પરીક્ષાઓ તો સંબંધિત યુનિવર્સિટીઓ દ્વારા જ લેવામાં આવવાની છે. અરજદાર તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે જેનો આધાર લીધો છે તે મુજબ બંધારણીય ખંડપીઠે પરિચ્છેદ ૧૦૧ માં કરેલા ઉપરોક્ત અવલોકનોને એવો કોઈ કાનૂની સિદ્ધાંત પ્રતિપાદિત કરતા માનવામાં આવી શકે નહિ કે યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશનને પરીક્ષા સંબંધિત કોઈ ધોરણો નક્કી કરવાની સક્ષમતા નથી. તેથી, અમારું સુવિચારિત મત એવું છે કે તારીખ ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ની માર્ગદર્શિકાઓ યુ.જી.સી.ના કાર્યક્ષેત્રની બહાર નથી અને તે ઉચ્ચ શિક્ષણની સંસ્થાઓમાં સમન્વય તથા ધોરણોના નિર્ધારણ સાથે સંબંધિત છે.

મુદ્દા ક્રમાંક ૨

૬૩. પ્રશ્નમાં બે ભાગો સમાવવામાં આવ્યા છે, અર્થાત્, (૧) તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓ શું બિન-વૈધાનિક છે અને માત્ર સલાહકાર સ્વરૂપની છે કે નહીં, અને (૨) તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની માર્ગદર્શિકાઓ શું તા. ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ની અગાઉની માર્ગદર્શિકાઓના વિરોધાભાસી છે કે નહીં. અમે પ્રથમ બીજા ભાગ પર વિચાર કરી શકીએ. તા. ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ની માર્ગદર્શિકાઓ “કોવિડ-૧૯ મહામારી અને તેના અનુસંધાનમાં થયેલા લોકડાઉનને ધ્યાનમાં રાખીને પરીક્ષાઓ અને શૈક્ષણિક કેલેન્ડર અંગેની યુ.જી.સી. માર્ગદર્શિકાઓ” એવા શીર્ષક સાથે જારી કરવામાં આવી હતી. વર્ષ ૨૦૧૯-૨૦૨૦ની પરીક્ષાઓ અંગે, અનેક યુનિવર્સિટીઓએ પરીક્ષાઓ સંપૂર્ણ અથવા આંશિક રીતે યોજી હતી, જ્યારે કેટલીક યુનિવર્સિટીઓએ હજુ તેમની પરીક્ષાઓ શરૂ કરવાની બાકી હતી. કોવિડ-૧૯ મહામારી ફાટી નીકળતા, ભારત સરકારના ગૃહ મંત્રાલયે વિવિધ આદેશો જારી કર્યા હતા અને સમગ્ર દેશમાં તેના પ્રસારને અટકાવવા માટે લોકડાઉન સહિતના પગલાં લીધા હતા, જેમાં માર્ચ, ૨૦૨૦ના અંતિમ અઠવાડિયાથી વિકસિત થયેલી પરિસ્થિતિને કારણે અનેક પ્રવૃત્તિઓ પર પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવ્યો હતો. મહિનાઓ સુધી ન તો કોલેજો/યુનિવર્સિટીઓમાં કોઈ શિક્ષણકાર્ય થઈ શક્યું હતું અને ન તો

કોઈ પરીક્ષા યોજી શકાઈ હતી. માર્ચથી જૂન, ૨૦૨૦ દરમિયાન પરીક્ષાઓ યોજી શકાઈ નહોતી, જ્યારે સામાન્ય રીતે આ સમયગાળા સુધી તમામ યુનિવર્સિટીઓની પરીક્ષાઓ પૂર્ણ થઈ જાય છે અને પરિણામો જાહેર થઈ જાય છે, તે કારણે યુ.જી.સી.એ યુનિવર્સિટીઓ માટે પરીક્ષાઓ અને શૈક્ષણિક કેલેન્ડર અંગે માર્ગદર્શિકાઓ બહાર પાડી હતી. માર્ગદર્શિકાઓની શરૂઆત નીચે મુજબના પરિચયથી થાય છે:—

“પરિચય

ભારત સહિત સમગ્ર વિશ્વ કોવિડ-૧૯ મહામારીના પ્રકોપને કારણે અદ્વિતીય કઠિન સમયમાંથી પસાર થઈ રહ્યું છે. રાષ્ટ્રીય લોકડાઉનને કારણે તમામ યુનિવર્સિટીઓ અને કોલેજો બંધ હોવાથી શિક્ષણ-અભ્યાસ પ્રક્રિયા અને સંશોધન પ્રવૃત્તિઓ ગંભીર રીતે અવરોધિત થઈ છે. ટર્મિનલ સેમેસ્ટરની પરીક્ષાઓનું સમયપત્રક પણ પ્રભાવિત થયું છે. આવી પરિસ્થિતિમાં સંસ્થાઓમાં શૈક્ષણિક પ્રવૃત્તિઓ સાથે સંબંધિત અનેક મુખ્ય મુદ્દાઓનું સંચાલન કરવું તમામ હિતધારકોની સંયુક્ત જવાબદારી છે. કોવિડ-૧૯ના પ્રસારને રોકવા માટે સરકારે અપનાવેલા ઉપાયોનું પાલન કરવું જેટલું આવશ્યક છે, તેટલું જ ટેકનોલોજી અને અન્ય ઉપલબ્ધ વિકલ્પોનો અસરકારક ઉપયોગ કરીને શિક્ષણપ્રક્રિયાને ચાલુ રાખવું પણ મહત્વપૂર્ણ છે. ભવિષ્યમાં અનેક અનિશ્ચિતતાઓ હોઈ શકે, પરંતુ કઠિન સમય ઝડપી અને યોગ્ય નિર્ણયોની માંગ કરે છે. આપણે આશાવાદી રહેવું જોઈએ કે આપણે કાર્યપદ્ધતિને ફરીથી ગોઠવી શકીએ અને વિદ્યાર્થીઓને અસરકારક તથા રચનાત્મક રીતે જોડાવી શકીએ. યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન (યુ.જી.સી.) આ મુદ્દા સાથે સંકળાયેલું રહ્યું છે અને સામાન્ય રીતે શૈક્ષણિક સમુદાય તથા ખાસ કરીને વિદ્યાર્થીઓના હિતોના સંરક્ષણના પડકારનો સામનો કરવા માટેના ઉપાયો પર વિચારણા કરી રહ્યું છે. પરીક્ષાઓ અને શૈક્ષણિક

પંચાંગના મહત્વના મુદ્દાઓનો સામનો કરતાં, યુ.જી.સી.એ આ મુદ્દાઓ પર વિચારવિમર્શ કરવા અને તેમનો ઉકેલ લાવવા ભલામણો કરવા માટે નિષ્ણાત સમિતિની રચના કરી હતી.” -

_____ ૬૪. યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશને નિષ્ણાત સમિતિની રચના કરી હતી અને નિષ્ણાત સમિતિએ રજૂ કરેલા અહેવાલના આધારે તા. ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ની માર્ગદર્શિકા જારી કરવામાં આવી હતી. માર્ગદર્શિકાનો નીચેનો ભાગ અવતરણરૂપે દર્શાવવો પ્રાસંગિક છે:-

“૧. શૈક્ષણિક અપેક્ષાઓની પવિત્રતા અને પરીક્ષા પ્રક્રિયાની અખંડિતતા જાળવી રાખતાં, યુનિવર્સિટીઓ યુ.જી.સી. દ્વારા સમયાંતરે નિર્ધારિત સી.બી.સી.એસ.ની આવશ્યકતાઓનું પાલન કરતાં, ઓછા સમયમાં પ્રક્રિયા પૂર્ણ કરવા પરીક્ષાના વૈકલ્પિક અને સરળ બનાવેલા પ્રકારો તથા પદ્ધતિઓ અપનાવી શકે છે. તેમાં એમ.સી.ક્યુ./ ઓ.એમ.આર. આધારિત પરીક્ષાઓ, ઓપન બુક પરીક્ષા, ઓપન ચોઈસિસ, સોંપણી/ પ્રેઝન્ટેશન આધારિત મૂલ્યાંકન વગેરેનો સમાવેશ થઈ શકે છે.

૨. યુનિવર્સિટીઓ જરૂરિયાત ઊભી થાય તો ગુણવત્તામાં કોઈ સમાધાન કર્યા વિના, દરેક પરીક્ષા માટે નિર્ધારિત સમય ૩ કલાકમાંથી ઘટાડીને ૨ કલાક કરીને, પરીક્ષાની કાર્યક્ષમ અને નવીન પદ્ધતિઓ અપનાવી શકે છે, જેથી પ્રક્રિયા એકથી વધુ શિફ્ટોમાં પૂર્ણ કરી શકાય અને સાથે સાથે વિદ્યાર્થીના પ્રદર્શનનું મૂલ્યાંકન કરવાની પવિત્રતા પણ જળવાઈ રહે.

૩. યુનિવર્સિટીઓ તેમની ઓર્ડિનન્સો/ નિયમો અને વિનિયમો, પરીક્ષા યોજનાના અનુસારે, “સામાજિક અંતર” અંગેની માર્ગદર્શિકાઓનું પાલન કરીને અને તેમની પાસે ઉપલબ્ધ સહાય વ્યવસ્થાને ધ્યાનમાં રાખીને તેમજ તમામ વિદ્યાર્થીઓને ન્યાયસંગત તક સુનિશ્ચિત કરીને, ટર્મિનલ /

મધ્યવર્તી સેમેસ્ટર / વર્ષ પરીક્ષાઓ ઓફલાઈન / ઓનલાઈન પદ્ધતિમાં યોજી શકે છે.

૪. પીજી/ યુજી અભ્યાસક્રમો/ કાર્યક્રમો માટેની અંતિમ સેમેસ્ટર / વર્ષ પરીક્ષાઓ, “સામાજિક અંતર” ના પ્રોટોકોલોને ધ્યાનમાં રાખીને, શૈક્ષણિક કેલેન્ડરમાં સૂચવ્યા મુજબ યુનિવર્સિટીઓ દ્વારા લેવામાં આવી શકે છે.

૫. મધ્યવર્તી સેમેસ્ટર/વર્ષના વિદ્યાર્થીઓ માટે, વિશ્વવિદ્યાલયોએ તેમની તૈયારીના સ્તર, વિદ્યાર્થીઓની રહેણાંક સ્થિતિ, વિવિધ વિસ્તાર/રાજ્યમાં કોવિડ-૧૯ મહામારીના પ્રસરની સ્થિતિ અને અન્ય પરિબળોનું સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકન કર્યા બાદ પરીક્ષાઓ યોજી શકે છે.

જો કોવિડ-૧૯ ને ધ્યાનમાં રાખીને પરિસ્થિતિ સામાન્ય જણાતી ન હોય, તો વિદ્યાર્થીઓ વચ્ચે “સામાજિક અંતર” જળવાઈ રહે, તેમજ તેમની સુરક્ષા અને આરોગ્યના હિતમાં, વિદ્યાર્થીઓને આપવામાં આવતી ગ્રેડિંગમાં વિશ્વવિદ્યાલયોએ અપનાવેલી આંતરિક મૂલવણીની પદ્ધતિના આધાર પર ૫૦% ગુણ અને બાકીના ૫૦% ગુણ માત્ર અગાઉના સેમેસ્ટરમાં થયેલા પ્રદર્શનના આધાર પર (જો ઉપલબ્ધ હોય તો) આપી શકાય. આંતરિક મૂલવણીમાં સતત મૂલવણી, પ્રાથમિક પરીક્ષા, મધ્ય-સેમેસ્ટર પરીક્ષા, આંતરિક સોંપણીઓ અથવા વિદ્યાર્થીઓની પ્રગતિ માટે જે કોઈ પણ નામ આપવામાં આવ્યું હોય તે પ્રકારની પ્રક્રિયા સમાવાઈ શકે છે.

જે પરિસ્થિતિઓમાં અગાઉના સેમેસ્ટર અથવા અગાઉના વર્ષના ગુણ ઉપલબ્ધ ન હોય, ખાસ કરીને વાર્ષિક પરીક્ષા પદ્ધતિના પ્રથમ વર્ષમાં, ત્યાં ૧૦૦% મૂલ્યાંકન આંતરિક મૂલ્યાંકનના આધારે કરવામાં આવી શકે છે.

જો વિદ્યાર્થી ગુણોમાં સુધારો કરવા ઈચ્છે, તો તે આવતા સેમેસ્ટર દરમિયાન આવા વિષયો માટે વિશેષ પરીક્ષાઓમાં હાજર રહી શકે છે. મધ્યવર્તી સેમેસ્ટરની પરીક્ષાઓ અંગેની આ જોગવાઈ માત્ર વર્તમાન શૈક્ષણિક સત્ર (૨૦૧૯-૨૦) માટે જ, કોવિડ-૧૯ મહામારીની પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને, તેમજ તમામ હિતધારકોની સલામતી અને આરોગ્ય તથા પરીક્ષાઓની પવિત્રતા અને ગુણવત્તા જાળવી રાખતાં, અમલમાં રહેશે.”

૬૫. માર્ગદર્શિકાઓમાં શૈક્ષણિક સત્ર ૨૦૧૯-૨૦૨૦ માટે સૂચવાયેલ શૈક્ષણિક કેલેન્ડર પણ સમાવવામાં આવ્યું હતું અને પરીક્ષાઓના આયોજન માટેની તારીખો પણ ૦૧.૦૭.૨૦૨૦ થી ૩૧.૦૭.૨૦૨૦ સૂચવવામાં આવી હતી. એ સાચું છે કે માર્ગદર્શિકાઓમાં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો કે માર્ગદર્શિકાઓ સલાહકાર સ્વરૂપની છે અને દરેક યુનિવર્સિટી કોવિડ-૧૯ મહામારી સંબંધિત પ્રશ્નોને ધ્યાનમાં રાખીને પોતાની કાર્યવાહી યોજના ઘડી શકે છે. માર્ગદર્શિકાઓનું વાંચન દર્શાવે છે કે યુનિવર્સિટીઓને ઓફલાઈન અને ઓનલાઈન પદ્ધતિમાં ટર્મિનલ/ મધ્યવર્તી/ સેમેસ્ટર વર્ષ પરીક્ષાઓ યોજવા માટે પૂરતી છૂટ આપવામાં આવી હતી. તેમ છતાં, માર્ગદર્શિકાઓનો એવો અર્થ કાઢી શકાય નહીં કે તા. ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ ની માર્ગદર્શિકાઓએ યુનિવર્સિટીઓના વિવેક પર આ બાબત છોડી દીધી હતી કે તેઓ ટર્મિનલ સેમેસ્ટર/ અંતિમ વર્ષ પરીક્ષાઓ લે કે ન લે; આ બાબત “પરીક્ષાઓ” શીર્ષક હેઠળની કલમ ૪ અને ૫ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે. કલમ ૪ ખાસ કરીને જોગવાઈ કરે છે કે પીજી/ યુજી કોર્સો/ કાર્યક્રમો માટેની ટર્મિનલ સેમેસ્ટર/ અંતિમ વર્ષ પરીક્ષાઓ યુનિવર્સિટીઓ દ્વારા “સામાજિક અંતર” ના પ્રોટોકોલને ધ્યાનમાં રાખીને શૈક્ષણિક કેલેન્ડરમાં સૂચવ્યા મુજબ લેવામાં આવી શકે. માર્ગદર્શિકાઓનો ભાગ બનેલું શૈક્ષણિક કેલેન્ડર પરીક્ષાઓના પ્રારંભ માટે ૦૧.૦૭.૨૦૨૦ તારીખ સૂચવે છે. જ્યારે અમે કલમ ૫ વાંચીએ છીએ, ત્યારે કલમ ૪ અને ૫ વચ્ચેનો તફાવત

સ્પષ્ટ થાય છે. મધ્યવર્તી સેમેસ્ટર/ વર્ષના વિદ્યાર્થીઓ અંગે સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે કે “જો કોવિડ-૧૯ ને ધ્યાનમાં રાખતા પરિસ્થિતિ સામાન્ય જણાતી ન હોય, તો વિદ્યાર્થીઓને આપવામાં આવતી ગ્રેડિંગમાં યુનિવર્સિટીઓ દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી આંતરિક મૂલ્યાંકન પદ્ધતિના આધારે ૫૦% ગુણનો સંયુક્ત આધાર રાખી શકાય અને બાકીના ૫૦% ગુણ અગાઉના સેમેસ્ટરમાં કરેલ પ્રદર્શનના આધારે આપવામાં આવી શકે.” પરંતુ આ વિકલ્પ માર્ગદર્શિકાની કલમ ૪ માં ઉલ્લેખિત નથી, જે ટર્મિનલ સેમેસ્ટર/ અંતિમ વર્ષ પરીક્ષાઓને સંદર્ભિત કરે છે. તા. ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ ની માર્ગદર્શિકાઓ ચોક્કસ હેતુ અને ઉદ્દેશ સાથે, યુનિવર્સિટીઓને પોતાની યોજના/ માર્ગ નક્કી કરવાની છૂટ આપીને જારી કરવામાં આવી હતી, પરંતુ માત્ર એટલા બહાને કે તેમાં “સલાહકાર” શબ્દપ્રયોગ થયો છે, યુનિવર્સિટીઓએ માર્ગદર્શિકાઓનું પાલન કરવાનું નહોતું એવો તર્ક સ્વીકાર્ય થઈ શકે નહીં. તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ની સંશોધિત માર્ગદર્શિકાઓ એ પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને જારી કરવામાં આવી હતી કે કોવિડ-૧૯ ના કેસો હજુ પણ વધી રહ્યા છે અને વધુ વધવાની શક્યતા છે, અને તા. ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ ની માર્ગદર્શિકાઓમાં દર્શાવેલા શૈક્ષણિક કેલેન્ડર મુજબ પરીક્ષાઓ ૩૧.૦૭.૨૦૨૦ સુધીમાં પૂર્ણ થવાની હતી. યુજીસીએ નિષ્ણાત સમિતિને માર્ગદર્શિકાઓનું પુનર્વિલોકન કરવા વિનંતી કરી હતી. વાસ્તવમાં, તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ની માર્ગદર્શિકાઓમાં વધુ સમય આપવામાં આવ્યો છે અને પરીક્ષાઓ ૩૦.૦૯.૨૦૨૦ સુધીમાં પૂર્ણ કરવાની આવશ્યકતા રાખવામાં આવી છે. જ્યારે અમે તા. ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ ની માર્ગદર્શિકાઓ અને તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ની સંશોધિત માર્ગદર્શિકાઓના સારત્વને નજરમાં લઈએ છીએ, ત્યારે સ્પષ્ટ થાય છે કે તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ની માર્ગદર્શિકાઓ અગાઉની માર્ગદર્શિકાઓનો જ અનુસંધાનરૂપ ભાગ છે અને અગાઉની માર્ગદર્શિકાઓના વિરુદ્ધ નથી. અમારે માર્ગદર્શિકાઓના સારત્વને જોવું છે અને તેમનો આશય તથા ઉદ્દેશ શોધવો છે. માર્ગદર્શિકાઓ એ હેતુથી જારી કરવામાં આવી હતી કે તમામ યુનિવર્સિટીઓ દ્વારા એકરૂપ શૈક્ષણિક કેલેન્ડર અનુસરવામાં આવે અને અંતિમ ટર્મિનલ સેમેસ્ટર/ અંતિમ વર્ષ પરીક્ષાઓ યોજવામાં આવે. મધ્યવર્તી સેમેસ્ટર/ વર્ષ

પરીક્ષાઓ બાબતે, યુજીસીની અગાઉની તા. ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ ની માર્ગદર્શિકાઓ સંશોધિત તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ની માર્ગદર્શિકાઓમાં પણ ચથાવત્ રાખવામાં આવી છે. તેથી, તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ની માર્ગદર્શિકાઓ અગાઉની માર્ગદર્શિકાઓના વિરુદ્ધ છે એવી અરજદારોની રજૂઆત અમે સ્વીકારતા નથી.

૬૬. હવે, આ મુદ્દાના પ્રથમ ભાગ તરફ આવીએ કે માર્ગદર્શિકાઓ કાયદાસર્જિત નથી અને માત્ર સલાહકાર સ્વરૂપની છે, તો બંને પક્ષકારોનો એવો કેસ છે કે માર્ગદર્શિકાઓ યુજીસી દ્વારા કલમ ૧૨ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને જારી કરવામાં આવી છે. અધિનિયમની કલમ ૧૨ એવી જોગવાઈ કરે છે કે યુનિવર્સિટી શિક્ષણના પ્રોત્સાહન અને સંકલન માટે તથા યુનિવર્સિટીઓમાં શિક્ષણ, પરીક્ષા અને સંશોધનના ધોરણોના નિર્ધારણ અને જાળવણી માટે આયોગે યોગ્ય માનશે તેવા તમામ પગલાં લેવું તેની સામાન્ય ફરજ રહેશે. “આવા તમામ પગલાં” શબ્દસમૂહનો વ્યાપ વિશાળ છે. કલમ ૧૨માં ઉલ્લેખિત પગલાંમાં માર્ગદર્શિકાઓ, નિર્દેશો, પરિપત્રો વગેરે જારી કરવાનું સમાવેશ પામી શકે છે. તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની માર્ગદર્શિકાઓને કલમ ૧૨ હેઠળ આયોગમાં ન્યસ્ત કાયદાસર્જિત સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને જારી કરવામાં આવી હોય તેમ માનવાની રહેશે. તેથી, કાયદાસર્જિત સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને જારી કરાયેલી માર્ગદર્શિકાઓને અકાયદાસર્જિત કહી શકાય નહીં. માર્ગદર્શિકાઓને કાયદાસર્જિત બળ ધરાવતી માનવા માટે એક વધુ કારણ પણ છે. યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશને, અધિનિયમ, ૧૯૫૬ની કલમ ૨૬ ઉપકલમ (૧) હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને, “યુજીસી (ઔપચારિક શિક્ષણ દ્વારા માસ્ટર ડિગ્રી એનાયત કરવા માટેના શિક્ષણના લઘુત્તમ ધોરણો) નિયમો, ૨૦૦૩” નામે નિયમો બનાવ્યા છે, જેના પર અરજદારો તરફથી વિદ્વાન વકીલે તેમજ યુજીસી તરફથી વિદ્વાન વકીલે આધાર મૂક્યો છે. નિયમ ૬, જે “પરીક્ષા અને મૂલ્યાંકન” વિષયક છે, તેમાં નિયમ ૬.૧ તરીકે નીચેનો નિયમ સમાવાયો છે:—

“૬.૧ યુનિવર્સિટી પરીક્ષાઓના આયોજન સંબંધે સમયાંતરે યુજીસી અને સંબંધિત અન્ય કાયદાસર્જિત સંસ્થાઓ દ્વારા જારી કરાયેલી માર્ગદર્શિકાઓ અપનાવશે.”

_____ ૬૭. તેથી, કાનૂની નિયમન, ૨૦૦૩ સ્પષ્ટપણે વિશ્વવિદ્યાલયોને યુ.જી.સી. દ્વારા જારી કરાયેલ માર્ગદર્શિકાઓ સ્વીકારવાની આવશ્યકતા નિર્ધારિત કરે છે; તેથી, યુ.જી.સી. દ્વારા જારી કરાયેલ માર્ગદર્શિકાઓ સ્વીકારવી વિશ્વવિદ્યાલયોની કાનૂની ફરજ છે. માર્ગદર્શિકાઓ સ્વીકારવી વિશ્વવિદ્યાલયોની કાનૂની બાધ્યતા છે અને તેને અકાનૂની અથવા માત્ર સલાહાત્મક ગણાવીને અવગણવામાં આવી શકતી નથી.

મુદ્દો ક્રમાંક ૩

_____ ૬૮. તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓને આ દાવા સાથે પડકારવામાં આવી છે કે તે બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે યુ.જી.સી.ની માર્ગદર્શિકાઓ અંતિમ વર્ષના અને પ્રથમ/દ્વિતીય વર્ષના વિદ્યાર્થીઓ વચ્ચે ભેદભાવ કરે છે. યુ.જી.સી.ની માર્ગદર્શિકાઓને અયોગ્ય અને મનસ્વી તરીકે વર્ણવવામાં આવી છે. વધુમાં એવી પણ રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે આક્ષેપિત માર્ગદર્શિકાઓ અનુચ્છેદ ૧૪ની કસોટીમાં નિષ્ફળ ગઈ છે, કારણ કે તે સમગ્ર ભારતમાં લાગુ પડે છે અને રાજ્યો/વિશ્વવિદ્યાલયોમાં પ્રવર્તમાન પરિસ્થિતિઓની પરવા કર્યા વિના એક નિશ્ચિત તારીખ, એટલે કે ૩૦મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦, નક્કી કરે છે; એક જ અંતિમ સમયમર્યાદા નક્કી કરવાથી અસમાન પરિસ્થિતિ ધરાવનારાઓને સમાન રીતે વર્તવામાં આવે છે.

_____ ૬૯. રજૂઆત એવી છે કે આક્ષેપિત માર્ગદર્શિકાઓ પ્રથમ વર્ષ અને અંતિમ વર્ષના વિદ્યાર્થીઓ વચ્ચે ભેદભાવ કરે છે અને સમાનવર્ગીય વર્ગમાંથી વિદ્યાર્થીઓનો

એક અલગ વર્ગ ઊભો કરે છે; આક્ષેપિત માર્ગદર્શિકાઓ તા. ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ની અગાઉની માર્ગદર્શિકાઓના અનુસંધાનમાં છે અને તા. ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ની માર્ગદર્શિકાઓમાં ખંડ ચારમાં ટર્મિનલ સેમેસ્ટર/ અંતિમ વર્ષીય પરીક્ષા અને ખંડ પાંચમાં મધ્યવર્તી સેમેસ્ટર/વર્ષના વિદ્યાર્થીઓ અંગે વ્યવસ્થા કરવામાં આવી હતી.

_____ ૭૦. અગાઉની માર્ગદર્શિકાઓમાં એવી જોગવાઈ હતી કે પરીક્ષા લેવામાં આવી શકે; તેમ છતાં, ઇન્ટરમીડિયેટ/વર્ષના વિદ્યાર્થીઓને આંતરિક મૂલ્યાંકન અને અગાઉના સેમેસ્ટરોમાંના પ્રદર્શનના આધારે પ્રોત્સાહન આપવાનો વિકલ્પ આપવામાં આવ્યો હતો. વિવાદિત માર્ગદર્શિકાઓ દ્વારા અંતિમ વર્ષના વિદ્યાર્થીઓ માટે પરીક્ષા લેવો આવશ્યક બનાવવામાં આવ્યો હતો. અંતિમ વર્ષ/સમાપન સેમેસ્ટરની પરીક્ષાઓ મહત્વપૂર્ણ છે, કારણ કે શિક્ષણ પ્રક્રિયા એક ગતિશીલ પરસ્પર ક્રિયા છે, જેમાં વિદ્યાર્થીઓ શું જાણે છે તે નિર્ધારિત કરવાનો એકમાત્ર માર્ગ તેમના જ્ઞાનના પુરાવા મેળવવો અને તેનું મૂલ્યાંકન કરવો છે. પરીક્ષામાંનું પ્રદર્શન, ખાસ કરીને અંતિમ વર્ષ/સમાપન સેમેસ્ટરની પરીક્ષામાંનું પ્રદર્શન, વિદ્યાર્થીઓની ક્ષમતાનું પ્રતિબિંબ છે. સમાપન સેમેસ્ટર/અંતિમ વર્ષ પરીક્ષા વિદ્યાર્થીઓને તેમના કુલ ગુણ/માર્ક્સમાં સુધારો કરવાની તક પણ આપે છે, જે શૈક્ષણિક શ્રેષ્ઠતા અને રોજગારની તકો માટે અત્યંત નિર્ણાયક છે. સ્નાતક અથવા અનુસ્નાતક સ્તરની અંતિમ વર્ષ/સમાપન સેમેસ્ટરની પરીક્ષા વિદ્યાર્થીઓ માટે તેમની સર્વોત્તમ પ્રતિભા દર્શાવવાની એક તક છે, જે શૈક્ષણિક ક્ષેત્ર અને રોજગારમાં તેમના ભાવિ કારકિર્દીનો માર્ગ પ્રસસ્ત કરે છે. યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશનની તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ની સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓમાં, જે તમામ યુનિવર્સિટીઓ/કોલેજોને ઓછામાં ઓછી અંતિમ વર્ષ/સમાપન સેમેસ્ટરની પરીક્ષા લેવો જરૂરી ઠરાવે છે, અમને કોઈ અનૌચિત્ય અથવા મનસ્વીતા જણાતી નથી.

૭૧. અંતિમ વર્ષ/અંતિમ સેમેસ્ટરની પરીક્ષા યોજવા માટે સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓ દ્વારા કરવામાં આવેલ ભેદકરણનો યુક્તિસંગત આધાર છે અને અંતિમ વર્ષ/અંતિમ સેમેસ્ટરના વિદ્યાર્થીઓ અને અન્ય વિદ્યાર્થીઓ વચ્ચે સમજાય તેવી ભિન્નતા છે. તેથી, અંતિમ વર્ષ/અંતિમ સેમેસ્ટરના વિદ્યાર્થીઓ અને અન્ય વિદ્યાર્થીઓ વચ્ચે કોઈ શત્રુતાપૂર્ણ ભેદભાવ છે એવા આધાર પર કરવામાં આવેલ પડકારને અમે નકારી કાઢીએ છીએ.

૭૨. એ વધુ રજૂઆત કે માર્ગદર્શિકાઓએ અનુરોધે ૧૪ની કસોટીમાં નિષ્ફળ ગઈ છે, કારણ કે તે સમગ્ર ભારતમાં લાગુ પડે છે અને એક જ નિશ્ચિત તારીખ એટલે કે ૩૦.૦૯.૨૦૨૦ નક્કી કરે છે, વ્યક્તિગત રાજ્યો/વિશ્વવિદ્યાલયો ખાતે પ્રવર્તમાન પરિસ્થિતિઓની પરવા કર્યા વિના, તે પણ સ્વીકારી શકાય તેવી નથી. અગાઉની ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ તારીખની માર્ગદર્શિકાઓમાં પણ શૈક્ષણિક પંચાંગ નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું, જેમાં ટર્મિનલ સેમેસ્ટર/અંતિમ વર્ષની પરીક્ષા યોજવા માટે ૦૧.૦૭.૨૦૨૦ થી ૧૫.૦૭.૨૦૨૦ અને ઇન્ટરમીડિયેટ સેમેસ્ટર/વર્ષની પરીક્ષા માટે ૧૬.૦૭.૨૦૨૦ થી ૩૧.૦૭.૨૦૨૦નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો. જ્યારે શૈક્ષણિક પંચાંગ નક્કી કરવામાં આવે છે, ત્યારે એકરૂપતા માટે હંમેશા નિશ્ચિત તારીખો આપવામાં આવે છે. યુ.જી.સી.એ શૈક્ષણિક પંચાંગમાં એકરૂપતા જળવાઈ રહે તે માટે સમગ્ર દેશમાં ટર્મિનલ સેમેસ્ટર/અંતિમ વર્ષની પરીક્ષા પૂર્ણ કરવાની તારીખ યોગ્ય રીતે નક્કી કરી હતી.

૭૩. ઊંચા વર્ગોમાં પ્રવેશ મેળવવાની અપેક્ષા રાખતા અથવા રોજગાર સ્વીકારતા વિદ્યાર્થીઓને તેમના કારકિર્દીના ભવિષ્ય માટે અંતિમ ડિગ્રીની આવશ્યકતા રહે છે, અને અંતિમ પરીક્ષાઓ કઈ તારીખ સુધી પૂર્ણ થવી જોઈએ તે બાબતમાં તારીખોની એકરૂપતા જાળવવાનો હેતુ વિદ્યાર્થીઓના કલ્યાણ તેમજ

તેમની કારકિર્દી સાથે સંકળાયેલ છે; તેથી, ટર્મિનલ સેમેસ્ટર/અંતિમ વર્ષ પરીક્ષાઓ જે તારીખ સુધી પૂર્ણ કરવી તે માટે એકરૂપ તારીખ નક્કી કરવામાં આવી છે એટલા માત્રે અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન થયું છે એવું કહી શકાય નહીં.

૭૪. અગાઉની માર્ગદર્શિકાઓ તેમજ સુધારેલી માર્ગદર્શિકાઓ બન્નેએ કોવિડ-૧૯ ની પ્રવર્તમાન પરિસ્થિતિનો યોગ્ય રીતે ધ્યાનમાં લીધો છે અને એવું કહી શકાય તેમ નથી કે સમગ્ર દેશમાં ફેલાયેલા મહામારીના પ્રસાર અંગે નિષ્ણાત મંડળ અજાણ છે. માર્ગદર્શિકાઓ અયોગ્ય છે એવી ટીકા કોઈ વિશ્વાસ પેદા કરતી નથી. સુધારેલી માર્ગદર્શિકાઓમાં રહેલી નીચેની વિશેષતાઓ સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે નિષ્ણાત મંડળે વિદ્યાર્થીઓના હિત અને તેમના શૈક્ષણિક કારકિર્દીના હિતમાં પગલાં લીધાં હતાં: –

(૧) અગાઉના માર્ગદર્શિકોમાં નક્કી કરાયેલ શૈક્ષણિક પંચાંગ મુજબ ૦૧.૦૭.૨૦૨૦ થી ૩૧.૦૭.૨૦૨૦ સુધી પરીક્ષા લેવાની કલ્પના કરવામાં આવી હતી. સુધારેલ માર્ગદર્શિકોમાં નોંધ લેવામાં આવી હતી કે – “કોવિડના કેસોની સંખ્યા હજુ પણ વધી રહી છે અને વધુ વધવાની સંભાવના છે...”. સુધારેલ માર્ગદર્શિકો દ્વારા સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ના અંત સુધી પરીક્ષા પૂર્ણ કરવા માટે વધુ સમય મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો, જે મહામારીની પૃષ્ઠભૂમિમાં યુનિવર્સિટીઓ અને કોલેજોને તેમની પરીક્ષાઓ પૂર્ણ કરવામાં સુવિધા મળે તે માટે લીધેલું એક વાજબી પગલું હતું.

(૨) માર્ગદર્શિકાઓએ પરીક્ષાની ત્રણ પદ્ધતિઓની જોગવાઈ કરીને પરીક્ષા યોજવાની પ્રક્રિયાને લવચીક બનાવી:

(એ) ઓફલાઈન (પેન અને પેપર)

(બી) ઓનલાઈન

(સી) સંમિશ્રિત (ઓનલાઈન + ઓફલાઈન)

(૩) સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓએ પણ એવી જોગવાઈ કરી હતી કે ટર્મિનલ સેમેસ્ટર/અંતિમ વર્ષનો વિદ્યાર્થી કોઈપણ કારણસર પરીક્ષામાં હાજર રહી શકતો ન હોય તેવા કિસ્સામાં વિશેષ તક દ્વારા પરીક્ષાની વ્યવસ્થા કરવામાં આવે.

_____૭૫. પરીક્ષામાં હાજર થવા માટે વિશેષ તક આપવાની જોગવાઈ પણ વિદ્યાર્થીઓના હિતમાં છે, જેથી કોઈપણ કારણસર પરીક્ષામાં હાજર રહી શકતા ન હોય એવા વિદ્યાર્થીઓનું રક્ષણ થઈ શકે. સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓમાં લેવામાં આવેલા ઉપરોક્ત પગલાં વાજબી છે અને માર્ગદર્શિકાઓ અંગે કરવામાં આવેલી આ ટીકા કે તે અવાજબી અને પ્રગટપણે મનસ્વી છે, તે કોઈપણ સારતત્વ વિના છે. તેથી અમને એવું લાગતું નથી કે સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓ ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરતી છે.

મુદ્દો ક્રમાંક ૪

_____૭૬. અરજદાર તરફથી વિદ્વાન વકીલનો દાવો એ છે કે મહામારીની વર્તમાન પરિસ્થિતિમાં ભૌતિક રીતે પરીક્ષા યોજી વિદ્યાર્થીઓની હાજરી ફરજિયાત કરવી, અનુચ્છેદ ૨૧ હેઠળના ‘જીવનના અધિકાર’નું ઉલ્લંઘન છે. એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે અંતિમ વર્ષ/ટર્મિનલ પરીક્ષામાં ભાગ લેવા કહેવામાં આવે તો લાખો વિદ્યાર્થીઓ, શિક્ષક તથા બિન-શિક્ષક કર્મચારીઓને પોતાના આરોગ્ય તેમજ તેમના પરિવારજનોના જીવનને જોખમમાં મૂકવા માટે મજબૂર થવું પડશે. સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓ વર્તમાન મહામારીની ગંભીરતાને સંપૂર્ણપણે અવગણીને જારી કરવામાં આવી છે, જેના કબજામાં સમગ્ર દેશ આવેલો છે.

૭૭. રાજ્યનો તેના નાગરિકોના આરોગ્યની કાળજી રાખવાનો ફરજિયાત કર્તવ્ય છે, તેમાં કોઈ શંકા રહી શકતી નથી. આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ,

૨૦૦૫ હેઠળ નિર્દિષ્ટ સત્તાધિકારીઓ દ્વારા લેવામાં આવેલા વિવિધ ઉપાયોનો એકમાત્ર હેતુ મહામારીને કાબૂમાં લેવાનો અને દેશના નાગરિકોના આરોગ્યનું રક્ષણ કરવાનો છે. સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓની ટીકા એ છે કે તે આ હકીકતને અવગણે છે કે દેશના વિવિધ ભાગોમાં કોવિડના કેસો હજુ પણ વધી રહ્યા છે અને માર્ગદર્શિકાઓએ વિદ્યાર્થીઓના આરોગ્યને સંપૂર્ણપણે અવગણ્યું છે તથા પરીક્ષા દરમિયાન વિદ્યાર્થીઓ, શિક્ષકો અને બિન-શૈક્ષણિક કર્મચારીઓને વાયરસનો સંક્રમણ થવાના જોખમને સામનો કરાવે છે.

૭૮. એ નોંધવું યોગ્ય છે કે સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓ એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને જારી કરવામાં આવી હતી કે કોવિડના કેસોની સંખ્યા હજી પણ વધી રહી છે અને વધુ વધવાની શક્યતા છે, જે હકીકતનો સ્પષ્ટ ઉદ્દેશ સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓની શરૂઆતમાં જ કરવામાં આવ્યો છે. વધુમાં, સુધારેલ માર્ગદર્શિકાની કલમ ૬ માં વિશેષરૂપે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે દરેક યુનિવર્સિટી/સંસ્થા એ કોવિડ-૧૯ને ધ્યાનમાં રાખીને કેન્દ્ર/રાજ્ય સરકાર દ્વારા સમયાંતરે જારી કરવામાં આવતા આવશ્યક પ્રોટોકોલ, માર્ગદર્શિકાઓ, દિશાનિર્દેશો અને સલાહોને અનુસરીને શૈક્ષણિક પ્રવૃત્તિ હાથ ધરવા માટે તે સર્વ રીતે તૈયાર છે તેની ખાતરી કરવી પડશે. માર્ગદર્શિકાની કલમ ૬ નીચે મુજબ છે:—

૬. પરીક્ષા યોજવાની પ્રક્રિયા અને આગામી શૈક્ષણિક સત્રની શરૂઆત બાબત ઉપરોક્ત માર્ગદર્શિકાઓ હોવા છતાં, દરેક યુનિવર્સિટી/સંસ્થાએ એ સુનિશ્ચિત કરવું રહેશે કે તે કોવિડ-૧૯ને ધ્યાનમાં રાખીને સમયાંતરે કેન્દ્ર/રાજ્ય સરકારો તથા એમ.એચ.આર.ડી./યુ.જી.સી. દ્વારા જારી કરવામાં આવતા આવશ્યક પ્રોટોકોલ/માર્ગદર્શિકા/નિર્દેશો/સલાહોને અનુસરીને શૈક્ષણિક પ્રવૃત્તિઓ હાથ ધરવા માટે તમામ બાબતોમાં તૈયાર હોય.

૭૯. યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન સમગ્ર દેશમાં કોવિડના કેસોની વધતી જતી સંખ્યાથી અવગત છે અને ઉપર અવલોકિત કરવામાં આવ્યું છે તેમ, સુધારેલી માર્ગદર્શિકાઓ દ્વારા પરીક્ષા પૂર્ણ કરવાની અવધિ ૩૧.૦૭.૨૦૨૦થી વધારીને ૩૦.૦૮.૨૦૨૦ કરવામાં આવી છે, જેનું એકમાત્ર કારણ એ હતું કે મહામારીને કારણે યુનિવર્સિટીઓ/ કોલેજો પરીક્ષા યોજવામાં સક્ષમ ન રહી હોઈ શકે. વધુમાં, માર્ગદર્શિકાઓમાં કરવામાં આવેલી વિશિષ્ટ જોગવાઈ કે તમામ સંસ્થાઓએ કોવિડ-૧૯ને નિયંત્રિત કરવા માટેના ઉપાયો રૂપે જારી કરાયેલા આવશ્યક પ્રોટોકોલ, માર્ગદર્શિકાઓ, નિર્દેશો અને સલાહોનું પાલન કરવાનું રહેશે, તે સ્પષ્ટ કરે છે કે વિદ્યાર્થીઓ, શિક્ષકો અને બિન-શૈક્ષણિક કર્મચારીઓને આ ઘાતક વાયરસથી સુરક્ષિત રાખવાનો કોઈ આશય નથી.

૮૦. એ નોંધવું પણ સંબંધિત છે કે તારીખ ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ની સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓ તથા તારીખ ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ના કાર્યાલય સ્મૃતિપત્ર જારી થયા બાદ, માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલય (એમ.એચ.આર.ડી.) એ પરીક્ષા યોજવા માટે વિગતવાર માર્ગદર્શિકાઓ જારી કરી હતી, અને તેવી માર્ગદર્શિકાઓનું આરોગ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ મંત્રાલય (એમ.ઓ.એચ.એફ.ડબલ્યુ.) દ્વારા વિધિવત્ પરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું હતું. પરીક્ષા યોજવા અંગેની માર્ગદર્શિકાઓ યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશને તેના તારીખ ૦૮.૦૭.૨૦૨૦ ના પત્ર દ્વારા પરિભ્રમિત કરી હતી, “પરીક્ષા યોજવા માટેની માનક કાર્યપદ્ધતિ સંબંધિત છે”, જે નીચે મુજબ ઉદ્ઘૃત કરવામાં આવે છે: –

“પરીક્ષા યોજવા માટેની માનક કાર્યપદ્ધતિ

૧. શૈક્ષણિક સંસ્થાઓના ઉદ્ઘાટન તેમજ સુરક્ષા અને આરોગ્ય સંબંધિત કેન્દ્રીય અને રાજ્ય સરકારો દ્વારા જારી કરવામાં આવેલા નિર્દેશો, માર્ગદર્શિકાઓ અને આદેશોનું પાલન યુનિવર્સિટીઓ અને કોલેજોએ કરવું

જોઈએ. તેમજ સ્થાપિ, જો તેઓ તેને આવશ્યક માને, તો તેઓ વધુ કડક જોગવાઈઓ અને માર્ગદર્શિકાઓ વિકસાવી શકે છે,

૨. જ્યાં ચોક્કસ વિસ્તારોમાં અવરજવર પર પ્રતિબંધ હોય, ત્યાં વિદ્યાર્થીઓને જારી કરવામાં આવેલા પ્રવેશપત્રક/ઓળખપત્રકને વિદ્યાર્થીઓની અવરજવર માટે પાસ તરીકે માનવામાં આવવું જોઈએ. રાજ્ય સરકારોએ તમામ સ્થાનિક સત્તાધિકારીઓને સૂચનાઓ જારી કરવી જોઈએ કે તેઓ પરીક્ષાના આયોજનમાં સંકળાયેલા સંકળાયેલા સુપરવાઈઝરો તથા તમામ કર્મચારીઓને અવરજવર માટેના પાસ જારી કરે.

૩. સમગ્ર પરીક્ષા કેન્દ્રના માળા અને દીવાલો, દરવાજા, ગેટો પર જીવાણુનાશક દ્રવ્યનો છંટકાવ કરવો જોઈએ.

૪. સ્ટાફની ચકાસણી પૂર્ણ થયા પછી પરીક્ષા સંબંધિત કર્મચારીઓ દ્વારા નવો માસ્ક અને હાથમોજાં ઉપયોગમાં લેવાશે.

૫. સેનિટાઈઝરની બોટલો પ્રવેશદ્વાર, પરીક્ષા ખંડો, સ્ટાફ/નિરીક્ષક ખંડ વગેરે સ્થાનો પર ગોઠવવામાં આવવી જોઈએ અને તેનો નિયમિતપણે પુનઃપુરવઠો કરવામાં આવવો જોઈએ.

૬. પ્રવાહી હાથ ધોવાના દ્રવ્યની બધી બોટલો શૌચાલયોમાં અને પ્રવેશ દ્વારે જ્યારે પણ જરૂરી હોય ત્યારે ફરીથી ભરવી જોઈએ.

૭. ઉમેદવાર બેસવાની જગ્યા દરેક સત્ર પછી સંપૂર્ણ રીતે સેનિટાઈઝ કરવી જોઈએ (ડેસ્ક અને ખુરસી).

૮. બધા શૌચાલયો સાફ કરીને જંતુનાશિત કરવા જોઈએ.

૯. બધા દરવાજાના હેન્ડલ, સીડીઓની રેલિંગ, લિફ્ટના બટનો વગેરેનું નિષ્ક્રિયીકરણ કરવું જોઈએ.

૧૦. પરીક્ષા કેન્દ્રોમાં વ્હીલચેર ઉપલબ્ધ હોય, તો તેને જંતુમુક્ત કરવી જોઈએ.

૧૧. બધી કચરાપેટીઓ સાફ કરવી જોઈએ.

૧૨. સ્ટાફની ચકાસણી અને નીચે સૂચવ્યા મુજબનું સ્વ-ઘોષણાપત્ર, તેઓ કેન્દ્ર ખાતે હાજર થાય તત્કાળ કરવું આવશ્યક છે.

અ. પરીક્ષા કાર્યકરે આરોગ્યની સ્થિતિ અંગે સ્વ-ઘોષણા રજૂ કરવી ફરજિયાત છે.

બ. સ્ટાફના પ્રવેશબિંદુએ થર્મો ગન દ્વારા તાપમાનની તપાસ કરવી આવશ્યક છે.

ક. જો કોઈ પરીક્ષા કર્મચારી સ્વ-ઘોષણાના માપદંડો અથવા થર્મો ગન દ્વારા કરવામાં આવતી તપાસમાં પાત્ર ઠરે નહીં, તો તેને તરત જ પરીક્ષા કેન્દ્ર છોડવા માટે કહેવામાં આવશે.

ડિ. પરીક્ષાકીય કાર્યકર્તાએ દરેક સમયે માસ્ક અને હાથમોજાં પહેરેલા રાખવા આવશ્યક છે.

૧૩. સંબંધિત સરકારી વિભાગોની સલામતી અને આરોગ્ય સંબંધિત સલાહો મુજબ તમામ સ્થળોએ સ્વચ્છતા અને આરોગ્યપ્રદ પરિસ્થિતિઓ જાળવવાની રહેશે.

૧૪. સામાજિક અંતર જાળવાઈ રહે તે માટે યોગ્ય સ્થળે યોગ્ય સૂચક-ફલકો, ચિહ્નો, પોસ્ટરો વગેરે દર્શાવવામાં આવવા જોઈએ.

૧૫. યુનિવર્સિટી અને કોલેજના દરેક કર્મચારી તથા વિદ્યાર્થી માટે ‘[આરોગ્ય સેતુ](#)’ એપનું ડાઉનલોડ કરવું સલાહરૂપ ગણવામાં આવી શકે.

૧૬. સ્વાગત કક્ષ સહિત તમામ પ્રવેશ અને નિષ્ક્રમણ બિંદુઓ પર થર્મલ સ્કેનરો, સેનિટાઇઝરો, ચહેરા પર પહેરવાના માસ્ક અને હાથના દસ્તાનોની પૂરતી વ્યવસ્થા રાખવી. જ્યાં સુધી શક્ય હોય ત્યાં સુધી, પરીક્ષા ખંડમાં જ પરીક્ષાનિરીક્ષકો દ્વારા વિદ્યાર્થીઓને નવા ચહેરા પર પહેરવાના માસ્ક આપવામાં આવવા જોઈએ.

૧૭

૧૭. પ્રવેશ અને નિષ્ક્રમણ બિંદુઓ પર ભીડ થવા દેવી નહીં.

૧૮. જો એચ.ઈ.આઈ.એસ. પાસે એકથી વધુ દ્વાર હોય, તો પ્રવેશ અને નિષ્ક્રમણ માટેના તમામ દ્વારો ખોલવા.

૧૯. વરિષ્ઠ સ્ટાફે પ્રવેશ અને નિર્ગમન પર નજર રાખવી જોઈએ. કોલેજના ગેટ ખુલવાની રાહ જોતા સમયે વિદ્યાર્થીઓ જ્યાં ઉભા રહે ત્યાં ઓછામાં ઓછું ૨ મીટરનું અંતર દર્શાવતી યોગ્ય નિશાનીઓ હોવી જોઈએ. વિદ્યાર્થીઓને બહાર જવા માટે માત્ર એક પછી એક જ પરવાનગી આપવામાં આવવી જોઈએ.

૨૦. વિદ્યાર્થીઓનું થર્મલ સ્ક્રીનિંગ, ચહેરા પર માસ્ક પહેરવું, હાથને સેનિટાઇઝ કરવું વગેરે સુનિશ્ચિત કરવામાં આવે.

૨૧. ફરજ પર રહેલા પર્યવેક્ષકોએ ફરજ દરમિયાન સતત માસ્ક તથા યોગ્ય હાથમોજાં પહેરેલા હોવા જોઈએ.

૨૨. વિદ્યાર્થીઓને હાજરી પત્રક પર હસ્તાક્ષર કરતા પહેલાં અને ત્યારબાદ તેમના હાથ સેનિટાઇઝ કરવા કહેવું જોઈએ.

૨૩. તાપ, ઉધરસ અને શરદીના લક્ષણો ધરાવતા વિદ્યાર્થીઓને અથવા તો અલગ ઓરડામાં બેસાડવા જોઈએ અથવા તેમને અન્ય દિવસે ઉપસ્થિત થવાની તક આપવી જોઈએ.

૨૪. પ્રવાહી સાબુની સુવિધાવાળા હાથ ધોવાના સ્થાનો ઉપલબ્ધ કરવામાં આવવા જોઈએ જેથી દરેક વિદ્યાર્થીની/વિદ્યાર્થી પોતાના હાથ વારંવાર ધોઈ શકે.

૨૫. ભૌતિક અંતર જાળવવાની બાબત ધ્યાનમાં રાખીને, સંસ્થાઓએ પરીક્ષા માટે યોગ્ય બેઠક વ્યવસ્થા સુનિશ્ચિત કરી શકાય તે માટે પૂરતી ઓરડાની ક્ષમતા રાખવી જોઈએ. બે વિદ્યાર્થીઓ વચ્ચેનું લઘુત્તમ અંતર ૨ મીટર હોવું જોઈએ. નમૂનારૂપ બેઠક યોજના અનુબંધિત છે.

૨૬. પરિસરમાં સુરક્ષિત પીવાના પાણી માટે પૂરતી વ્યવસ્થા કરવામાં આવે.

૨૭. શૌચાલયો માં અને હાથ ધોવા માટે પાણીનો પૂરતો પુરવઠો સુનિશ્ચિત કરવામાં આવે.

૨૮. કચરાપેટીઓની યોગ્ય રીતે સફાઈ કરવામાં આવવી જોઈએ અને તેને યોગ્ય રીતે ઢાંકી રાખવી જોઈએ.

૨૯. સંસ્થાની બસો, અન્ય પરિવહન અને સત્તાવાર વાહનોનું યોગ્ય સ્વચ્છીકરણ.

30. દિવસના અંતે-

અ. વપરાયેલા હાથમોજાં અને માસ્કનો નિકાલ માત્ર પરીક્ષા કેન્દ્ર ખાતે અને પરીક્ષા કક્ષ/હોલની બહાર, પગથી દબાવી શકાય તેવી ઢાંકણાવાળી કચરાપેટીમાં જ કરવો જોઈએ.

ખ. પરીક્ષા કેન્દ્રોમાં અથવા પરીક્ષા કેન્દ્રની બહાર ફેંકી દેવાયેલા તમામ વપરાયેલા માસ્ક અને હાથમોજાંને યોગ્ય સ્થળે કચરાપેટીની થેલીઓમાં અને આરોગ્ય સત્તાધિકારી દ્વારા જારી કરાયેલ માનક માર્ગદર્શિકાઓ મુજબ સુરક્ષિત રીતે નિકાલ કરવો.”

૮૧. ઉપર ઉદ્ઘૃત કરાયેલી પરીક્ષા યોજવાની માનક કાર્યપદ્ધતિથી સ્પષ્ટ અને નિર્વિવાદ રીતે પ્રગટ થાય છે કે યુ.જી.સી., એમ.એચ.આર.ડી., તથા

આરોગ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ મંત્રાલય તમામ હિતધારકો, અર્થાત્ વિદ્યાર્થીઓ તેમજ પરીક્ષા કાર્યપાલકોના આરોગ્ય અંગે સંપૂર્ણપણે ચિંતિત છે.

____ ૮૨. ઉપરોક્તના પરિપ્રેક્ષ્યમાં, સુધારેલી માર્ગદર્શિકાઓ બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૧નું ઉલ્લંઘન કરે છે એવી અરજદારની રજૂઆતો સ્વીકારવા માટે અમે પ્રેરિત થતા નથી.

મુદ્દો ક્રમાંક ૫

૮૩. દિનાંક ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ની સંશોધિત માર્ગદર્શિકાઓને આ આધારે પડકારવામાં આવી છે કે તે યુ.જી.સી. અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૧૨(૧) ના ભંગમાં જારી કરવામાં આવી છે. રજૂઆત એવી છે કે કલમ ૧૨(૧) મુજબ આયોગે યુનિવર્સિટીઓ તથા સંબંધિત અન્ય સંસ્થાઓ સાથે પરામર્શ કરીને, તેને યોગ્ય લાગે તેવા તમામ પગલાં લેવા ફરજિયાત છે. એવું રજૂ કરવામાં આવે છે કે દિનાંક ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ની સંશોધિત માર્ગદર્શિકાઓ જારી કરતાં પહેલાં, યુ.જી.સી. માટે તમામ યુનિવર્સિટીઓ તથા સંબંધિત અન્ય સંસ્થાઓ સાથે પરામર્શ કરવો આવશ્યક હતો. રજૂઆત એવી છે કે કલમમાં વપરાયેલ ‘સંબંધિત અન્ય સંસ્થાઓ’ શબ્દપ્રયોગમાં રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન સત્તામંડળનો પણ સમાવેશ થાય છે, જે દરેક રાજ્યમાં રચવામાં આવેલ છે, અને દિનાંક ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ની માર્ગદર્શિકાઓ જારી કરતાં પહેલાં યુ.જી.સી. માટે રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન સત્તામંડળ સાથે પરામર્શ કરવો ફરજિયાત હતો. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે ‘અન્ય સંસ્થાઓ’ શબ્દપ્રયોગમાં આરોગ્ય નિષ્ણાતોનો પણ સમાવેશ થઈ શકે છે અને સંશોધિત માર્ગદર્શિકાઓ જારી કરતાં પહેલાં યુ.જી.સી. માટે આરોગ્ય નિષ્ણાતો સાથે પરામર્શ કરવો આવશ્યક હતો. યુ.જી.સી. એ યુનિવર્સિટીઓ અથવા અન્ય સંસ્થાઓ સાથે પરામર્શ કરવામાં નિષ્ફળ ગઈ હોવાથી, દિનાંક ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ની માર્ગદર્શિકાઓ કલમ ૧૨ ના ભંગમાં છે અને માત્ર આ આધારે જ રદ કરવા પાત્ર છે.

_____ ૮૪. અરજદાર દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા ઉપરોક્ત પડકારની મૂલવણી કરવા માટે, અમારે યુ.જી.સી. અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૧૨ દ્વારા નિર્ધારિત વૈધાનિક યોજનાનું અવલોકન કરવું જરૂરી છે. કલમ ૧૨, યુ.જી.સી. અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ના અધ્યાય ૩ નો ભાગ છે, જે “આયોગની સત્તાઓ અને કાર્યો” વિષયક છે. કલમ ૧૨નું શીર્ષક “આયોગના કાર્યો” છે. સંબંધિત હદ સુધી કલમ ૧૨ નીચે મુજબ છે:—

“-આયોગની સત્તાઓ અને કાર્યો

આયોગના ૧૨ કાર્યો	. આયોગની સામાન્ય ફરજ એવી રહેશે કે તે, માં લે
	સંબંધિત યુનિવર્સિટીઓ અથવા અન્ય સંબંધિત સંસ્થાઓ સાથે પરામર્શ, તમામ
	તે યોગ્ય માને તેવી કાર્યવાહી, પ્રોત્સાહન અને સમન્વય માટેના
	વિશ્વવિદ્યાલય શિક્ષણ અને તેના નિર્ધારણ તથા જાળવણી માટે
	વિશ્વવિદ્યાલયોમાં શિક્ષણ, પરીક્ષા અને સંશોધનના ધોરણો,
	અને આ અધિનિયમ હેઠળ તેના કાર્યો બજાવવાના હેતુસર, તે
	આયોગ કરી શકે

(એ) યુનિવર્સિટીઓની આર્થિક જરૂરિયાતોની તપાસ કરવી;

(બી) આયોગના ભંડોળમાંથી, કેન્દ્રિય અધિનિયમ દ્વારા અથવા તેના અધીન હેઠળ સ્થાપિત અથવા નિગમિત વિશ્વવિદ્યાલયોને, આવા વિશ્વવિદ્યાલયોના નિર્વાહ અને વિકાસ માટે અથવા અન્ય કોઈ સામાન્ય અથવા નિર્દિષ્ટ હેતુ માટે, અનુદાનો ફાળવવા અને વિતરણ કરવા;

(સી) આયોગના ભંડોળમાંથી, અન્ય યુનિવર્સિટીઓને આવી અનુદાનો ફાળવવા અને વિતરણ કરવા, જે તે ૧ [આવી યુનિવર્સિટીઓના વિકાસ માટે અથવા આવી યુનિવર્સિટીઓની કોઈ નિર્દિષ્ટ પ્રવૃત્તિઓના જાળવણી માટે, અથવા વિકાસ માટે, અથવા બન્ને માટે જરૂરી અથવા યોગ્ય] માને, અથવા અન્ય કોઈ સામાન્ય અથવા નિર્દિષ્ટ હેતુ માટે:

પરંતુ શરત એવી કે આવી કોઈ યુનિવર્સિટીને કોઈપણ અનુદાન આપતી વખતે, આયોગ સંબંધિત યુનિવર્સિટીના વિકાસ, તેની આર્થિક જરૂરિયાતો, તેણે પ્રાપ્ત કરેલો ધોરણ અને તે જે રાષ્ટ્રીય હેતુઓની સેવા કરી શકે તે બાબતોનો યોગ્ય વિચાર કરશે,

[(સીસી) આયોગના નિધિમાંથી, કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા કલમ ૩ હેઠળ કરવામાં આવેલી જાહેરાતના અનુસરણમાં વિશ્વવિદ્યાલય ગણવામાં આવેલ સંસ્થાને, તે જરૂરી માને તેવી અનુદાનરાશિ ફાળવવી અને ચુકવવી, નીચેના એક અથવા વધુ હેતુઓ માટે, એટલે કે: –

(૧) વિશેષ કિસ્સાઓમાં ભરણપોષણ માટે,

(૨) વિકાસ માટે.

(૩) કોઈ અન્ય સામાન્ય અથવા નિર્દિષ્ટ હેતુ માટે;]

[(~~૩૦૦~~સીસીસી) આ અધિનિયમ હેઠળ બનાવવામાં આવેલા વિનિયમો અનુસાર, વિશ્વવિદ્યાલયોના સમૂહ માટે અથવા સામાન્ય રીતે વિશ્વવિદ્યાલયાઓ માટે સામાન્ય સુવિધાઓ, સેવાઓ અને કાર્યક્રમો પ્રદાન કરવા માટે સંસ્થાઓ સ્થાપિત કરવી અને તેવી સંસ્થાઓ જાળવી રાખવી અથવા આયોગને જરૂરી જણાય તેવી અનુદાનો આયોગના નિધિમાંથી ફાળવી અને વિતરીત કરીને તેમની જાળવણી માટે જોગવાઈ કરવી.]

(ડી) કોઈપણ વિશ્વવિદ્યાલયને વિશ્વવિદ્યાલય શિક્ષણના સુધારણા માટે આવશ્યક ઉપાયો અંગે ભલામણ કરવી અને આવી ભલામણનો અમલ કરવાનો હેતુ સિદ્ધ કરવા માટે કયા પગલાં લેવાં તે બાબતે તે વિશ્વવિદ્યાલયને સલાહ આપવી;

(ઈ) ભારતની સમેકિત નિધિ અથવા રાજ્યની સમેકિત નિધિમાંથી, પરિસ્થિતિ પ્રમાણે, કોઈ સામાન્ય અથવા નિર્દિષ્ટ હેતુ માટે યુનિવર્સિટીઓને કોઈપણ અનુદાનના ફાળવણી બાબતે કેન્દ્રીય સરકાર અથવા કોઈ રાજ્ય સરકારને સલાહ આપવી;

(એફ) જો આવી સલાહ માંગવામાં આવે, તો કોઈ નવી યુનિવર્સિટીની સ્થાપના અંગે અથવા કોઈપણ યુનિવર્સિટીની પ્રવૃત્તિઓના વિસ્તરણ સાથે સંબંધિત પ્રસ્તાવો અંગે, કોઈ સત્તાધિકારીને સલાહ આપવી;

(જી) કેન્દ્રીય સરકાર અથવા કોઈ રાજ્ય સરકાર અથવા યુનિવર્સિટીને, જે તે પરિસ્થિતિ મુજબ, કેન્દ્રીય સરકાર અથવા રાજ્ય સરકાર અથવા યુનિવર્સિટી દ્વારા આયોગને સંદર્ભિત કરવામાં આવેલ કોઈપણ પ્રશ્ન અંગે સલાહ આપવી;

(એચ) ભારત તથા અન્ય દેશોમાં વિશ્વવિદ્યાલય શિક્ષણ સંબંધિત તે યોગ્ય માને તેવી તમામ બાબતો અંગે માહિતી એકત્રિત કરવી અને તે જ કોઈપણ વિશ્વવિદ્યાલયને ઉપલબ્ધ કરાવવી;

(૧) કોઈ યુનિવર્સિટીને એ રીતે આવશ્યક હોઈ તેવી માહિતી, જે યુનિવર્સિટીની નાણાકીય સ્થિતિ અથવા તે યુનિવર્સિટીમાં હાથ ધરવામાં આવેલા જ્ઞાનની વિવિધ શાખાઓના અભ્યાસ સંબંધિત હોય, તેમજ આવી દરેક જ્ઞાનશાખા અંગે તે યુનિવર્સિટીમાં શિક્ષણ અને પરીક્ષાના ધોરણો સંબંધિત તમામ નિયમો અને નિયમાવલીઓ સાથે, રજૂ કરવા ફરજ પાડવી;

(જે) તેવા અન્ય કાર્યો કરવાં, જેમ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા હોય અથવા ભારતમાં ઉચ્ચ શિક્ષણના હિતને આગળ વધારવા માટે આયોગે જરૂરી માન્યા હોય, અથવા જે ઉપરોક્ત કાર્યોના નિર્વહ માટે અનુસંગિક અથવા અનુરૂપ હોય.”

૮૫. કલમ ૧૨ “આયોગનું સામાન્ય કર્તવ્ય એવું રહેશે કે તે તે”,...“યુનિવર્સિટીઓ અથવા અન્ય સંબંધિત સંસ્થાઓ સાથે પરામર્શ કરીને.” એવા શબ્દોથી શરૂ થાય છે. ‘યુનિવર્સિટીઓ અથવા અન્ય સંબંધિત સંસ્થાઓ’ આ અભિવ્યક્તિનો વ્યાપ અને વિસ્તાર શું છે, તે વર્તમાન કેસમાં વિચારણા માટે આવ્યો છે. ‘યુનિવર્સિટીઓ અથવા અન્ય સંબંધિત સંસ્થાઓ’ એવી અભિવ્યક્તિનો ઉપયોગ કયા હેતુ અને ઉદ્દેશ માટે થયો છે, તે કલમમાં જ આયોગના કાર્યોના અનુગામી ઉદ્દેશોથી સ્પષ્ટ થાય છે. ઉદાહરણ તરીકે, અમે ઉપખંડ (ડી) માં દર્શાવેલા આયોગના કાર્યો લઈ શકીએ, જેમાં એવી જોગવાઈ છે કે આયોગ યુનિવર્સિટીઓને યુનિવર્સિટી શિક્ષણના સુધાર માટે જરૂરી કોઈપણ ઉપાયો અંગે ભલામણ કરી શકે છે અને તેવી ભલામણના અમલીકરણના હેતુસર લેવાયેલી કાર્યવાહી અંગે યુનિવર્સિટીઓને સલાહ આપી શકે છે. જ્યારે અમે આ ઉપખંડ (ડી) તરફ નજર કરીએ છીએ, ત્યારે સ્પષ્ટ થાય છે કે આ ઉપખંડમાં ઉદ્દેશિત કાર્ય માત્ર ચોક્કસ એક યુનિવર્સિટી સંબંધિત છે અને ઉપખંડ (ડી) અંગેનું કાર્ય આયોગ દ્વારા બજાવવા માટે તેને માત્ર સંબંધિત યુનિવર્સિટી સાથે જ પરામર્શ કરવો પડે.

____ ૮૬. કલમના પ્રારંભિક ભાગમાં ‘યુનિવર્સિટીઓ અથવા અન્ય સંબંધિત સંસ્થાઓ’ શબ્દપ્રયોગનો ઉપયોગ એ હેતુસર કરવામાં આવ્યો છે કે જે યુનિવર્સિટીઓ અથવા અન્ય સંબંધિત સંસ્થાઓ માટે કાર્ય કરવામાં આવવાનું છે, તેમનો ઉદ્દેશ કરવામાં આવે. ખંડ (એ) થી (જે) સુધી આપવામાં આવેલી ગણતરીઓ દર્શાવે છે કે યુનિવર્સિટીઓ સિવાય, આ કાર્યમાં યુનિવર્સિટીઓને કોઈ અનુદાનના ફાળવણી અંગે કેન્દ્ર સરકાર અથવા કોઈ રાજ્ય સરકારને સલાહ

આપવાનો, અથવા કેન્દ્ર સરકાર અથવા રાજ્ય સરકાર દ્વારા કમિશનને સંદર્ભિત કરવામાં આવેલા કોઈ પ્રશ્ન અંગે કેન્દ્ર સરકાર અથવા કોઈ રાજ્ય સરકાર અથવા કોઈ યુનિવર્સિટીને સલાહ આપવાનો સમાવેશ પણ થાય છે. તેથી, કલમના પ્રારંભિક ભાગમાં વપરાયેલ ‘અન્ય સંસ્થાઓ’ શબ્દપ્રયોગનો સંબંધ કલમ ૧૨ માં ઉલ્લેખિત યુનિવર્સિટીઓ સિવાયની અન્ય સંસ્થાઓ સાથે છે. કલમના પ્રારંભિક ભાગમાં વપરાયેલ ‘યુનિવર્સિટીઓ અથવા અન્ય સંબંધિત સંસ્થાઓ’ શબ્દપ્રયોગને એટલો વિસ્તૃત અર્થ આપી શકાય નહીં, જે હવે અરજદારના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા અપાવવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે.

_____ ૮૭. કલમ ૧૨ માં ઉપયોગમાં લેવાયેલ ‘અન્ય સંસ્થાઓ’ માં રાજ્ય આપદા વ્યવસ્થાપન સત્તામંડળ અથવા આરોગ્ય નિષ્ણાતોનો સમાવેશ થવો જોઈએ એવી રજૂઆત ભ્રાંતિપૂર્ણ છે. કલમ ૧૨ એ આવી કોઈ “સંસ્થાઓ” નો ક્યારેય વિચાર કર્યો નથી. વધુમાં, રાજ્ય આપદા વ્યવસ્થાપન સત્તામંડળનું અસ્તિત્વ તો આપદા વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ અમલમાં આવ્યા પછી જ આવ્યું હતું; જ્યારે યુ.જી.સી. અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ઘડવામાં આવ્યો ત્યારે આવી કોઈ કલ્પના અસ્તિત્વમાં નહોતી. ‘અન્ય સંસ્થાઓ’ શબ્દપ્રયોગને અરજદાર પક્ષના વિદ્વાન વકીલે જે રીતે દલીલ કરી છે તે રીતે વિસ્તૃત કરી શકાતો નથી. ‘યુનિવર્સિટીઓ અથવા અન્ય સંસ્થાઓ’ પછી ‘સંબંધિત’ શબ્દનો ઉપયોગ વિશિષ્ટ હેતુ અને અર્થ ધરાવે છે. સંબંધિત યુનિવર્સિટીઓ અથવા અન્ય સંસ્થાઓ સાથેની સલાહ-મશવરોનો સંબંધ તે વિશિષ્ટ કાર્ય સાથે હતો, જે ખંડ (એ) થી (જે) માં ઉલ્લેખિત કરવામાં આવ્યું હતું, અને તેનો વિશિષ્ટ સંદર્ભ હતો; તથા “યુનિવર્સિટીઓ” અથવા “અન્ય સંસ્થાઓ” નો ઉલ્લેખ ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિમાં કરવામાં આવ્યો હતો. કલમ ૧૨ નું એવું અર્થઘટન કરી શકાતું નથી કે યુનિવર્સિટી શિક્ષણના સમન્વય અંગે તથા યુનિવર્સિટીઓમાં શિક્ષણ અને પરીક્ષાના ધોરણોના નિર્ધારણ અને જાળવણી સંબંધિત કોઈપણ પગલું લેવા માટે યુ.જી.સી. એ દરેક રાજ્યની દરેક યુનિવર્સિટી

સાથે સલાહ કરવી જ પડે અને ત્યાર પછી જ આવા પગલાં લઈ શકાય. ઉપરોક્ત રીતે આ જોગવાઈનું વાચન કરવામાં આવે તો યુ.જી.સી.નું કાર્યસંચાલન અકાર્યક્ષમ બની જશે. દેશમાં નવસોથી વધુ યુનિવર્સિટીઓ છે અને કોઈપણ પગલું લેવા માટે યુ.જી.સી.ને નવસોથી વધુ યુનિવર્સિટીઓ સાથે સલાહ કરવાની ફરજ પાડવામાં આવે તો તેનું કાર્યસંચાલન અશક્ય અને અવ્યવહારુ બની જશે.

૮૮. કલમ ૧૨નું એવું અર્થઘટન કરી શકાય નહીં કે યુ.જી.સી. દ્વારા કોઈપણ પગલાં લેવા માટે તમામ રાજ્યો/વિશ્વવિદ્યાલયોની પરામર્શ લેવી ફરજિયાત આવશ્યકતા છે, અને તે ન કરવામાં આવે તો યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન દ્વારા કોઈ પગલાં લઈ શકાય નહીં. કલમ ૧૨નો ખંડ (જે) અત્યંત વ્યાપક શબ્દોમાં રચાયેલો છે, જે કમિશનને ભારત ખાતે ઉચ્ચ શિક્ષણના હિતને પ્રોત્સાહન આપવા માટે અથવા ઉપરોક્ત કાર્યના નિર્વહ સાથે અનુસંગિક અથવા અનુરૂપ હોય તેવા, વિહિત કરવામાં આવેલા અથવા કમિશનને આવશ્યક જણાય તેવા અન્ય કાર્યો કરવાની સત્તા આપે છે. કમિશનને જે કાર્ય આવશ્યક જણાય તે કાર્ય કરવામાં આવી શકે છે. કમિશન પોતાના કાર્યોના નિર્વહ માટે પોતે જ નિર્ણય લેવા, કોઈપણ નિર્દેશો, માર્ગદર્શિકાઓ વગેરે જારી કરવા માટે સંપૂર્ણપણે સક્ષમ છે. કમિશન પોતાના કાર્યોના નિર્વહમાં નિષ્ણાતોની કોઈપણ સમિતિની સહાય પણ લઈ શકે છે, અને તે માટે કાનૂની યોજનામાં કોઈ પ્રતિબંધ નથી. યુ.જી.સી. દ્વારા તા. ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ની માર્ગદર્શિકાઓ સંબંધે દાખલ કરાયેલા સંયુક્ત પ્રતિવાદી સોગંદનામામાં, કમિશને સંયુક્ત પ્રતિવાદી સોગંદનામાના પરિચ્છેદ ૮માં જણાવ્યું છે કે યુ.જી.સી. દ્વારા લેવાયેલ નીતિ-નિર્ણય સમાયેલ માર્ગદર્શિકાઓ પ્રો. આર.સી. કુહાડની અધ્યક્ષતાવાળી સમિતિના અહેવાલને અનુસરીને બનાવવામાં આવી હતી. પરિચ્છેદ ૮માં નીચે મુજબના નિવેદનો કરવામાં આવ્યા છે: –

૮.... નોંધવાનું પ્રસ્તુત છે કે યુજીસી દ્વારા લેવામાં આવેલા નીતિગત નિર્ણયો સમાવવામાં આવેલા આ માર્ગદર્શનો હરિયાણા સેન્ટ્રલ

યુનિવર્સિટીના કુલપતિ પ્રો. આર.સી. કુહાડના અધ્યક્ષસ્થાને આવેલી સમિતિના અહેવાલને અનુસરીને બનાવવામાં આવ્યા હતા. ઉક્ત સમિતિમાં ક્ષેત્રના વિવિધ નિષ્ણાતો સામેલ હતા, જેમાં વિવિધ યુનિવર્સિટીઓના કુલપતિઓ, ઇન્ટર યુનિવર્સિટી એક્સલેરેટર સેન્ટરના, ન્યૂ દિલ્હી સ્થિત નિયામક, તથા યુજીસીના વરિષ્ઠ અધિકારીઓનો સમાવેશ થતો હતો. તેથી, યુજીસી અધિનિયમની કલમ ૧૨ મુજબ જે રીતે ફરજિયાત કરવામાં આવ્યું છે તે મુજબ, આ માર્ગદર્શનો “સંબંધિત યુનિવર્સિટીઓ અથવા અન્ય સંબંધિત સંસ્થાઓ સાથે પરામર્શ કરીને” પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યા હતા...

૮૯. તારીખ ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ની સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓ પ્રો. આર.સી. કુહાડની અધ્યક્ષતાવાળી સમિતિ પાસેથી અહેવાલ પ્રાપ્ત થયા પછી જારી કરવામાં આવી હતી, જેમ કે સામાન્ય પ્રતિ-સોગંદનામાના પરિચ્છેદ ૧૦ માં વિશેષરૂપે રજૂ કરવામાં આવ્યું છે, જેમાં નીચેનું નિવેદન કરવામાં આવ્યું છે:—“૧૦. તે છતાં, જૂન ૨૦૨૦ માં, કોવિડ-૧૯ મહામારીની વિકસતી પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને, યુ.જી.સી.એ પ્રો. આર.સી. કુહાડની અધ્યક્ષતાવાળી નિષ્ણાત સમિતિને ‘કોવિડ-૧૯ મહામારી અને અનુસંગી લોકડાઉનને ધ્યાનમાં રાખીને યુનિવર્સિટીઓ માટે પરીક્ષાઓ અને શૈક્ષણિક પંચાંગ અંગેની યુ.જી.સી. માર્ગદર્શિકા’નું પુનર્વિલોકન કરવા વિનંતી કરી હતી. અનુરૂપ રીતે, નિષ્ણાત સમિતિએ (જેમાં તકનીકી યુનિવર્સિટીઓના કુલપતિઓ તેમજ ઉદ્યોગક્ષેત્રના એક પ્રતિનિધિનો પણ સમાવેશ થતો હતો) તેમ કર્યું, અને એવો અહેવાલ રજૂ કર્યો કે ટર્મિનલ સેમેસ્ટર/અંતિમ વર્ષોની પરીક્ષાઓ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના અંત સુધીમાં યુનિવર્સિટીઓ/સંસ્થાઓ દ્વારા ઓફલાઈન (પેન અને પેપર)/ ઓનલાઈન/ સંયુક્ત (ઓનલાઈન + ઓફલાઈન) પદ્ધતિથી યોજવામાં આવશે. નિષ્ણાત સમિતિના આ અહેવાલ પર યુ.જી.સી.ની ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ના રોજ યોજાયેલ તાત્કાલિક બેઠકમાં વિચારવિમર્શ કરવામાં આવ્યો હતો અને તેને મંજૂરી આપવામાં આવી હતી...”

_____ ૯૦. કલમ ૧૨ દ્વારા નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવેલી વૈધાનિક યોજનાથી સ્પષ્ટ થાય છે કે અધિનિયમ હેઠળ પોતાની જે કામગીરી ઉપખંડ (એ) થી (જે) માં સૂચિબદ્ધ કરવામાં આવી છે તે નિર્વાહવા માટે, દરેક કેસમાં, ઉદાહરણ તરીકે, આયોગના નિધિમાંથી યુનિવર્સિટીઓને ઉપખંડ (બી) અને (સી) માં દર્શાવ્યા મુજબ અનુદાન ફાળવતાં અને વિતરણ કરતાં વખતે, આયોગ માટે યુનિવર્સિટીઓ અથવા સંબંધિત અન્ય સંસ્થાઓ સાથે પરામર્શ કરવો ફરજિયાત કર્તવ્ય નથી. જેને અનુદાન ફાળવવાનું અને વિતરણ કરવાનું હોય તે યુનિવર્સિટી સાથે પરામર્શ કરવો આવશ્યક નથી. “યુનિવર્સિટીઓ અથવા સંબંધિત અન્ય સંસ્થાઓ સાથે પરામર્શમાં” આ અભિવ્યક્તિનો અર્થ એવો કરવો પડે કે જ્યાં યુનિવર્સિટીઓ અથવા સંબંધિત અન્ય સંસ્થાઓ સાથે પરામર્શ આવશ્યક હોય અને જેના વિના આયોગ પોતાની કામગીરી નિર્વાહવામાં અસમર્થ હોય.

_____ ૯૧. અમે કલમ ૧૨ માં સૂચિબદ્ધ અન્ય કેટલાક કાર્યોનો ઉલ્લેખ કરીને આ મુદ્દાને વધુ વિસ્તૃત કરી શકીએ છીએ. કલમ ૧૨ ની ઉપકલમ (એચ) માં આ પ્રમાણે જોગવાઈ છે: –

(એચ) ભારત અને અન્ય દેશોમાં યુનિવર્સિટી શિક્ષણ સાથે સંબંધિત એવા તમામ વિષયો અંગે, જેને તે યોગ્ય માને, માહિતી એકત્ર કરવી અને તે જ કોઈપણ યુનિવર્સિટીને ઉપલબ્ધ કરાવવી;

_____ ૯૨. ભારતની યુનિવર્સિટી શિક્ષણ સંબંધિત માહિતી એકત્રિત કરવા માટે, શું યુ.જી.સી.એ તમામ ૯૦૦ અથવા તેથી વધુ યુનિવર્સિટીઓ સાથે પરામર્શ કરવો આવશ્યક છે અને શું યુનિવર્સિટીઓ સાથે પરામર્શ કર્યા વગર તે કલમ ૧૨(એચ) હેઠળ તેના કાર્યો નિભાવવાની સત્તા રાખતું નથી, તેનો સ્પષ્ટ જવાબ એ રહેશે કે ભારતમાં યુનિવર્સિટી શિક્ષણ સંબંધિત માહિતી એકત્રિત કરતી વખતે યુ.જી.સી. માટે તમામ યુનિવર્સિટીઓ સાથે પરામર્શ કરવો આવશ્યક નથી. “યુનિવર્સિટીઓ

અથવા સંબંધિત અન્ય સંસ્થાઓ” એવો પ્રયોગ કડક અર્થમાં વાંચવાનો નથી, પરંતુ આયોગની જરૂરિયાત અનુસાર તે લવચીક છે. અવશેષ જોગવાઈ, અર્થાત્ કલમ ૧૨(જે), આયોગને આવા અન્ય કાર્યો નિભાવવાની સત્તા આપે છે, જે આયોગ દ્વારા આવશ્યક માનવામાં આવે. તા. ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ અને ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની માર્ગદર્શિકાઓ પ્રો. કુહાડની અધ્યક્ષતાવાળી નિષ્ણાત સમિતિ સાથે પરામર્શ કર્યા બાદ બહાર પાડવામાં આવી છે. આ માર્ગદર્શિકાઓ શિક્ષણવિદો અને નિષ્ણાતોથી બનેલી નિષ્ણાત સમિતિના અહેવાલના આધારે બહાર પાડવામાં આવી છે. એવું કહી શકાય નહીં કે દેશની તમામ યુનિવર્સિટીઓ અને તમામ રાજ્યો અથવા કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશો સાથે પરામર્શ કર્યા વગર માર્ગદર્શિકાઓ બહાર પાડવાની આયોગને અધિકારક્ષેત્ર નહોતું.

____૯૩. યુજીસી કમિશન દ્વારા જરૂરી માનવામાં આવે તેવી અન્ય ફરજો નિભાવવા માટે સશક્ત છે. નિષ્ણાત સમિતિ પાસેથી અહેવાલ મેળવ્યા પછી કમિશને માર્ગદર્શિકાઓ જારી કરવી જરૂરી માનેલી હોય, તો કમિશન દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી પ્રક્રિયા અંગે કોઈ અપવાદ લેવામાં આવી શકતો નથી. તા. ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ ની માર્ગદર્શિકાઓ તેમજ તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ની સુધારેલી માર્ગદર્શિકાઓ સામાન્ય સ્વભાવની છે અને કોઈ ચોક્કસ યુનિવર્સિટી અથવા કોઈ ચોક્કસ રાજ્ય પૂરતી મર્યાદિત નથી. તેથી, માર્ગદર્શિકાઓ જારી કરતા પહેલાં યુજીસી પર તમામ યુનિવર્સિટીઓ અથવા રાજ્યો સાથે પરામર્શ કરવાની ફરજ છે, એમ કહી શકાય નહીં.

____૯૪. આથી, અમને સંતોષ થાય છે કે તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની માર્ગદર્શિકાઓને યુ.જી.સી. અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૧૨ નું ઉલ્લંઘન કરતી હોવાનું કહી શકાય નહીં.

મુદ્દો નં. ૬

_____ ૯૫. અરજદારોના વિદ્વાન વકીલે અમારી સમક્ષ ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ તારીખની સુધારિત માર્ગદર્શિકાઓને પડકારતા જે રજૂઆત જોરપૂર્વક કરી છે, તે એવી છે કે ઉક્ત માર્ગદર્શિકાઓ જ્યાં સુધી ૩૦.૦૯.૨૦૨૦ સુધીમાં અંતિમ વર્ષ/અંતિમ સત્રની પરીક્ષા યોજવા માટે નિર્દેશ કરે છે, ત્યાં સુધી તે આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને કોઈ વિશિષ્ટ રાજ્યની પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખી પરીક્ષા ન લેવા અંગે યોગ્ય નિર્ણય રાજ્ય અથવા રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન સત્તામંડળ દ્વારા લેવામાં આવે, તેને પ્રતિબંધિત કરતી નથી. આ સંદર્ભમાં, મહારાષ્ટ્રના રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન સત્તામંડળ દ્વારા ૧૮.૦૬.૨૦૨૦ના રોજ લેવાયેલા નિર્ણયનો તથા મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય દ્વારા ૧૯.૦૬.૨૦૨૦ના સરકારી ઠરાવનો તેમજ મહારાષ્ટ્ર રાજ્યના રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન સત્તામંડળની ૧૩.૦૭.૨૦૨૦ની કાર્યવાહીનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. રજૂઆત એવી છે કે આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ, દરેક વિશ્વવિદ્યાલય/કોલેજ દ્વારા ૩૦.૦૯.૨૦૨૦ સુધીમાં પરીક્ષા યોજવા અંગેના યુ.જી.સી.ના માર્ગદર્શનો પર અગ્રતા ધરાવશે. ઉપરોક્ત રજૂઆતના વિચાર માટે, અમને આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ની વૈધાનિક યોજના તથા તે હેઠળ જારી કરાયેલા વિવિધ આદેશોનું અવલોકન કરવું જરૂરી છે. આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ આપત્તિઓના અસરકારક વ્યવસ્થાપન માટે તથા તે સંબંધિત અથવા અનુસંગિક બાબતો માટે જોગવાઈ કરવા માટે બનાવવામાં આવ્યો છે. કલમ ૩ ભારતના વડાપ્રધાનને અધ્યક્ષ તરીકે રાખી રાષ્ટ્રીય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન સત્તામંડળની સ્થાપના અંગે જોગવાઈ કરે છે. કલમ ૬ રાષ્ટ્રીય સત્તામંડળની સત્તાઓ અને કાર્યો અંગે જોગવાઈ કરે છે. કલમ ૮ રાષ્ટ્રીય કાર્યકારી સમિતિની રચના અંગે જોગવાઈ કરે છે. કલમ ૧૧ મુજબ રાષ્ટ્રીય યોજના તૈયાર થવાની છે. કલમ ૧૪ રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન સત્તામંડળની સ્થાપના અંગે જોગવાઈ કરે છે. અધિનિયમની કલમ ૧૪ નીચે મુજબ છે:

“—કલમ ૧૪. રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણની સ્થાપના .—(૧)

દરેક રાજ્ય સરકાર, કલમ ૩ ની ઉપકલમ (૧) હેઠળની અધિસૂચના બહાર પાડ્યા પછી શક્ય તેટલી વહેલી તકે, રાજ્યપત્રમાં અધિસૂચના દ્વારા, રાજ્ય સરકારની અધિસૂચનામાં નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું હોય તેવા નામથી રાજ્ય માટે રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણની સ્થાપના કરશે.

(૨) રાજ્ય સત્તામંડળમાં અધ્યક્ષ અને રાજ્ય સરકાર દ્વારા વિહિત કરવામાં આવે તેટલા અન્ય સભ્યો, જેની સંખ્યા નવથી વધુ ન હોય, સામેલ રહેશે અને, જો નિયમો અન્યથા જોગવાઈ કરતા ન હોય, તો રાજ્ય સત્તામંડળ નીચેના સભ્યોનું બનશે, અર્થાત્:—

(એ) રાજ્યના મુખ્યમંત્રી, જે પદેન અધ્યક્ષ રહેશે;

(બી) અન્ય સભ્યો, જેની સંખ્યા આઠથી વધુ ન હોય, તેઓ રાજ્ય સત્તામંડળના અધ્યક્ષ દ્વારા નામાંકિત કરવાના રહેશે;

(સી) રાજ્ય કાર્યકારી સમિતિના અધ્યક્ષપદધારી અધ્યક્ષ, પદેન.

(૩) રાજ્ય સત્તામંડળના અધ્યક્ષ, ઉપકલમ (૨) ના ખંડ (બી) હેઠળ નિયુક્ત કરાયેલા સભ્યોમાંથી કોઈ એક સભ્યને રાજ્ય સત્તામંડળના ઉપાધ્યક્ષ તરીકે નિયત કરી શકશે.

(૪) રાજ્ય કાર્યકારી સમિતિના અધ્યક્ષ, પદસિદ્ધ રીતે, રાજ્ય પ્રાધિકરણના મુખ્ય કાર્યકારી અધિકારી રહેશે: પરંતું, દિલ્હીની સંઘ પ્રદેશને બાદ કરતાં વિધાનસભા ધરાવતા સંઘ પ્રદેશના મામલે, આ કલમ હેઠળ સ્થાપિત પ્રાધિકરણના અધ્યક્ષ મુખ્ય પ્રધાન રહેશે અને અન્ય સંઘ પ્રદેશોના મામલે, લેફ્ટનન્ટ ગવર્નર અથવા પ્રશાસક તે પ્રાધિકરણના અધ્યક્ષ રહેશે: વધુમાં પરંતું, દિલ્હીના સંઘ પ્રદેશના લેફ્ટનન્ટ ગવર્નર અધ્યક્ષ રહેશે અને ત્યાંના મુખ્ય પ્રધાન રાજ્ય પ્રાધિકરણના ઉપાધ્યક્ષ રહેશે.

(પ) રાજ્ય સત્તામંડળના સભ્યોનો પદકાળ અને તેમની સેવા સંબંધિત શરતો એવી હશે જેવી નિર્ધારિત કરવામાં આવે.”

____ ૯૬. રાજ્ય પ્રાધિકરણની સત્તાઓ અને કાર્યો અંગે કલમ ૧૮ જોગવાઈ કરે છે. કલમ ૨૦ રાજ્ય કાર્યકારી સમિતિની રચના માટે જોગવાઈ કરે છે અને કલમ ૨૨ રાજ્ય કાર્યકારી સમિતિના કાર્યોનું વિવરણ આપે છે. કલમ ૩૮ રાજ્ય સરકારને પગલાં લેવા સત્તા પ્રદાન કરે છે.

____ ૯૭. કોવિડ-૧૯ને મહામારી તરીકે જાહેર કર્યા પછી રાષ્ટ્રીય આપદા વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણ દ્વારા તા. ૨૪.૦૩.૨૦૨૦ના આદેશ દ્વારા ભારત સરકારના મંત્રાલયો/વિભાગો, રાજ્ય/કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોની સરકારો અને રાજ્ય/કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશ પ્રાધિકરણોને દેશમાં કોવિડ-૧૯ના પ્રસારને રોકવા માટે અસરકારક પગલાં લેવા નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો. માર્ગદર્શિકા અને મંત્રાલયો, રાજ્ય/કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશો દ્વારા લેવાયવાના પગલાં ગૃહ મંત્રાલય દ્વારા બહાર પાડવામાં આવ્યા હતા. હાલના કેસના હેતુસર, અમે અધિનિયમ, ૨૦૦૫ની કલમ ૬(૨)૧) હેઠળ પ્રદાન થયેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને ભારત સરકાર, ગૃહ મંત્રાલય દ્વારા તા. ૩૦.૦૫.૨૦૨૦ના રોજ બહાર પાડવામાં આવેલ આદેશનો ઉલ્લેખ કરી શકીએ. તબક્કાવાર પુનઃપ્રારંભ (અનલોક ૧) માટેની માર્ગદર્શિકા તા. ૩૦.૦૫.૨૦૨૦ના રોજ બહાર પાડવામાં આવી હતી. માર્ગદર્શિકાના પરિચ્છેદ ૧ અને ૫, જે સંબંધિત છે, નીચે મુજબ છે:

“-૧. નિયંત્રણ ક્ષેત્રોની બહારના વિસ્તારોને તબક્કાવાર ફરીથી ખુલા મૂકવા

નિયંત્રણ ક્ષેત્રોની બહારના વિસ્તારોમાં તમામ પ્રવૃત્તિઓને મંજૂરી આપવામાં આવશે, નીચેની પ્રવૃત્તિઓ સિવાય, જેઓને આરોગ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ મંત્રાલય (એમ.ઓ.એચ.એફ.ડબલ્યુ.) દ્વારા નિર્ધારિત

કરાનારી માનક કાર્યપદ્ધતિઓ (એસ.ઓ.પી.ઝ)નું પાલન કરવાની શરતે, તબક્કાવાર રીતે મંજૂરી આપવામાં આવશે.

તબક્કો ૧

.....

તબક્કો ૨

માં શાળાઓ, મહાવિદ્યાલયો, શૈક્ષણિક/પ્રશિક્ષણ/માર્ગદર્શન સંસ્થાઓ વગેરે રાજ્યો અને સંઘ પ્રદેશો સાથે પરામર્શ કર્યા બાદ ખોલવામાં આવશે. રાજ્ય સરકારો/સંઘ પ્રદેશ પ્રશાસનો માતા-પિતા અને અન્ય હિતધારકો સાથે સંસ્થા સ્તરે પરામર્શ યોજી શકે છે. મળેલા પ્રતિસાદના આધારે, જુલાઈ, ૨૦૨૦ મહિનામાં આ સંસ્થાઓને ફરીથી ખોલવા અંગે નિર્ણય લેવામાં આવશે.

એમઓએચએફડબ્લ્યુ આ સંદર્ભમાં, સંબંધિત કેન્દ્રીય મંત્રાલયો/ વિભાગો તથા અન્ય હિતધારકો સાથે પરામર્શ કરીને, સામાજિક અંતર જળવાય તે સુનિશ્ચિત કરવા અને કોવિડ-૧૯ના પ્રસારને રોકવા માટે માનક કાર્યપદ્ધતિ તૈયાર કરશે.

તબક્કો ૩

.....

પ. રાજ્યો/કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશો, પરિસ્થિતિના તેમના મૂલ્યાંકનના આધારે, કન્ટેઈનમેન્ટ ઝોનની બહારની કેટલીક પ્રવૃત્તિઓ પર પ્રતિબંધ મૂકી શકે છે, અથવા જરૂરી માનવામાં આવે તેવા પ્રતિબંધો લાદી શકે છે.”

____૯૮. તા. ૩૦.૦૫.૨૦૨૦ની માર્ગદર્શિકાઓ તા. ૩૦.૦૬.૨૦૨૦ સુધી અમલમાં રહેવાની હતી, જે સમયગાળા દરમિયાન કેટલાક રાજ્યો યુ.જી.સી.ના

નિર્દેશ મુજબ પરીક્ષા ન લેવાનો નિર્ણય કર્યો હતો. આ પ્રકરણના હેતુસર મહારાષ્ટ્ર સરકાર તેમજ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય આપદા વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણ દ્વારા લેવાયેલા નિર્ણયની નોંધ લેવો પૂરતો રહેશે. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય આપદા વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણે તા. ૧૮.૦૬.૨૦૨૦ની બેઠકમાં અંતિમ વર્ષ/ટર્મિનલ સેમેસ્ટરની પરીક્ષા ન લેવો એવો નિર્ણય કર્યો હતો. મહારાષ્ટ્ર સરકારે તા. ૧૮.૦૬.૨૦૨૦નો શાસકીય ઠરાવ બહાર પાડ્યો, જેમાં સરકારે નક્કી કર્યું કે મહારાષ્ટ્ર રાજ્યમાં કોવિડ-૧૯ની પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં લેતા વ્યાવસાયિક અભ્યાસક્રમોની અંતિમ વર્ષની પરીક્ષા યોજી શકાતી નથી. અવ્યાવસાયિક (પરંપરાગત) અભ્યાસક્રમોની બાબતમાં સરકારે એવો ઠરાવ કર્યો કે વિદ્યાર્થીઓ પાસેથી લેખિતમાં એ મેળવ્યા પછી કે તેઓ પરીક્ષા આપ્યા વગર ડિગ્રી મેળવવા ઇચ્છે છે, યોગ્ય સૂત્ર અપનાવી પરિણામ જાહેર કરવામાં આવે. તા. ૧૮.૦૬.૨૦૨૦ના રોજ, જ્યારે રાજ્ય આપદા પ્રાધિકરણે નિર્ણય લીધો અને મહારાષ્ટ્ર સરકારે શાસકીય ઠરાવ બહાર પાડ્યો, ત્યારે ગૃહ મંત્રાલયે તા. ૩૦.૦૫.૨૦૨૦એ બહાર પાડેલી માર્ગદર્શિકાઓમાં શાળા/કોલેજોમાં પરીક્ષા લેવા માટે સ્પષ્ટ પરવાનગી આપવામાં આવી ન હતી. ગૃહ મંત્રાલયે તા. ૩૦.૦૫.૨૦૨૦એ બહાર પાડેલી માર્ગદર્શિકાના પરિછેદ પમાં, રાજ્યો/કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોને, પરિસ્થિતિના તેમના મૂલ્યાંકનના આધારે, કન્ટેનમેન્ટ ઝોનની બહારની કેટલીક પ્રવૃત્તિઓ પર પ્રતિબંધ મૂકવા અથવા જરૂરી ગણાય તેવી મર્યાદાઓ લાદવા સત્તાપ્રાપ્ત બનાવવામાં આવ્યા હતા. જ્યારે રાજ્ય આપદા વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણ અને રાજ્ય સરકાર (મહારાષ્ટ્ર) એ પરીક્ષા ન લેવાનો નિર્ણય કર્યો, ત્યારે એવો નિર્ણય ગૃહ મંત્રાલય દ્વારા બહાર પાડેલી માર્ગદર્શિકાઓની હદમાં સંપૂર્ણપણે આવતો હતો. વધુમાં, રાજ્યનું આપદા વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણ ધારા ૩૮ હેઠળ આપદા નિવારણ અને તેની અસર ઘટાડવા માટે પગલાં લેવા સત્તાપ્રાપ્ત છે. રાજ્ય આપદા વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણ દ્વારા તા. ૧૮.૦૬.૨૦૨૦એ લેવાયેલ નિર્ણય તેમજ રાજ્ય સરકારનો તા. ૧૮.૦૬.૨૦૨૦નો ઠરાવ, જ્યાં સુધી તેઓએ તા. ૩૦.૦૬.૨૦૨૦ સુધી અંતિમ વર્ષ/ટર્મિનલ સેમેસ્ટરની પરીક્ષા ન લેવો એવો નિર્ણય કર્યો, ત્યાં સુધી તે ઉક્ત પ્રાધિકરણના અધિકારક્ષેત્રની અંદર જ હતો. અમે નોંધ્યું છે કે યુ.જી.સી.ની

તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની માર્ગદર્શિકાઓએ તમામ યુનિવર્સિટીઓ/કોલેજોને તેમની પરીક્ષાઓ તા. ૩૦.૦૯.૨૦૨૦ સુધી પૂર્ણ કરવા નિર્દેશ આપ્યો હતો. પ્રશ્ન એ છે કે યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશનના તા. ૩૦.૦૯.૩૦૩૦ સુધી પરીક્ષા પૂર્ણ કરવા અંગેના નિર્દેશના વિરુદ્ધ રાજ્ય આપદા વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણ એવો નિર્ણય લઈ શક્યું હોત કે નહીં. આપદા વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ની ધારા ૭૨ પર આધાર મૂકવામાં આવ્યો છે, જે જોગવાઈ અધિનિયમ, ૨૦૦૫ની જોગવાઈઓને અગ્રતા પ્રભાવ આપે છે. અધિનિયમ, ૨૦૦૫ની ધારા ૭૨ નીચે ઉલ્લેખિત છે:

કલમ ૭૨. અધિનિયમને અગ્રતા આપતો પ્રભાવ રહેશે .—આ અધિનિયમની જોગવાઈઓનો પ્રભાવ રહેશે, અને તે છતાં કે તેના સાથે અસંગત એવી કોઈ પણ બાબત હાલમાં અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈ કાયદામાં અથવા આ અધિનિયમ સિવાયના કોઈ કાયદાના બળે પ્રભાવ ધરાવતા કોઈ દસ્તાવેજમાં સમાવિષ્ટ હોય.

૮૮. આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણ તેમજ રાજ્ય સરકારને આપત્તિની અટકાવ અને તેની અસર ઘટાડવા માટે નિર્ણય લેવાની સત્તા આપે છે અને અધિનિયમના હેતુ તથા ઉદ્દેશ સિદ્ધ કરવા માટે આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ હેઠળ પ્રાધિકરણો દ્વારા લેવાયેલ કાર્યવાહી ને અતિપ્રભાવી અસર આપવામાં આવી છે. આપત્તિના પ્રસંગે, આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ હેઠળની તમામ સત્તાધિકારીઓની પ્રાથમિકતા તરત જ આપત્તિનો સામનો કરી તેને કાબૂમાં લેવાની હોય છે જેથી માનવી જીવન બચાવી શકાય. માનવીના જીવનના રક્ષણને સર્વોચ્ચ મહત્વ આપવામાં આવ્યું છે અને અધિનિયમ, ૨૦૦૫ મુજબ, હાલમાં અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈપણ કાયદામાં અસંગતિ હોવા છતાં, આ અધિનિયમ હેઠળ લેવાયેલ પગલાં અને ઉપાયો ને પ્રાધાન્ય અને અગ્રતા આપવામાં આવે છે. કલમ ૭૨ ગેરઅવરોધક ઉપબંધથી શરૂ થાય છે. આ અદાલતે

સ્ટેટ (એન.સી.ટી. ઓફ દિલ્હી) વિ. સંજય, ૨૦૧૪(૯) એસ.સી.સી. ૭૭૨ માં પરિણેદ ૬૩ માં નીચે મુજબ નિર્ધારિત કર્યું હતું:

"૬૩. એ સર્વવિદિત છે કે નોન-ઓબ્સ્ટાન્ટ કલમ એક વિધાનાત્મક ઉપાય છે, જેનો સામાન્ય રીતે ઉપયોગ કેટલીક જોગવાઈઓને, તે જ અધિનિયમમાં અથવા અન્ય કોઈ અધિનિયમમાં આવેલી વિરોધાભાસી જોગવાઈઓ કરતાં અગ્રતા આપતા પ્રભાવી બનાવવા માટે થાય છે, અર્થાત્, તમામ વિરોધાભાસી જોગવાઈઓના અમલ અને પ્રભાવને ટાળવા માટે.

૧૦૦. કેરળ વડી અદાલતને આપદા વ્યવસ્થાપન અધિનિયમની કલમ ૭૨ અંગે, અન્ય એક કેન્દ્રીય અધિનિયમ એટલે કે ભૂમિ સંપાદન અધિનિયમના સંદર્ભમાં વિચાર કરવાની તક પ્રાપ્ત થઈ હતી. કેરળ વડી અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠે (જેમાં અમારામાંથી એક ન્યાયમૂર્તિ અશોક ભૂષણ પણ સભ્ય હતા) પરિણેદ ૬૯ માં નીચે મુજબ નિર્ધારિત કર્યું હતું:

૬૯. આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ નિશ્ચિત હેતુ સાથે ઘડવામાં આવ્યો છે. અધિનિયમના હેતુઓ સિદ્ધ કરવા માટે ડી.ડી.એમ.એ. સહિત વિવિધ સત્તાધિકારીઓને વિવિધ સત્તાઓ આપવામાં આવી છે. આપત્તિ વ્યવસ્થાપન માટે વિવિધ વૈધાનિક યોજનાઓ તૈયાર કરવામાં આવવાની છે. જો એવું માન્ય રાખવામાં આવે કે કોઈ ખાનગી વ્યક્તિના કબજામાં/ભોગવટામાં/માલિકીમાં રહેલી મિલ્કત સંબંધે કોઈ કાર્યવાહી કરવા માટે સત્તાધિકારીઓએ પહેલાં ભૂમિ અધિગ્રહણ અધિનિયમ હેઠળ કાર્યવાહી આરંભવી અને ત્યારબાદ જ ૨૦૦૫ના અધિનિયમ હેઠળ કોઈ આદેશ કરવો, તો તે ૨૦૦૫ના અધિનિયમના સમગ્ર હેતુ અને ઉદ્દેશને નિષ્ફળ બનાવવાનું થશે. વિધાનમંડળ કાનૂની પરિણામોથી સારી રીતે માહિતગાર હોવાને કારણે અધિનિયમની કલમ ૭૨ પહેલેથી જ સમાવી ચૂકી છે, જે ૨૦૦૫ના અધિનિયમની જોગવાઈઓને,

અન્ય કોઈ કાયદામાં તેની સાથે અસંગત હોય તેવી કોઈ પણ બાબત હોવા છતાં, પ્રાધાન્યકારી અસર આપે છે. અધિનિયમની કલમ ૭૨ નીચે મુજબ છે:

“૭૨. અધિનિયમને પ્રાધાન્યકારી અસર રહેશે.— આ અધિનિયમની જોગવાઈઓને, હાલ અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈ કાયદામાં અથવા આ અધિનિયમ સિવાયના અન્ય કોઈ કાયદાની બળવત્તા દ્વારા અસર ધરાવતા કોઈ દસ્તાવેજમાં તેમાં અસંગત એવી કોઈ પણ બાબત રહેલી હોવા છતાં, અસર રહેશે.”

૧૦૧. આ તબક્કે, અમે માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલય દ્વારા તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ના રોજ જારી કરાયેલ ઓ.એમ. તેમજ ગૃહ મંત્રાલયના તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ના નિર્ણયની પણ નોંધ લઈ શકીએ છીએ. યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન સોલિસિટર જનરલે રજૂ કર્યું છે કે રાષ્ટ્રીય આપત્તિની સ્થિતિમાં રાષ્ટ્રીય આપત્તિ પ્રાધિકરણ દ્વારા લેવાયેલ નિર્ણય તેમજ રાષ્ટ્રીય કાર્યકારી સમિતિનો નિર્ણય જ પ્રભાવી રહે છે અને તેના વિરુદ્ધ કોઈ નિર્ણય રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણ અથવા રાજ્ય સરકાર દ્વારા લેવામાં આવી શકતો નથી. એમ રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ના રોજ ગૃહ મંત્રાલયે સંઘના ઉચ્ચ શિક્ષણ સચિવને લખેલા પત્ર દ્વારા યુનિવર્સિટીઓ અને સંસ્થાઓને પરીક્ષા યોજવાની મંજૂરી આપી હતી. ગૃહ મંત્રાલયનો નિર્ણય નોંધપાત્ર દસ્તાવેજ તરીકે રેકૉર્ડ પર મૂકવામાં આવ્યો છે, જે નીચે મુજબ છે:

“પ્રેસ ઇન્ફોર્મેશન બ્યુરો

ભારત સરકાર

ગૃહ મંત્રાલય વિશ્વવિદ્યાલયો અને સંસ્થાઓ દ્વારા પરીક્ષાઓ યોજવાની પરવાનગી આપે છે

નવી દિલ્હી, જુલાઈ, ૬ ૨૦૨૦

ગૃહ બાબતો મંત્રાલયે, સંઘના ઉચ્ચ શિક્ષણ સચિવને લખેલા એક પત્રમાં, આજે યુનિવર્સિટીઓ અને સંસ્થાઓ દ્વારા પરીક્ષાઓના આયોજન કરવાની પરવાનગી આપી છે. અંતિમ સત્રની પરીક્ષાઓ યુનિવર્સિટીઓ માટેની પરીક્ષાઓ અને શૈક્ષણિક પંચાંગ અંગેના યુ.જી.સી.ના માર્ગદર્શકો અનુસાર; તેમજ સંઘના આરોગ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ મંત્રાલય દ્વારા મંજૂર કરાયેલ માનક કાર્યપદ્ધતિ (એસ.ઓ.પી.) અનુસાર ફરજિયાત રીતે યોજવાની રહેશે.

૧૦૨. માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલયે તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ના રોજ એક કાર્યાલય સ્મારક બહાર પાડ્યું હતું, જેનો સાર નીચે મુજબ છે:

“ભારત સરકાર

માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલય

ઉચ્ચ શિક્ષણ વિભાગ

શાસ્ત્રી ભવન, નવી દિલ્હી, તારીખ ૬મી

જુલાઈ, ૨૦૨૦

કાર્યાલય સ્મરણપત્ર

વિષય: પરીક્ષાના સંચાલન અંગેની સૂચનાઓ.

આગામી મહિનાઓમાં યુનિવર્સિટીઓની, આઈ.આઈ.ટી.-જે.ઈ.ઈ. (મેઈન્સ અને એડવાન્સ), નીટ વગેરેની મોટી સંખ્યામાં પરીક્ષાઓ યોજાનાર

છે. પરીક્ષાર્થીઓની સુરક્ષા સુનિશ્ચિત કરવા તેમજ તેમના શૈક્ષણિક હિતના રક્ષણ માટે, નીચે મુજબની કાર્યવાહી હાથ ધરવામાં આવી શકે છે.

૧. યુજીસીની યુનિવર્સિટીઓ માટેની પરીક્ષાઓ તથા શૈક્ષણિક કેલેન્ડર અંગેની તા. ૨૯.૦૪.૨૦૨૦ ની માર્ગદર્શિકાઓ મુજબ અંતિમ સત્રની પરીક્ષાઓ અનિવાર્ય રીતે યોજવામાં આવવી જોઈએ, જેને આજે ફરીથી, એટલે કે તા. ૦૬ જુલાઈ, ૨૦૨૦ ના રોજ, નિશ્ચિત કરવામાં આવ્યું છે.

૨. બધી પરીક્ષાઓ ૩૦મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ના રોજ યોજી શકાય.

૩. મોટી સંખ્યામાં વિદ્યાર્થીઓના શૈક્ષણિક હિતને ધ્યાનમાં રાખીને, એમ.એચ.એ.એ એમ.એચ.આર.ડી.ની વિનંતી સ્વીકારી છે અને યુનિવર્સિટીઓ/સંસ્થાઓની અંતિમ સત્ર પરીક્ષાઓ માટે પરીક્ષાઓ/મૂલ્યાંકન કાર્ય યોજવાના હેતુસર શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ ખોલવા બાબતે મુક્તિ મંજૂર કરી છે.

૪. એમ.એચ.આર.ડી. એ કોવિડ-૧૯ ની પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખી લેવાયેલી સાવચેતીઓ સાથે પરીક્ષાઓના આયોજન માટે વિગતવાર એસ.ઓ.પી. ઘડી છે. તેની આરોગ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ મંત્રાલય દ્વારા તપાસ કરવામાં આવી છે. સર્વની સુરક્ષા સુનિશ્ચિત કરવા માટે તેની એક નકલ સંલગ્ન કરવામાં આવી છે.

૫. તારીખ ૩૦.૦૬.૨૦૨૦ ના પત્ર દ્વારા મોકલવામાં આવેલી “ઘરેથી કામ” અંગેની અગાઉની સૂચનાઓ, પરીક્ષા/મૂલ્યાંકન/પ્રવેશ કાર્યમાં સંકળાયેલા અધિકારીઓ, શિક્ષકવર્ગ અને બિન-શૈક્ષણિક સ્ટાફને લાગુ પડશે નહીં.

___એસડી/-

(વિદ્યા સાગર રાય)

ભારત સરકારના ઉપ સચિવ†

૧૦૩. _____ ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ તારીખના ઓ.એમ.નું અવલોકન કરતાં જણાય છે કે ગૃહ મંત્રાલયે માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલયની વિનંતી સ્વીકારી હતી અને વિશ્વવિદ્યાલયો/સંસ્થાઓની અંતિમ સત્ર પરીક્ષાઓ માટે પરીક્ષાઓ/મૂલ્યાંકન કાર્ય યોજવાના હેતુસર શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ ખોલવા બાબતે છૂટ આપી હતી. ઉક્ત ઓ.એમ. તેમજ ગૃહ મંત્રાલયના પત્રનો એવો અર્થ કાઢી શકાય નહિ કે તેણે પરીક્ષા યોજવા અંગે રાજ્યની પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને નિર્ણય લેવા માટે રાજ્ય પ્રાધિકરણના અધિકારક્ષેત્ર પર બંધન મૂકી દીધું હતું. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ તારીખના ઓ.એમ. અને ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ તારીખના પત્રનો સંયુક્ત પ્રભાવ એવો થશે કે ભારત સરકારએ પરીક્ષાઓ યોજવા માટે છૂટ આપી હતી, જેને ગૃહ મંત્રાલય દ્વારા જારી રદ.૦૬.૨૦૨૦ તારીખની માર્ગદર્શિકાઓનો અપવાદ માનવામાં આવશે, જેમાં શાળાઓ, કોલેજો, શૈક્ષણિક અને કોચિંગ સંસ્થાઓને ૩૧.૦૭.૨૦૨૦ સુધી બંધ રાખવાની હતી. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ તારીખના ઉક્ત ઓ.એમ. અને પત્ર દ્વારા પરીક્ષાઓ યોજવાની મંજૂરી આપવાથી રાજ્યમાં આપત્તિને નિયંત્રિત કરવા માટે યોગ્ય પગલાં લેવા રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણની સત્તા પર કોઈ બંધન આવતું નથી. નોંધવું સંબંધિત છે કે મહારાષ્ટ્ર રાજ્યના રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણએ ૧૩.૦૭.૨૦૨૦ના રોજ બેઠક યોજી હતી અને નીચેનો નિર્ણય લીધો હતો:

“.....

સભામાં વિગતવાર વિચારવિમર્શ બાદ, નીચેનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો:-

૧. યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન દ્વારા ૬ જુલાઈ, ૨૦૨૦ના રોજ જારી કરવામાં આવેલી સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓ મુજબ, કોવિડ-૧૯ની પરિસ્થિતિમાં રાજ્યમાં પરીક્ષાઓ લેવાં શક્ય નથી. તેથી, બિન-વ્યાવસાયિક (પરંપરાગત) તેમજ વ્યાવસાયિક અભ્યાસક્રમોની અંતિમ સત્ર/અંતિમ વર્ષની પરીક્ષાઓ અંગે સરકાર દ્વારા ૧૯ જૂન, ૨૦૨૦ના રોજ લેવાયેલ નિર્ણય યથાવત્ રાખવામાં આવ્યો.

૨. યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશનને પુનઃ વિનંતી કરવી જોઈએ, કારણ કે માર્ગદર્શિકા અનુસાર પરીક્ષા યોજવી શક્ય નથી.”

૧૦૪. પરીક્ષાઓના આયોજન અંગે, કોઈ વિશિષ્ટ રાજ્યમાં પરીક્ષાઓ યોજી શકવાની શક્યતા વિષે પરિસ્થિતિનું મૂલ્યાંકન કરવાની સક્ષમતા રાજ્ય સત્તાધિકારીઓને છે. કોઈ પણ રાજ્ય પોતાના નાગરિકોના આરોગ્ય સાથે સમાધાન થવા દેશે નહીં; આ જ કારણે, હાલ અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈ કાયદા સાથે કોઈ અસંગતતા હોય તો તે સંદર્ભે રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન સત્તા અને રાજ્ય સરકારને અગ્રાધિકારવાળી સત્તા આપવામાં આવી છે. ઉપર અમે નોંધ્યું છે કે રાષ્ટ્રીય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન સત્તા અથવા રાષ્ટ્રીય કાર્યકારી સમિતિની માર્ગદર્શિકાઓમાં એવા કોઈ આદેશો અથવા નિર્દેશો નથી, જે રાજ્યમાં આવેલી પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને કોઈ વિશિષ્ટ રાજ્યમાં ભૌતિક પદ્ધતિ દ્વારા પરીક્ષાઓ લેવાની મંજૂરી આપવી કે નહીં તે બાબતે નિર્ણય લેવા માટે રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન સત્તા અને રાજ્ય સરકારની સત્તાઓને મર્યાદિત કરતા હોય. હવે યુ.જી.સી.ની તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ની માર્ગદર્શિકાઓ તરફ આવીએ; જ્યાં સુધી તે ૩૦.૦૯.૨૦૨૦ સુધીમાં અંતિમ પરીક્ષાઓ પૂર્ણ કરવાની દિશા આપે છે, ત્યાં સુધી તે દિશા રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન સત્તા અને રાજ્ય સરકારના તે નિર્ણયથી અતિક્રમિત થાય છે, જેમાં પરીક્ષાઓ ન લેવાનો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો છે. તેથી, અમે આ નિષ્કર્ષે પહોંચીએ છીએ કે યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશનની તેની સુધારિત માર્ગદર્શિકાઓ તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ માં, જ્યાં સુધી તે યુનિવર્સિટીઓ અને કોલેજોને ૩૦.૦૯.૨૦૨૦ સુધીમાં અંતિમ વર્ષ/ટર્મિનલ પરીક્ષાઓ પૂર્ણ કરવા નિર્દેશ આપે છે, ત્યાં સુધી આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરતાં રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન સત્તા અથવા રાજ્ય સરકાર દ્વારા લેવાયેલા કોઈ પણ વિરુદ્ધ નિર્ણયથી તે અતિક્રમિત થશે. યુ.જી.સી. તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલે પોતાની દલીલમાં રજૂ કર્યું છે કે કોઈ પણ રાજ્ય તરફથી યુનિવર્સિટીઓને અંતિમ

પરીક્ષાઓની તારીખનું પુનઃનિર્ધારણ કરવાની પરવાનગી આપવા બાબત કોઈ વિનંતી પ્રાપ્ત થાય તો યુ.જી.સી. તે પર વિચાર કરવા તૈયાર રહેશે અને જો યુ.જી.સી. સમક્ષ આવી કોઈ વિનંતી કરવામાં આવે તો પરીક્ષા પૂર્ણ કરવાની અંતિમ સમયમર્યાદા યુ.જી.સી. દ્વારા વધારી શકાય અને અંતિમ પરીક્ષાઓની તારીખનું પુનઃનિર્ધારણ કરી શકાય.

મુદ્દો ક્રમાંક ૭

૧૦૫. ઉપર નોંધ્યા મુજબ, રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણ (મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય) એ તેની તા. ૧૮.૦૬.૨૦૨૦ની બેઠકમાં તેમજ મહારાષ્ટ્ર રાજ્યએ તેના તા. ૧૮.૦૬.૨૦૨૦ના ઠરાવ દ્વારા અંતિમ પરીક્ષાઓ લીધા વગર વિદ્યાર્થીઓને પ્રોત્સાહિત કરીને આગળના ધોરણ પ્રવેશ આપવાનો ઠરાવ કર્યો છે. તા. ૧૮.૦૬.૨૦૨૦ના શાસકીય ઠરાવનો ઉલ્લેખ કરવો ઉપયુક્ત છે, જેનો અર્થ નીચે મુજબ છે:

“સરકારનો ઠરાવ:

૧. તમામ બિન-કૃષિ યુનિવર્સિટીઓ, ડીમ્ડ યુનિવર્સિટીઓ, સ્વ-વિત્તપોષિત યુનિવર્સિટીઓ તથા તેમની સંલગ્ન કોલેજોમાં શૈક્ષણિક વર્ષ ૨૦૧૯-૨૦ માટે સ્નાતક/અનુસ્નાતક વર્ગોના અંતિમ સત્ર/અંતિમ વર્ષની પરીક્ષાઓ યોજવા અંગે યુનિવર્સિટીઓએ નીચેના મુદ્દા (૧) અને (૨) મુજબ એ માં કાર્યવાહી કરવી આવશ્યક છે:

(એ) અર્ધવ્યાવસાયિક (પરંપરાગત) અભ્યાસક્રમો:

૧. જો અંતિમ સત્ર/વર્ષના વિદ્યાર્થીઓએ અગાઉના તમામ સત્રોમાં અભ્યાસ પૂર્ણ કર્યો હોય અને પરીક્ષામાં હાજર થયા વગર ડિગ્રી પ્રમાણપત્રો મેળવવાનો તેમનો આશય હોય, તો તેમની પાસેથી યોગ્ય પદ્ધતિ અપનાવી લેખિતમાં સંમતિ મેળવી, યુનિવર્સિટીઓએ પરિણામ જાહેર કરવું જોઈએ.

૨. જો અંતિમ સત્ર/વર્ષના વિદ્યાર્થીઓએ અગાઉના તમામ સત્રોમાં અભ્યાસ પૂર્ણ કર્યો હોય અને તેઓ પરીક્ષામાં હાજર થવાની ઈચ્છા ધરાવતા હોય, તો તેમની પાસેથી લેખિતમાં મેળવવાના આધારે તેમને પરીક્ષામાં હાજર થવાની તક આપવી જોઈએ. સ્થાનિક સ્તરે કોવિડ-૧૯ મહામારીના ઉદ્ભવ અને સ્થાનિક પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં લીધા બાદ તથા સંબંધિત જિલ્લા કલેક્ટર અને આપત્તિ નિવારણ સત્તામંડળના અધ્યક્ષ સાથે ચર્ચા કર્યા પછી, યુનિવર્સિટીઓએ યોગ્ય નિર્ણય લેવો જોઈએ અને તે મુજબ તેઓ સમયપત્રક જાહેર કરી શકે.

૩. અંતિમ વર્ષના વિદ્યાર્થીઓના મામલે, જો કોઈ બાકી વિષય હોય, તો તેમના બાકી વિષયોની પરીક્ષાઓ સંબંધે રાજ્ય સરકારના સ્તરે કુલપતિ અને વિશ્વવિદ્યાલયના સંબંધિત અધિકારીઓ સાથે બેઠક યોજવાની રહેશે અને આ બેઠકમાં વિષય પર ચર્ચા કર્યા બાદ યોગ્ય નિર્ણય લેવામાં આવશે.

(બી) વ્યવસાયિક અભ્યાસક્રમો (એન્જિનિયરિંગ, ફાર્મસી, હોટેલ મેનેજમેન્ટ, મેનેજમેન્ટ સાયન્સ, આર્કિટેક્ચર, પ્લાનિંગ, કમ્પ્યુટર સાયન્સ, કાયદો, શારીરિક શિક્ષણ, શિક્ષણ વિજ્ઞાન વગેરે):

રાજ્યમાં કોવિડ-૧૯ ની પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં લેતાં વ્યાવસાયિક અભ્યાસક્રમોના અંતિમ સત્ર/અંતિમ વર્ષની પરીક્ષાઓ યોજી શકાય તેમ નથી. આવા વિદ્યાર્થીઓ માટે, ગેર-વ્યાવસાયિક અભ્યાસક્રમોની જેમ, રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન સત્તામંડળની બેઠકમાં એવો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો છે કે ઉપરોક્ત મુદ્દા એ માં દર્શાવેલ નીચેના મુદ્દા (૧), (૨) અને (૩) મુજબ કાર્યવાહી કરવામાં આવશે. સંબંધિત વ્યાવસાયિક અભ્યાસક્રમોની સંબંધિત સર્વોચ્ચ સંસ્થા તે માટે મંજૂરી મેળવવા વિનંતી કરી શકે છે. આ બાબતે અલગથી સંદેશાવ્યવહાર કરવામાં આવશે.

૨. આ સરકારી ઠરાવ, આપદા વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ ૨૦૦૫ હેઠળ રચાયેલી રાજ્ય આપદા વ્યવસ્થાપન સત્તામંડળની તા. ૧૮મી જૂન, ૨૦૨૦ના રોજ યોજાયેલી બેઠકમાં લેવાયેલા નિર્ણય મુજબ બહાર પાડવામાં આવે છે.”

૧૦૬. તારીખ ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ની માર્ગદર્શિકાઓ દ્વારા તમામ યુનિવર્સિટીઓ/કોલેજોને ટર્મિનલ સેમેસ્ટર/અંતિમ વર્ષ ની પરીક્ષા યોજવા બાબતે સ્પષ્ટપણે નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો; પરીક્ષા ન યોજવાનો વિકલ્પ સુધારેલી માર્ગદર્શિકાઓ તેમજ અગાઉની માર્ગદર્શિકાઓમાં માત્ર મધ્યવર્તી/ વર્ષ પરીક્ષા અંગે જ આપવામાં આવ્યો હતો. અમારી સમક્ષ અરજદારો માટે હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ દ્વારા એવી દલીલો રજૂ કરવામાં આવી છે કે વિદ્યાર્થીઓને અગાઉના વર્ષના મૂલ્યાંકન અને આંતરિક મૂલ્યાંકનના આધાર પર આગળ ધપાવી શકાય છે, અને તેનાથી કોઈ પણ રીતે શિક્ષણનું ધોરણ ઘટશે નહીં, તેમજ આવી બઢતી આપવાનો રાજ્ય સરકાર અને રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણ દ્વારા લેવાયેલ નિર્ણય કાયદા અનુસાર સંપૂર્ણપણે યોગ્ય છે. ૨૦૦૩ ના નિયમનોનો સંદર્ભ આપતાં રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે વિદ્યાર્થીઓને સંચિત ગ્રેડ પોઇન્ટ સરેરાશના આધાર પર આગળ ધપાવી શકાય છે. વધુમાં એવું રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે વિદ્યાર્થીઓએ પાંચ સેમેસ્ટર પૂર્ણ કર્યા છે અને અંતિમ સેમેસ્ટરને કોઈ વિશેષ મહત્વ આપી શકાય નહીં; તેથી અગાઉના મૂલ્યાંકન અને આંતરિક મૂલ્યાંકનના આધાર પર બઢતી આપવા અંગે મહારાષ્ટ્ર સરકારનો નિર્ણય કાયદા અનુસાર હતો.

૧૦૭. મુદ્દા ક્રમાંક ૧ અંગે વિચાર કરતી વખતે અમે પહેલેથી જ ધારણ કર્યું છે કે યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન અધિનિયમ, પ્રવેશ ૬૬, યાદી ૧ના સંદર્ભમાં ઘડવામાં આવ્યો છે. રાજ્યોને શિક્ષણ, જેમાં યુનિવર્સિટીઓનો સમાવેશ થાય છે, વિષયક કાયદેસર રચના કરવાની વિધાનાત્મક સત્તા હોવા છતાં, રાજ્યનું વિધાન પ્રવેશ ૬૬, યાદી ૧ને આધીન છે. યુ.જી.સી. દ્વારા જારી કરવામાં આવેલી સુધારેલી

માર્ગદર્શિકાઓ વૈધાનિક છે અને યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન અધિનિયમ, ૧૯૫૬ સાથે સંબંધિત છે, અને રાજ્ય દ્વારા લેવાયેલા કોઈપણ અસંગત નિર્ણયની સરખામણીએ તેમને પ્રાધાન્ય મળશે. અમારે આ બાબત પણ વિચારવાની છે કે આપદા વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરતાં રાજ્ય અથવા રાજ્ય આપદા વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણ, અંતિમ વર્ષ/અંતિમ સેમેસ્ટરની પરીક્ષા આપ્યા વિના વિદ્યાર્થીઓને પ્રમોટ કરવા બાબતે કોઈ નિર્ણય લઈ શક્યા હોત કે નહીં. આપદા વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫નો હેતુ અને ઉદ્દેશ આપદાઓનું વ્યવસ્થાપન કરવો અને તે સંબંધિત બાબતો માટે છે. આપદા વ્યવસ્થાપન એ આયોજન, સંગઠન, સંકલન અને ઉપાયોનું અમલીકરણ કરવાની એક સતત અને એકીકૃત પ્રક્રિયા છે. આપદા વ્યવસ્થાપનની વ્યાખ્યા કલમ ૨(ઈ) માં નીચે મુજબ આપવામાં આવી છે:

“**કલમ ૨(ઈ)**— “આપત્તિ વ્યવસ્થાપન”નો અર્થ આયોજન, સંગઠન, સંકલન અને એવા ઉપાયોનું અમલીકરણ કરવાની સતત અને એકીકૃત પ્રક્રિયા થાય છે, જે નીચેના માટે આવશ્યક અથવા યોગ્ય હોય—

(૧) કોઈપણ આપત્તિના જોખમ અથવા ભયની નિવારણ;

(૨) કોઈપણ આપત્તિના જોખમનું શમન અથવા ઘટાડો, અથવા તેની તીવ્રતા અથવા પરિણામોમાં ઘટાડો;

_____(૩) ક્ષમતાનિર્માણ;

(૪) કોઈપણ આપત્તિનો સામનો કરવા માટેની સજ્જતા;

(૫) કોઈપણ ધમકીજનક આપત્તિ પરિસ્થિતિ અથવા આપત્તિ અંગે તાત્કાલિક પ્રતિસાદ;

(૬) કોઈપણ આપત્તિના પ્રભાવોની તીવ્રતા અથવા વ્યાપનું મૂલવવું;

(૭) સ્થળાંતરણ, બચાવ અને રાહત;

(૮) પુનર્વસન અને પુનર્નિર્માણ;

૧૦૮. શમન શબ્દની વ્યાખ્યા કલમ ૨(૬) માં નીચે મુજબ પણ કરવામાં આવી છે:

કલમ ૨(૧)– “શમન” નો અર્થ આપત્તિ અથવા આપત્તિની ધમકીરૂપ પરિસ્થિતિના જોખમ, અસર અથવા પરિણામોને ઘટાડવા માટે લક્ષિત પગલાં;

૧૦૯. ધારા ૭૨ હેઠળ જેને પ્રાધાન્યકારક અસર થવાની છે તેવી રાજ્ય આપદા વ્યવસ્થાપન સત્તામંડળ અથવા રાજ્ય સરકાર દ્વારા સત્તાઓનો ઉપયોગ માત્ર તેવા અધિકારક્ષેત્રના ઉપયોગ પૂરતો જ છે, જે આપદા વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ની મર્યાદાઓની અંદર આવે છે. જ્યારે રાજ્ય આપદા વ્યવસ્થાપન સત્તામંડળ અને રાજ્ય સરકાર એવો નિર્ણય લે છે કે આપદાના શમન અથવા નિવારણ માટે રાજ્યમાં ભૌતિક પરીક્ષા લેવો શક્ય નથી, ત્યારે એવો નિર્ણય આપદા વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ની મર્યાદાઓની અંદરનો હતો. જો કે, આપદા વ્યવસ્થાપન સત્તામંડળ અથવા રાજ્ય સરકારનો એવો નિર્ણય કે વિદ્યાર્થીઓને અંતિમ વર્ષ/ટર્મિનલ સેમેસ્ટરની પરીક્ષામાં હાજર રહ્યા વિના બઢતી આપવામાં આવે, તે આપદા વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ના કાર્યક્ષેત્રમાં આવતો નથી. રાજ્ય દ્વારા વિદ્યાર્થીઓને બઢતી આપવાનો અને ડિગ્રી મંજૂર કરવાનો નિર્ણય જો કોઈ કેન્દ્રીય અધિનિયમ અથવા તેના હેઠળ જારી કરાયેલ માર્ગદર્શિકાઓના વિરોધમાં હોય, તો યાદી ૧ની પ્રવેશ ૬૬ સાથે સંબંધિત હોવાને કારણે તે કેન્દ્રીય અધિનિયમ અને તેના હેઠળની માર્ગદર્શિકાઓને પ્રાધાન્ય મળશે. તેથી, અમે આ નિષ્કર્ષે પહોંચીએ છીએ કે રાજ્ય આપદા વ્યવસ્થાપન સત્તામંડળ અને રાજ્ય સરકારને એવો નિર્ણય લેવા માટે કોઈ અધિકારક્ષેત્ર નથી કે અંતિમ

વર્ષ/ટર્મિનલ પરીક્ષાના વિદ્યાર્થીઓને અગાઉના વર્ષોના મૂલ્યાંકન અને આંતરિક મૂલ્યાંકનના આધાર પર બઢતી આપવામાં આવે, જ્યારે યુ.જી.સી.ની તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની માર્ગદર્શિકાઓએ ખાસ કરીને અંતિમ વર્ષ/ટર્મિનલ સેમેસ્ટરની પરીક્ષા યોજવાની દિશા આપી હતી. ઉપરોક્ત બાબતમાં તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની યુ.જી.સી. માર્ગદર્શિકાઓ વિદ્યાર્થીઓને બઢતી આપવા બાબતે રાજ્ય સરકાર અને રાજ્ય આપદા વ્યવસ્થાપન સત્તામંડળના નિર્ણય ઉપર અગ્રતા ધરાવશે; કારણ કે એવો નિર્ણય આપદા વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ના અધિકારક્ષેત્રમાં આવતો નથી અને તેને આપદા વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ની ધારા ૭૨નું કોઈ સંરક્ષણ પ્રાપ્ત થતું નથી. તેથી, અમે આ નિષ્કર્ષે પહોંચીએ છીએ કે આપદા વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ હેઠળ રાજ્ય અથવા રાજ્ય આપદા વ્યવસ્થાપન સત્તામંડળને અગાઉના પ્રદર્શન અથવા આંતરિક મૂલ્યાંકનના આધાર પર વિદ્યાર્થીઓને બઢતી આપવા માટે નિર્ણય લેવાનો કોઈ અધિકારક્ષેત્ર નથી; અને એવો નિર્ણય, યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશનની સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓના વિરોધમાં હોવાથી, કાયમ રાખી શકાય તેમ નથી અને યુ.જી.સી.ની માર્ગદર્શિકાઓને માર્ગ આપવો જ પડશે, કારણ કે યુનિવર્સિટીઓમાં શિક્ષણ અને અધ્યાપનના ધોરણોના નિર્ધારણ અને જાળવણી માટે માર્ગદર્શિકાઓ જારી કરવાની સત્તા યુ.જી.સી.ને છે.

૧૧૦. ઉપરોક્ત ચર્ચામાંથી, અમે નીચેના નિષ્કર્ષોએ પહોંચીએ છીએ:

નિષ્કર્ષો:

(૧) યુજીસી દ્વારા તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ના રોજ બહાર પાડવામાં આવેલી સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓ યુજીસીના કાર્યક્ષેત્રની બહાર નથી અને તે ઉચ્ચ શિક્ષણની સંસ્થાઓમાં ધોરણોના સંકલન અને નિર્ધારણ સાથે સંબંધિત છે.

(૨) તારીખ ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ની માર્ગદર્શિકાઓ અગાઉની તારીખ ૨૯.૦૪.૧૯૯૦ ની માર્ગદર્શિકાઓની અનુસૂતિમાં છે અને અગાઉની માર્ગદર્શિકાઓના વિરોધમાં નથી. માર્ગદર્શિકાઓનો આશય અને હેતુ જાણવા માટે અમારે માર્ગદર્શિકાઓના સારતત્વની તપાસ કરવી પડે. માર્ગદર્શિકાઓ એ

હેતુથી બહાર પાડવામાં આવી હતી કે તમામ યુનિવર્સિટીઓ દ્વારા એકરૂપ શૈક્ષણિક પંચાંગનું પાલન કરવામાં આવે અને અંતિમ / સમાપન પરીક્ષાઓ લેવામાં આવે.

(૩) તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ના માર્ગદર્શિકોને કલમ ૧૨ હેઠળ કમિશનમાં નિહિત વૈધાનિક સત્તાઓના ઉપયોગમાં જારી થયેલ માનવા પડે. વૈધાનિક નિયમનો, ૨૦૦૩ મુજબ, યુનિવર્સિટીઓ પર યુ.જી.સી. દ્વારા જારી કરાયેલા માર્ગદર્શિકોને અપનાવવાની વૈધાનિક ફરજ છે. તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ના માર્ગદર્શિકોને અવૈધાનિક અથવા સલાહકાર કહીને અવગણવામાં આવી શકતા નથી.

(૪) અંતિમ અથવા ટર્મિનલ સેમેસ્ટરની પરીક્ષા યોજવા અને અગાઉના વર્ષો/મધ્યવર્તી સેમેસ્ટર માટે પરીક્ષા ન યોજવાનો વિકલ્પ આપવા અંગે સંશોધિત માર્ગદર્શિકાઓમાં કરવામાં આવેલ ભેદ તર્કસંગત આધાર ધરાવે છે. આ ભેદનો પ્રાપ્ત કરવાના હેતુ સાથે સંબંધ છે. તેથી, અંતિમ વર્ષ/ટર્મિનલ સેમેસ્ટરના વિદ્યાર્થીઓ અને મધ્યવર્તી તથા પ્રથમ વર્ષના વિદ્યાર્થીઓ વચ્ચે કોઈ ભેદભાવ છે તે આધારે સંશોધિત માર્ગદર્શિકાઓ સામેનો પડકાર અમે નકારીએ છીએ.

(૫) સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓને પણ આ આધાર પર બંધારણની કલમ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરતી ગણાવી શકાય નહીં કે એક જ તારીખ, અર્થાત્, ૩૦.૦૯.૨૦૨૦, વ્યક્તિગત રાજ્યોમાં પ્રવર્તમાન પરિસ્થિતિઓની પરવા કર્યા વિના નક્કી કરવામાં આવી છે. પરીક્ષાની પૂર્ણતા માટેની તારીખ સમગ્ર દેશમાં શૈક્ષણિક કેલેન્ડરમાં એકરૂપતા જાળવવા માટે નક્કી કરવામાં આવી હતી.

(૬) યુ.જી.સી.ના ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ના તારીખવાળા સુધારિત માર્ગદર્શિકો તેમજ ૦૮.૦૭.૨૦૨૦ના પત્ર દ્વારા પરિભ્રમિત કરાયેલ પરીક્ષાઓના આયોજન માટેની માનક કામગીરી પ્રક્રિયાઓ તેમજ એમ.એચ.આર.ડી. દ્વારા જારી કરાયેલ ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ના તારીખવાળું ઓ.એમ. — આ બધું જ

તમામ હિતધારકો, અર્થાત્ વિદ્યાર્થીઓ તેમજ પરીક્ષા કારભારીઓના આરોગ્ય પ્રત્યેની ઊંડી ચિંતાને સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવે છે. માર્ગદર્શકોને બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૧ના ભંગરૂપ હોવાનું દર્શાવતાં આધારે કરવામાં આવેલ પડકાર નકારવામાં આવે છે.

(૭) યુજીસી અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૧૨ ના પ્રારંભિક ભાગમાં વપરાયેલ “અન્ય સંસ્થાઓ” શબ્દપ્રયોગનો સંદર્ભ કલમ ૧૨ હેઠળ ગણાવેલ યુનિવર્સિટીઓથી ભિન્ન અન્ય સંસ્થાઓ તરફ છે. કલમ ૧૨ માં આવેલ “અન્ય સંસ્થાઓ” માં રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણ અથવા આરોગ્ય નિષ્ણાતોનો સમાવેશ થવો જોઈએ એવો તર્ક ભ્રમપૂર્ણ છે. કલમ ૧૨ એ આવા કોઈ શબ્દપ્રયોગનો ક્યારેય આશય રાખ્યો નથી. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ તારીખની સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓ ૧૯૫૬ ના અધિનિયમની કલમ ૧૨ નો ભંગ કરતી નથી.

(૮) આપદા વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ રાજ્ય આપદા વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણ તેમજ રાજ્ય સરકારને આપદાની નિવારણ અને શમન માટે પગલાં લેવા સત્તા પ્રદાન કરે છે અને આપદા વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ હેઠળ સત્તાવાળાઓ દ્વારા લેવામાં આવેલી કાર્યવાહીને અધિનિયમ, ૨૦૦૫ના હેતુ અને ઉદ્દેશ સિદ્ધ કરવા માટે અગ્રપ્રભાવ આપવામાં આવ્યો છે. અધિનિયમ, ૨૦૦૫ હેઠળ માનવજીવનના રક્ષણને સર્વોપરી મહત્વ આપવામાં આવ્યું છે. હાલ અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈપણ કાયદામાં રહેલી અસંગત જોગવાઈઓ ઉપર અધિનિયમ, ૨૦૦૫ હેઠળ લેવામાં આવેલી કાર્યવાહી અને ઉપાયોને પ્રાધાન્ય આપવામાં આવ્યું છે.

(૯) યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશનના ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ તારીખના સુધારેલ માર્ગદર્શનમાં, જેટલા અંશે તેમાં યુનિવર્સિટીઓ અને કોલેજોને અંતિમ વર્ષ/ટર્મિનલ વર્ષોની પરીક્ષા ૩૦.૦૯.૨૦૨૦ સુધીમાં પૂર્ણ કરવાની દિશા આપવામાં આવી છે, તે અંશે આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫

હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરતાં રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણ અથવા રાજ્ય સરકાર દ્વારા લેવામાં આવેલ કોઈપણ વિરુદ્ધ નિર્ણયને પ્રાધાન્ય મળશે.

(૧૦) રાજ્ય સરકારો અથવા રાજ્ય આપદા વ્યવસ્થાપન પ્રાધિકરણને આપદા વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરતાં અંતિમ વર્ષના/અંતિમ વિદ્યાર્થીઓને અગાઉના વર્ષની મૂલવણી અને આંતરિક મૂલવણીના આધાર પર બઢતી આપવી જોઈએ એવો નિર્ણય લેવાનો કોઈ અધિકારક્ષેત્ર નથી; એવો નિર્ણય યુ.જી.સી. માર્ગદર્શિકાઓ તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ના વિરુદ્ધ હોવાને કારણે તેને યુ.જી.સી. માર્ગદર્શિકાઓને પ્રાધાન્ય આપવું પડે. તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ની યુ.જી.સી. માર્ગદર્શિકાઓએ વિશેષરૂપે અંતિમ વર્ષ/અંતિમ સેમેસ્ટરની પરીક્ષા યોજવા માટે નિર્દેશ આપ્યો હતો, જે રાજ્ય સરકાર અથવા એસ.ડી.એમ.એ.ના આવા વિરુદ્ધ નિર્ણય ઉપર અગ્રતા ધરાવશે.

૧૧૧. અમારી પૂર્વવર્તી ચર્ચા અને નિષ્કર્ષને ધ્યાનમાં લેતાં, આ કેસોના સમૂહનો નીચે મુજબ નિકાલ કરવામાં આવે છે:

(૧) યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન દ્વારા જારી કરવામાં આવેલી તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ની સુધારેલ માર્ગદર્શિકાઓ, માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલય દ્વારા જારી કરવામાં આવેલ તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ના કાર્યાલય પરિપત્ર અને ગૃહ મંત્રાલય દ્વારા જારી કરવામાં આવેલ તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ના પત્રને રદ કરવાની પ્રાર્થના નામંજૂર કરવામાં આવે છે.

(૨) આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરીને રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન સત્તામંડળ/રાજ્ય દ્વારા ૩૦.૦૯.૨૦૨૦ સુધી અંતિમ વર્ષ/અંતિમ સેમેસ્ટરની પરીક્ષા ન યોજવાનો લેવાયેલો નિર્ણય, સંબંધિત રાજ્યના સંદર્ભમાં યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન દ્વારા નિર્ધારિત સમયમર્યાદા એટલે કે ૩૦.૦૯.૨૦૨૦ પર પ્રબલ રહેશે.

(૩) રાજ્ય/રાજ્ય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન સત્તામંડળ દ્વારા આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ ના અધિકારક્ષેત્રની બહાર જઈને અગાઉના પ્રદર્શન અને આંતરિક મૂલ્યાંકનના આધારે અંતિમ વર્ષ/અંતિમ સત્રના વિદ્યાર્થીઓને પ્રોત્સાહિત કરવાનો લેવાયેલો નિર્ણય, અંતિમ વર્ષ/અંતિમ સત્રની પરીક્ષા યોજવાની દિશામાં યુ.જી.સી. દ્વારા તા. ૦૬.૦૭.૨૦૨૦ ના રોજ જારી કરાયેલ માર્ગદર્શિકાઓને માન્ય રાખીને માર્ગ આપવાનો રહેશે. રાજ્ય અને યુનિવર્સિટી અંતિમ વર્ષ/અંતિમ સત્રની અંતિમ પરીક્ષા લીધા વિના વિદ્યાર્થીઓને પ્રોત્સાહિત કરી શકતા નથી.

(૪) જો કોઈ રાજ્ય/કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશે આપદા વ્યવસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૦૫ હેઠળના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતાં એવો નિર્ણય લીધો હોય કે ૩૦.૦૯.૨૦૨૦ સુધી અંતિમ વર્ષ/અંતિમ સત્રની પરીક્ષા યોજવી શક્ય નથી, તો અમે આવા રાજ્ય/કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશને યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન સમક્ષ તે રાજ્ય/કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશ માટે ૩૦.૦૯.૨૦૨૦ ની અંતિમ સમયમર્યાદા લંબાવવા અરજી કરવાની છૂટ આપીએ છીએ, જેનો વિચાર યુ.જી.સી. દ્વારા કરવામાં આવશે અને પુનઃનિર્ધારિત તારીખ શક્ય તેટલી વહેલી તકે આવા રાજ્ય/કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશને જાણ કરવામાં આવશે.

૧૧૨. તે અનુસાર તમામ રિટ અરજીઓનો નિકાલ કરવામાં આવે છે. ૨૦૨૦ ની વિશેષ અનુમતિ અરજી નં.૧૦૦૪૨ નામંજૂર કરવામાં આવે છે.

~~કલ્પના કે. ત્રિપાઠી~~

સંબંધિત બાબતોનો નિકાલ કરવામાં આવ્યો.

~~This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.~~

અસ્વીકરણઃ સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદીત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહીં. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.**વિષયઃ-યુ.જી.સી. અંતિમ વર્ષની પરીક્ષાઓ ફરજિયાત કરવા બાબતે સક્ષમ; આપત્તિ વ્યવસ્થાપન હેઠળ રાજ્યો પરીક્ષા મોકૂફ રાખી શકે પરંતુ વગર પરીક્ષાએ ડિગ્રી આપી શકે નહીં.**

the translation of this judgement has been provided by M/s Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.

=====

અસ્વીકરણઃ સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.